مـــرکـــه او مرکې

محمد اسمعیل یون

۱۳۸۷ ل

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکه

او

مرکې

محمد اسمعيل يون

۱۳۸۷ لمريز کال

بسم الله الرحمن الرحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم:	مرکه او مرکې
لیکوال:	پوهیالی محمد اسمعیل یون
خپرندوی:	یون کلتوري یون
چاپشمېر:	۱۰۰۰ ټوکه
لومړی چاپ:	۱۳۸۷ل کال
د لیکوال	
پرله پسې نومره:	(۲۵)
د خپرندوی	
پرله پسې نومره:	(۲۵)
کمپوزر:	ضیاءالرحمن ضیاء

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولیک

ګڼه	سرلیک	مخ
۱	پر دې اثر یو څو لنډې خبرې	الف
۲	سریزه: مرکه او مرکې	۱
۳	زه د هېواد فرهنګ ته ډېرې...	۱۸
۴	نه بدلېږمه افغان یم څو چې یم	۲۸
۵	پوهاند زیار د پښتو لیکني او...	۴۵
۶	فرهنګیالی روغتیا پال	۶۳
۷	ژوندۍ اکاډمۍ هم مهاجره شوه	۸۴
۸	په کاڼو کې غمی	۹۹
۹	د پښتو ژبې د غوړېدو په تحریک...	۱۲۸
۱۰	د چنارونو او نښترو شاعر	۱۳۹
۱۱	عبدالباري جهاني له ورکې مېنې...	۱۵۵
۱۲	تر څو چې قانون حاکم نه شي د ... ۱۶۸	
۱۳	افغانستان یوې ملي ستراتیژۍ ته...	۱۸۵
۱۴	د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه	۲۰۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دې اثر يو څو لنډې خبرې

يون صيب ته دې الله (ج) خير ورکړي چې ددې کتاب د تنظيم له لارې يې پخوانۍ خاطرې بيا راژوندۍ کړې.

ددې مرکو زياتره يې په هيله مجله کې خپرې شوې وې. (هيله) د هغه وخت په سختو شرايطو کې د ملي ګټو د ساتلو يو مورچل او د ملي ارمانونو يوه تر ټولو محبوبه خپرونه وه.

په دې کتاب کې د بېلابېلو هغو کسانو مرکې راغلي دي، چې په خپلو مسلکونو او برخو کې د سر کسان دي. (يوازنی کس يې زه يم چې د مرکې زياته برخه مې تر خپل طبي مسلک ډېره پر ټولنيزو او ملي مسايلو متمرکزه ده. خو د هغه وخت شرايط همداسې وو، چې د هېواد د سرنوشت په باب له فکر کولو او څه ويلو نه څوک هم نه شو غافلېدای.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کتاب کې د نورو ښېګڼو تر څنګ يوه ډېره د ارزښت خبره دا ده چې د کتاب مرکې تنوع (رنګارنګي) لري او د هر ذوق لرونکی لوستونکی پکې يو څه پيدا کولای شي.

د کتاب سريزه د مرکه ليکنې په برخه کې يو ډېر ښه او مرستندويه بحث دی او د ځوانو ليکوالو او ژورنالستانو لپاره د يو ښه لارښود او مرستندوی حيثيت لرلای شي.

زه خپلې خبرې ځکه نه اوږدوم چې د کتاب خپلې خبرې زما تر هغو ډېرې ارزښتمنې دي. له يون صيب نه تر مننې وروسته ستا سو درنو ورونو او خويندو نه هيله کوم چې دا کتاب د يو مهم اثر په توګه ولولئ او له نورو سره يې هم شريک کړئ.

په درنښت

ابراهيم شينواری

کابل، د ۱۳۸۷ کال د مرغومي ۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه:

مرکه او مرکې

مرکه په عامه اصطلاح خبرو اترو ته وايي، د ژورنالیزم په نوموونه هم خبرې اترې مرکه ګڼل کېږي، خو په ژورنالیزم کې هدفمنو خبرو اترو ته مرکه ویل کېږي. مخکې تر دې چې مرکه د ژورنالیزم د یوه ژانر په توګه مطرح شي، په پښتو ژبه او پښتني ولسي ژوند کې په همدې او یا دې ته نږدې مانا کارېدله. جرګه او مرکه زموږ د کلتور او ټولنیز دود یو مهم عنصر دی، ډېرې شخړې او ستونزې په همدې جرګو او مرکو حلېږي.

د جرګو او مرکو قوت په دې کې دی، چې هلته د خبرو اترو زمینه برابرېږي او له دې لارې د شخړې غوټه خلاصېږي. دواړه لوري یو بل ته خپل دلایل او منطق وایي او د دې دلایلو د انطباق په نتیجه کې د ستونزې حل راوځي. افغانان او په تېره بیا پښتانه افغانان د خپل نوي ژوند برخلیک د همدې جرګې او مرکې له لارې پیلوي، کله چې یوه کورنۍ د خپل ځوان زوی د ژوند برخلیک ټاکي، نو لومړی فکر پر همدې کوي چې چاته، څه وخت او څرنګه مرکه ور ولېږي، پر مرکچي هم ډېر فکر کوي، داسې یو څوک انتخابوي، چې ډېر مخور، ژبور، تجربه کار او د منطق په وسله سمبال وي، لکه له یو مهم شخص یا چارواکي سره چې د یوې ممې مرکې لپاره یو ډېر پوخ، مسلکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ژبـور ژورنالیست ګومـارل کېـږي. د مرکچـي لـه غـوره والـي ځخه هدف دادی چې د مقابل لوري تمایل راخپل او پـه پـای کې د هغــه رضــایت حاصــل کــړي. د ســختو شــخړو او ســتونزو د غوځولو لپاره د جرګه وال او مرکچي غوراوي تـه ډېره پاملرنـه کېږي، ددې علت دا وي چې دواړو خواوو تـه دقیـق معلومـات وړاندې کړي او د منطق پـه زور د شـخړې حل راوباسي. لـه دې ځرګنـدونو ځخـه مـې هـدف دا و چې مرکـې یـا خبـرې اتـرې پـه طبیعي ډول زمونږ د ژوندانه په ټولنیز ډګر کې وې، خو کله چې ډله ییزې رسنۍ رامنځتـه شوې او هغو بیا پرمختـګ وکـړ، نـو مرکه هم ورسره د ژورنالیزم د یـوه ژانـر پـه توګـه مطرح شـوه او د ژورنالیزم او د هغه د وسایلو د بنې په ودې او بـدلون سره مرکـې هم بېلابېل اړخونه پیدا کړل، خو د مرکې اصلي محتـوا چې د خبرو اترو له لارې د هدفمنو معلوماتو ترلاسه کول دي، پـر خپـل ځای پاتې ده. مرکې ته په انګرېزۍ کې انټرویـو (Interview) او پـه عربـۍ کـې (مصـاحبه) ویـل کېـږي چې د ټولـو محتـوا همغـه یوشـان (خبـرې اتـرې) دي. د ژورنـالیزم لـه نظره لـه مرکـې ځخـه موخـه دا ده چــې هــم لوســتونکو، اورېــدونکو، لیــدونکو او کتونکو تـه د یـوې پېښـې یـا مسـالې پـه اړه د معلومـاتو او هـم د پېښې د سپیناوي سبب شي. مرکه معمولاً د ټولنې د بېلابېلـو ډګرونــو لــه مهمــو شخصــیتونو ســره کېــږي، خــو پــر مهمــو شخصیتونو سربېره د ټولنې لـه عـادي اشخاصـو او د پېښـو لـه عینــي شــاهدانو ســره هــم مرکــې کېــږي او د هغــوی مرکــې یــا ځرګنـدونې د پېښـو د رڼاوي او سـپیناوي سـبب کېـږي. پـه یـوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهمه مسلکي، علمي، تخنيکي، سياسي او ټولنيزه موضوع کې طبعاً د همغې برخې له مطرح اشخاصو سره مرکې ترسره کېږي، ځکه چې همدا ډول اشخاص د موضوع د وضاحت ظرفيت لري، د ځينو ټولنيزو پېښو، اقتصادي پرمختګونو، جنګي حوادثو او طبيعي پېښو، د قربانيانو په اړه د عامو خلکو نظرونه او مرکې هم د زيات ارزښت وړ دي، په همدې خاطر مرکې د خپلې محتوا له مخې بېلابېلې بڼې غوره کوي، لکه خبري مرکه، تحليلي مرکه، علمي، سياسي، ادبي او نورې مرکې. د ژورناليزم د وسايلو د کارونې له امله هم د مرکې بڼې توپير کوي، د بېلګې په توګه د اوربدنيو (راډيويي) رسنيو لپاره ګړنۍ مرکه ډېر ارزښت لري، دا مرکه که د محتوا له پلوه هر ډول وي، خو بايد په ګړنۍ بڼه ځکه ترسره شي، چې د مرکوال شخص غږ ډېر ضروري وي. په دې حالت کې ژورناليست ته په کار دي چې په خپلې غږيزې وسيلې خپل ځان بڼه ډاډمن کړي او مخکې تر دې چې مرکې ته لاړ شي، خپله غږ ثبتې وسيله ښه چک کړي، د مرکې پر مهال هم بايد خپل او د مقابل لوري غږ په لومړيو او وروستيو شېبو کې څو ځله چک کړي، چې غږ رښتيا هم ثبت شوی دی که نه او که ثبت دی نو څه ډول ثبت شوی دی؟ ښه به وي چې په دې برخه کې يو دوه خاطرې هم راوړم:

د بي بي سي يوه خبريال راته خپله کيسه کوله، ويل يې چې بي بي سي راته دنده وسپارله چې پېښور ته سفر وکړم او د نشنل عوامي پارټۍ له مشر، خان عبدالولي خان سره مرکه وکړم،

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښور ته راغلم، له ولي خان څخه مې وخت واخیست، ښه په خوند مې ورسره مرکه وکړه او بېرته لندن ته لاړم، کله چې کمپیوټر ته کېناستلم او غوښتل مې د ولي خان مرکه له ټایپ څخه کمپیوټر ته ولېږدوم، نو مرکه اصلاً ثبت شوې نه وه، دې خبریال وویل، دا زما د ژوند او مسلکي کار په تاریخ کې تر ټولو بده خاطره وه. دی یو مسلکي او پیاوړی ژورنالیست و، پر خپل ځان او کار ډېر ډاډمن و، خو په ژورنالیزم کې پر حافظې او پر تخنیکي وسیلې له چک پرته باور په کار نه دی او که څوک یې کوي دا ډول ستونزې به ورته راولاړوي.

زه خپله خاطره هم لیکم: د طالبانو نظام تر ړنګېدو وروسته ما غوښتل په افغانستان کې د افغان هندوانو او سکانو د ټولنیز ژوندانه په اړه یو راډیويي راپورتاژ جوړ کړم، له پېښوره جلال اباد ته راغلم او غږ ثبتوونکې وسیله (ټیپ) مې هم له ځانه سره راوړه، په ننګرهار کې مې د خپلو لیکوالو ملګرو په مرسته د ننګرهار مېشتو افغان هندوانو یو مشر پیدا کړ، په جلال اباد ښار د هندو د بزازۍ په دکان کې مې ورسره په ډېر خوند مرکه وکړه، هندو موږ ته د ګوړې ښه چای راوړ او په ډېر طبیعي ډول مو مرکه وکړه، د مرکې په پیل کې مې خپل او د هندو غږ هم چک کړ بیا مو مرکه پیل کړه، د مرکې تر خلاصون وروسته مو په مینه رخصت واخیست. د مرکې پر سهار مې پېښور ته د تګ پلان و، یو ځل مې زړه کې وګرځېدل چې راځه دا مرکه یو ځل

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا چک کړه، ټیپ مې چک کړ، نورې ټولې مرکې په کې راغلې وې، خو د هندو مرکه په کې نه وه، ډېر زیات خپه شوم، بیا له خپلو ملګرو سره د هندو دوکان ته لاړو او په بښنې سره مې بیا ترې د مرکې هیله وکړه، هندو زموږ غوښتنه ومنله، خو دا ځل مرکه هغسې خوندوره او طبیعي رانغله لکه څنګه چې د مخه وه.

ددې دوو خاطرو له یادونې څخه مې مقصد دا و چې په ژورنالیزم کې له یوې خوا پر حافظې ډېر باور په کار نه دی، له بلې خوا پر تخنیکي وسیلې هم له چک پرته باور په کار نه دی. نو د اورېدنیو رسنیو لپاره غږېزه مرکه ضروري ده او د هغو ثبتوونکو وسایلو چک او دویم ځلي ازمېښت.

د چاپي رسنیو لپاره هم غږېزه مرکه تر یوه حده ضروري ده، خو ددې رسنیو لپاره اساسي ضرورت د مرکې لیکنۍ بڼه ده، غږېزه مرکه هم وروسته په لیکنۍ بڼه اوړي، ځکه اکثره وخت خبریالان د مرکې لپاره ځان سره ټیپ وړي او بیا وروسته مرکه له غږه لیک ته اړوي، کله کله مرکوال ته مخکې تر مخکې لیکلې پوښتنې ورکوي او هغه یې په لیکنۍ بڼه ځوابوي، خو ددې ډول مرکې یوه ستونزه دا ده چې له پوښتنې بله پوښتنه نه شي پیدا کولای، خبریال مجبور دی پر همغو پوښتنو بسنه وکړي، چې مخکې تر مخکې یې مرکوال ته ورکړې دي. لیکنۍ مرکې کله کله په دې ډول هم وي، چې خبریال له مقابل لوري پوښتنې کوي، هغه یې ځوابونه ورکوي او دی یې لیکي، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې حالت کې کله کله خبریال ټول ځوابونه نه شي لیکلای، ځینې مهم ټکي ترې پاتې کېدی شي او زړه کې وایي دا به د حافظې په قوت وروسته ولیکم، په دې ډول کله کله تر چاپ وروسته د مرکچي او مرکوال ترمنځ ناندرۍ رامنځته کېږي، په داسې حالت کې پر حافظې ډېر باور په کار نه دی. په هر ترتیب د چاپي رسنیو لپاره د مرکې لیکنۍ بڼه په کار ده.

په لیدنیو رسنیو کې چې هم اوربدل کېږي او هم لیدل کېږي، هلته د مرکوال تصویر او غږ دواړو ته جدي اړتیا ده، که یو له دې دوو برخو څخه کم وي، مرکه نیمګړې ده، لکه که غږ وي، خو ژوندی تصویر ورسره نه وي، نو د مرکې نیم ارزښت کم شو او یا تصویر وي خو د هغه خبرې د خبریال له خوا ویل کېږي او تصویر د هغه شخص ورسره ښکاره کېږي، دا مرکه هم نیمګړې ده، البته په لیدنیو رسنیو کې کله کله د مرکوال خبرې د ژباړې د ضرورت په حالت کې ژباړل کېږي او له تصویر سره یوځای کېږي، خو په نورو حالاتو کې طبعاً غږ او تصویر دواړو ته ډېر ضرورت دی.

په کتنیو رسنیو کې لکه بېلابېلو ویبپاڼو او د انټرنیټ نورو اسانتیاوو کې چې مرکه هم لیدل کېږي، هم لوستل کېږي، هم کتل کېږي او هم اورېدل کېږي، د مرکو له پورته ټولو ډولونو څخه کار اخیستل کېدی شي، خو د دې لپاره که څوک غواړي په انټرنیټ کې یوه مرکه په بشپړ ډول خپره کړي، نو هم باید غږیزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنه ولري، هم انځوریزه او هم لیکنۍ، که څوک غواړي د یو چا د مرکې تصویري بڼه وګوري، هم کولای شي، که اورېدنۍ یې اوري هم باید زمینه ورته برابره وي او که لیکنۍ یې لولي هم باید اسانتیا ورته موجوده وي. ځینو خبري اژانسونو، نړیوالو راډیویي او تلویزیوني چینلونو له انټرنیټ څخه همدغه ګټه پورته کړې ده. د ساري په توګه د بي بي سي راډیو، خبرونه، تاسو د انټرنټ په مټ هم لوستلای، هم اورېدلای او هم لیدلای کتلای شئ، نو په دې ډول انټرنیټ ټولې هغه اسانتیاوې لرلای شي، چې د رسنیو نورې برخې یې په ځانګړي ډول لري.

مرکه د ګډونوالو د شمېر له مخې هم توپیر کوي، یو په یو (له یوه شخص سره د یوه شخص مرکه)، له یوه شخص سره د څو کسانو مرکه؛ لکه پریس کنفرانسونه او ځینې نورې خبرتیايي غونډې چې یو شخص معلومات ورکوي او نور پوښتنې کوي، له څو شخصیتونو سره د یوه خبریال مرکه لکه ګردي مېزونه چې په هغو کې یو خبریال له څو شخصیتونو سره مرکې کوي) او ځینې نورې مرکې.

خو مرکه که هر ډول وي هدف یې د معلوماتو زیاتول او د موضوع سپینول دي، په هر ډول مرکه کې ژورنالیست ته بویه چې تر هر څه د مخه پر موضوع حاکم وي او له هر هغه چا سره چې مرکه کوي باید نوې خبره ترې راوباسي، د موضوع په اړه باید خپله هم معلومات ولري او د یوه مسلکي شخص په توګه له

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکوالو څخه پوښتنې وکړي، که خپله ژورنالیست پر موضوع حاکم نه وي او د مرکوال پر وړاندې په کمزوري دريځ کې وي، نو دا مرکه ښه او مطلوبه نتيجه نه ورکوي.

په همدې خاطر اوس په نړۍ کې د اختصاصي ژورناليزم موضوع ډېره مطرح ده، ډېر ځله مو له بي بي سي او نورو معتبرو راډيوګانو څخه اورېدلي چې د بي بي سي او يا...راډيو د اقتصادي، سياسي، ټولنيزو او سياسي چارو خبريال، دا په دې مانا چې ژورناليست پر ژورناليزم سربېره د علومو په يوه بله برخه کې هم تخصص لري او کله چې د داسې موضوعګانو په باب بحث مطرح کېږي، نو د همغې تخصصي برخې خبريال د مرکې لپاره ورځي. په افغانستان کې لا ژورناليزم د ودې په حال کې دی او موږ ډېر کم داسې ژورنالیستان لرو، چې د ژورناليزم ترڅنګ په يوه بله برخه کې هم تخصص ولري. البته اوس يو ګڼ شمېر ليکوالو او د نورو مسلکونو خاوندانو د ځينو اقتصادي ملاحظاتو له امله ژورناليزم ته مخه کړې، خود افغانستان رسنۍ لا دې مرحلې ته نه دي رسېدلي، چې په هره څانګه کې خپل مسلکي ژورنالیست ولري او يا دې هغه د مسلک پر بنسټ همغې مسلې ته وړاندې کړي؛ له يوه ژورناليست څخه د خبرو او مرکو د بېلابېلو ډولونو لپاره کار اخيستل کېږي.

د مسلکي تخصص ترڅنګ يو ژورناليست ته د مرکې ځينې نور مهم ټکي هم په کار دي، چې بايد په پام کې يې ونيسي، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکه کې د تر بحث لاندې موضوع ښه او هر اړخيزه شننه او له دې څخه مخکې تر مخکې د ځان ښه خبرونه، مرکې ته پوره چمتوالی، د مرکوال پر فکري ليدلوري پوهېدل، د تخنيکي وسايلو ارزونه او ځينې نور مسايل ضروري دي. د دې ترڅنګ د مرکې پر مهال ژورناليست ته په کار دي چې تر ژورناليستيکو اخلاقو پښه وانه ړوي، رهبري شوې، لمسوونکې پوښتنې او په قصدي ډول د مقابل لوري تر اغېز لاندې راوستل، د ثبت، برېښنا او تخنيکي وسايلو داسې کارونه چې د مرکې پر مهال د مرکوال ذهن بلې خواته واړوي، د ژورناليزم له اخلاقو سره سمون نه خوري، ژورناليست ته په کار دي چې خپل ناپېيلتوب وساتي او په داسې مهارت له مرکوال څخه خپلې مطلوبې خبرې راوباسي چې هغه يې د اظهار پر وخت پر ځان د فشار احساس ونه کړي.

د علمي، تخنيکي او ځينو معلوماتي مرکو پوښتنې دومره جانبي عوارض نه لري، خو د سياسي، ټولنيزو، قومي او تاريخي مسايلو په اړه بحث او مرکې طبعاً ډېرې حساسې دي، هغه هم په داسې يو حالت کې چې يوه ګردي مېز ته د مختلفو نظرونو خاوندان راټول شوي وي، په دغسې ډول يېزه مرکه او بحث کې د ژورناليست ناپېيلتوب ډېر ضروري دی. په افغانستان کې اوسنۍ رسنۍ په تېره بيا تلويزيوني رسنۍ د ژورناليزم د ناپېيلتوب اصل ته ډېره پاملرنه نه کوي، موږ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

تلويزيونو کې دا سې مرکې ليدلي، اوربدلي او خپله هم ورسره مخامخ شوي يو ، چې هلته ژورناليست يا د خپرونې جوړونکی خپله د يوه طرف پـه توګـه مطرح وي. (اريانا) تلويزيون تـر ډېره حده د ناپېيلتوب اصل مراعتوي. (لمر) او(شمشـاد) تلويزيون هـم دې تـه ورتـه دريـځ لـري، خـو څرنګـه چـې شمشـاد او لمـر تلويزيونونه تر ډېره بريده پښتو تلويزيونونه دي، نو پر شمشـاد د پښتو پـالنې تـور پـورې دی او لمـر کـه څه هـم پښـتو تلويزيون دی، خـو څرنګـه چـې دا تلويزيـون هـم د طلـوع تلويزيـون د چاروواکو لـه خوا سمبالېږي، نو ځکـه خو پـر لمـر تلويزيون د طلوع د اثراتو تور پورې کېږي. شمشاد تلويزيون پـه مرکو کې پـه مشـخص ډول ژورناليسـت د طلـوع هغـه پـه شـان د کـوم ډېـر څرګند او مشخص دريځ خاوند نه برېښي او يا لږ تر لـږه پـه مرکـه کې ځان ډېر دريځوال نه ښيي. خو طلوع، نـور، نورين، تمـدن او فـردا تلويزيونونـه د طـرف پـر نـاروغۍ اختـه دي. نـور، نـورين، تمـدن او فـردا تلويزيونونـه خـو ځکـه بـې طرفـه نـه دي چـې پـه مشخصو اشخاصو او تنظيمونو پورې تړلي دي او د همغـو ډلـو او اشخاصـو د عمـومي نظريـاتو او ليـدلوريو څرګندونـه کـوي، خو طلوع تلويزيـون چـې ځان يوه ازاده رسنۍ ګڼي پـه واقعيت کـې د ازادۍ اصـل نـه مراعتـوي، اکثـرو ليـدونکو بـه د دوی خپرونـې پـه تېـره بيـا د ((ګفتمـان)) خپرونـه چـې اکثـره ګرمـو سياسي او نورو پارونکو مسايلو ته ځانګړې شوې، کتلې وي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې خپرونه کې له ورايه ښکاري چې د ناپېيلتوب اصل نه مراعتېږي، نه يوازې ژورناليست لوری نيسي، بلکې کوم کسان چې د بحث لپاره رابلل کېږي د هغوی غوراوی هم د ناپېيلتوب له مخې نه وي. اکثره وخت دوه درې، ځلور او ان پنځه کسان له يوې خوا وي، يو يا دوه له بلې خوا او ژورناليست هم د همغې خوا پلوي کوي، چې دوی مخکې تر مخکې هماهنګ کړي وي. ځينو کسانو ته مخکې تر مخکې د بحث موضوع ورکول کېږي او کېدی شي داسې هم شوي وي چې پوښتنې مخکې تر مخکې ورته ويل شوې وي او هغې خوا ښه تياری نيولای وي، خو دا بله خوا چې تلويزيون والا قصداً غواړي کمزورې وښودل شي، د موضوع په اړه معلومات هم مخکې تر مخکې نه ورکول کېږي او يا که ورکول کېږي نو وخت په کې کم وي، بله بې عدالتي دا وي چې د يوه لوري کسانو (د تلويزيون خوښې لوري کسانو) ته ډېر وخت ورکول کېږي او مقابل لوري ته کم، که وخت پر يو تن د عدالت له مخې په مساوي ډول ووېشي بيا هم هغه غرضي لوری څو ځله زيات وخت اخلي، نو دلته د طلوع تلويزيون پر وړاندې څو پوښتنې پيدا کېږي: که په يوه بحث کې درې څلور تنه حتمي د يوه نظر خاوندان وي، نو بيا ښه ده چې ددې کسانو له جملې څخه يو تن را دعوت شي او يو تن هم له هغه بل لوري څخه، چې وخت پر دواړو په مساويانه ووېشل شي او هر يو خپل دليل ووايي او که

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوه لوري، د ډېر شمېر کسانو ګډون بیا هم حتمي وي، نو ښه بیا دا ده چې مقابل لوري ته دومره وخت ورکړل شي چې د ټولو پوښتنو ته ځواب ورکړي.

زه او قدرمن استاد حبیب الله رفیع څو ځله له همداسې چلند سره مخامخ شوي یو، یو د دریو او یا څلورو پر وړاندې، خو د لوی خدای(ج) په فضل څرنګه چې زموږ خبره حق وه، نو د منطق او عدالت له مخې مو ورته ماته ورکړې ده، هر وخت چې ما په طلوع تلویزیون کې مرکه کړې او لیدونکو لیدلې، نو په سلګونو تلېفونونه راته د مننې او کورودانې په خاطر راغلي دي، ددې علت دادی چې زه د طلوع تلویزیون د بې انصافۍ پر وړاندې ودرېدلای یم، ما څو ځله د طلوع چلوونکو ته ویلي چې که موږ دې بحثونو ته راغواړئ، نو یا باید د دواړو لورو مرکوالو شمېر مساوي وي او یا هم که له هغه بل لوري زیات کسان راځي نو موږ ته دومره وخت راکړئ چې د هر یوه پوښتنو او نامشروع تردید ته ځواب ورکړو. هر کله چې په دې بحثونو کې د افرادو او وخت تساوي په پام کې نیول شوي او ژورنالیست تر یوه بریده ناپېیلی پاتې شوی، نو هغه بحث اتومات زموږ په ګټه تمام شوی، حتی داسې بحثونه هم موږ ګټلي چې یو د څلورو پر وړاندې مطرح وو، دا ډول بحثونه بیا په ډېر زور د سانسور له زندۍ خلاص شوي. له دې څرګندونو څخه مې مقصد دا و؛ هغه رسنۍ چې زموږ په ټولنه کې د ازادو

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسنیو په نامه فعالیت کوي، په واقعیت کې هغه شان ازادې نه دي، چې ادعا یې کېږي.

په دې اثر کې چې تاسو ته د کومو مرکو د لوستلو بلنه درکوم، دا ما په تېرو لسو پنځه لسو کلونو کې له بېلابېلو شخصیتونو په تېره بیا له فرهنګي شخصیتونو سره کړي دي. دا مرکې اکثره د فرهنګي هدفونو او معلوماتو په باب شوي دي. سیاسي موخې نه لري او یا هم سیاسي هدفونه یې ډېر کم دي، ما په دې مرکو کې د ژورنالیزم عامې ځانګړنې مراعت کړي خو د مرکې ټول تخنیکي اصول په کې ځکه نه دي مراعت شوي چې دا ما د خپلو ځانګړو فرهنګي ضرورتونو پر بنسټ کړې وې، هغه وخت زما هدف دا هم نه و چې دا مرکې به زه د یوه ځانګړي اثر په توګه چاپوم، خو او سمهال چې زه د خپل تېر کړي فرهنګي کار پر بیا ارزونې، اوډنې او راټولونې بوخت یم، پر دې مرکو مې چې کتنه وکړه، نو ډېرې په زړه پورې راته ښکاره شوې، ددې مرکو د چاپ ضرورت په دې کې نه دی چې دا مرکې ما کړې، بلکې مهمه اړتیا یې دا وه چې په دې مرکو کې ددې مرکوالو له خوا چې زموږ د هېواد مطرح فرهنګي څېرې ګڼل کېږي، ډېر مهم مسایل بیان شوي دي. دا مسایل دومره ژور، مهم او په زړه پورې دي، چې نه یوازې اوسمهال زموږ د ځوان پښت په درد لګي، بلکې راتلونکی پښت هم ترې ډېره ګټه اخیستلای شي.

زما لپاره ددې کار بل علت دا و چې زه غواړم د خپلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرهنګیالیو د فکر هغه مجموعه چې په دې مرکو کې خوندي شوې، لاپسې خوندي کړم، بل هدف مې دا و چې دا مرکې لکه څنګه چې مې اشاره وکړه، ډېرې ګټورې دي، نه غواړم زما تر مړینې وروسته، بل څوک اړ شي د هغو د بیا د راټولونې ستړیا وګالي، پر ژوند هېڅ باور نه شته، هر لیکوال ته بویه خپل تېر هغه فرهنګي کار، چې په بیا چاپ ارزي په خپله سره راټول او د مجموعي چاپ له لارې یې له تیت وپرک حالته وژغوري او خوندي یې کړي، اوس خو دود دا دی؛ زموږ هر لیکوال چې له دې فاني نړۍ سترګې پټې کړي له همغې شېبې بیا تر کلونو کلونو زموږ نور لیکوال د هغو د کړو کارونو پر بشپړولو مصروف وي او بیا یې هم نه شي بشپړولای او نه یې هم پوره خوندي کولای شي، نو هر لیکوال ته په کار دي چې لږ تر لږه تر پنځه کلن فرهنګي کاري بهیر وروسته خپل تېر کړی کار راټول، چاپ او خوندي کړي او د خپل کار، زیار راتلونکي نسل ته پرې نږدي.

دا مرکې چې تاسو ته وړاندې کوم اکثره یې له نن (۸-۱۲) کاله دمخه د هیلې مجلې په بېلابېلو ګڼو کې چاپ شوي او اکثره یې نږدې پر شلمه پوښتنه پای ته رسېږي، (شل) عدد ما قصداً د مرکو د پایته رسېدو لپاره ټاکلی، (شل) یوازې د ریاضي یو عدد نه دی، (شل) په پښتو کې دکره او بشپړ کار مانا هم ورکوي، دا کار ما شل کړ، یا ما خو شل کړه، دا دنیا چا شل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې نه ده او داسې نور، کله چې خپله ما دا مرکې راټولولې، نو خورا په تکلیف یې کړم، ما فکر وکړ هغه مرکې چې ما خپله کړي او خپله مې په مجله کې چاپ کړي او مجله مې هم خپله چاپ کړې، نو د هغو بیا راټولول ما ته دومره ستونزمن شول، نو بل چا ته به دا کار څومره ستونزمن تمام شوی وای؟ له دې څخه مې دا نتیجه واخیسته؛ ښه به وي هر لیکوال خپل کړی کار خپله سره راټول کړي او هغه لیکنې او فرهنګي کار چې پر بیا راټولولو او چاپ نه ارزي، ښه به وي چې لیکوال د خپل وصیت یا یادښت په ډول نورو لیکوالو ته ووایي چې زما دغه کار په بیا راټولولو نه ارزي، وخت پرې مه ضایع کوئ او که کوم داسې کار چې پر راټولولو او بیا چاپ ارزي او لیکوال یې په خپله د بیا چاپ او راټولونې جوګه نه وي، هغه دې ځوانو لیکوالو ته ولیکي، په دې ډول به زموږ راتلونکی نسل د چا د اثارو په راټولولو کې له ستونزو سره نه مخامخېږي.

ما د خپل تېر کړي فرهنګي د انسجام لړۍ پیل کړې او غواړم له خپل تېر کار څخه ځان بېغمه کړم، په دې مرکو کې چې د تېر کړي کار یوه برخه ده، ما هېڅ ډول لاس نه دی وهلای، یوازې کوم ځای کې چې کومه چاپي او املایي تېروتنه وه، هغه مې سمه کړې ده، نور مې هر څه پر خپل شکل پرې ایښي او د دې مرکو اصالت مې ساتلای دی، درانه لوستونکي کولای شي چک یې کړي ما له ځینو نورو اشخاصو سره هم مرکې کړې وې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په نورو خپرونو کې په متفرقه توګه خپرې شوي ، خو اوس لاسته رانغلې، خو کومې چې مې ترلاسه کړې، هغه دادی ستاسو مخې ته ږدم، هیله ده زما دا وړاندیز چې هر لیکوال دې خپل تېر کارونه خپله منظم او خوندي کړي، د نورو لیکوالو د هڅونې سبب شي او اوسني لیکوال د راتلونکو لیکوالو کارونه زیات او درانه نه کړي.

د همدې ارمان د برې په ارمان

په درنښت

پوهندوی محمد اسمعیل یون

ارګ، د جمهوري ریاست ودانۍ، کابل- افغانستان

د ۱۳۸۷ل کال د مرغومي (۳) مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د هېواد فرهنګ ته د ډېرې زیاتې هیلې، امیدونه او انتظارونه لرم

عبدالمالک بېکسیار د هېواد یو پیاوړی لیکوال او شاعر دی، کلونه کېږي چې له هېواد

لرې په ډنمارک کې د مهاجرت ژوند تېروي. عبدالمالک بېکسیار د ژور ملي شعور او فکر خاوند دی. هیله مجله یې په همدې نیت پیل کړه چې د هېواد ملي فرهنګ ته خدمت وکړي. دا مرکه د هیلې مجلې د لومړي کال په دویمه ګڼه کې چې د ۱۳۷۲ل کال له غبرګولي - چنګاښ سره سمون خوري نشر شوې او د هغه وخت د حالاتو ثرګندونه کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر هر څه دمخه راته ددې مقولې له مخې چې ((چا ځان وپېژاند نو هغه خپل خدای ج وپېژاند)) لومړی ځان په څو کرښو کې معرفي کړه او بیا به پر نورو خبرو بحث کوو؟

نوم مې عبدالمالک بېکسیار، د برې پښتونخوا اوسېدونکی او په پښتو ژبه او ادب کې مې د لیسانس تر درجې پورې زده کړه کړې ده.

د شاعرۍ له غم لړلې او فکر وړې دنیا سره دې له کومه وخته راهیسې د ژوند مزي وتړل شول؟

له ۱۳۵۹ل کال راپه دېخوا په دې لټه کې یم چې شعر ولیکم او له ۱۳۶۲ل کال راپه دېخوا مې د شعر په نامه پارکي د هېواد په مطبوعاتو کې خواره شوي دي.

تراوسه دې په دې برخه کې څومره بریالي ګامونه پورته کړي دي، له خپلې شاعرۍ راضي یې؟

د بریاوو خبره به لوستونکو ته پرېږدو چې هغوی خپل قضاوت ور باندې وکړي او که ستا د پوښتنې موخه د کار کمیت وي نو د سوچونه او کړلېچونه تر نامه لاندې مې د شعرونو لومړی جونګ په همدې شپې ورځو کې په پېښور کې خور شو او که چېرې لوستونکو په خلاصه ټنډه ومانه نو د (سنځل ګل په شپو کې) بل د شعرونو جونګ راسره چاپ ته تیار پروت دی چې غواړم چاپ یې کړم او له

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر څخه د رضایت چې کومه خبره ده هغه دا چې ته خپله هم شاعر یې او یو شاعر هم له خپله شعره راضي نه وي.

د ځوانۍ په ښه ګرمه مرحله کې له هېواده په مهاجرت محکوم شوې او بیا ډېرو لیرو وطنونو ته لاړې، دې اوږده سفر ستا په فکري ژوند کې څه ډول بدلون راووست؟

د ګران هېواد له تودې غېږې څخه لرېوالي او بیا په بېلابېلو هېوادونو کې پردیس ژوند، له هېواد، خلکو او ولس سره زما مینه لا نوره ژوره او اورنۍ کړه او همدې لرېوالي او پردېسۍ زه د هېواد، خلکو، ازادۍ او نېکمرغۍ په اصلي مانو وپوهولم.

هغه څوک چې په هېواد کې اوسېږي هغه له جګړې نه نیولې د نورو بېلابېلو عواملو له کبله خپل لړمون خوري او فریاد کوي او هغه څوک چې غرب ته تللي، د هغوی ځینې کسان هم په اصطلاح یو ډول ناشکري څرګندوي، ستا په نظر د دغو متضادو ټولنو ترمنځ د ژوند او فکر توپیرونه یو له بله څومره ښېګڼې او بدګڼې لري؟

ستا له دغې پوښتنې سره ماته د (یو خوا پاڼ، بل خوا پړانګ) متل را یاد شي. زموږ هېوادوال څه د هېواد دننه او څه بهر د سولې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارامۍ په ارمان دي او که خدای کول دغه ارمان ته به د طالبانو د اسلامي تحریک په رڼا کې رسو.

هغه کسان چې په تېرو څو کلونو کې غرب ته په ډېره سختۍ لکه د صراط له پله نه چې تېرېږي ورتېر شوي او هلته استوګن دي. څه فکر کوئ چې هغه به کله بېرته هېواد ته راستانه شي؟

سره له دې چې دغه پوښتنه په بېل بېل کس پورې اړه لري مګر بیا هم د هغې مینې، علاقې او همدردۍ له مخې چې افغانان یې له خپل هېواد سره لري زه دا په ډاګه ویلای شم چې که په ګران هېواد افغانستان کې واقعي سوله، امن او ډیموکراسي تامین شي نو یوه زیاته برخه پردېس افغانان به د هېواد غېږې ته راستانه شي.

په غرب کې مېشته افغانان په عمومي ډول د خپل هېواد د فرهنګ د حال او راتلونکي په باب څه فکر کوي؟

په غرب کې مېشته افغانان د ډېرو خلکو د غلطو ګومانونو پر خلاف د هېواد دفرهنګ د حال او راتلونکي په باب زیات اندېښمن دي.

په غرب کې د افغانانو د فرهنګي فعالیتونو په باب لنډه رڼا واچوه!

(c) ketabton.com: The Digital Library

غرب ته د افغانانو د مهاجرت لومړۍ لسيزه يوه بې غړه، ځوړه لسيزه وه او که څه کېدل هم د شخص او يا ډلې په نامه وو، مګر نن سبا د خدای(ج) په فضل افغانان لګيا دي په پردېسۍ کې د مېشته کامونو او ولسونو په منځ کې خپل مقام او لوری ټاکي، يو زيات شمېر فرهنګي او ټولنيز فعاليتونه روان دي او هره ورځ د دغو فعاليتونو لمن لا نوره هم پسې پراخېږي.

دغه فعاليتونه د جرايدو، مجلو، اخبارونو، راډيوګانو، تلويزيونونو، ادبي او فرهنګي غونډو او نورو په بڼه ترسره کېږي.

لکه څنګه چې درانه لوستونکي به هم خبر وي ستاسو په هلو ځلو او مالي لګښت دلته په پېښور کې د ((هيله)) په نوم مجله چاپ شوه چې لومړۍ ګڼه يې خلکو زياته خوښه کړه، لکه څنګه چې زه خبر يم د دې مالي لګښت ستا له لوري پرې شوی، که هلته نور افغان فرهنګيان ستا اقتصادي متې در ټينګې نه کړي نو دا دومره مالي بار به ستا ځاني ژوند له مالي پلوه ستړی نه کړي؟

په دغه کار کې له ما سره په ډنمارک کې يو زيات شمېر فرهنګيان، فرهنګپال او ملي شخصيتونه مرستندوی دي، دا چې د لومړۍ ګڼې مالي لګښت يې ما پر غاړه اخيستی وو زما د خپلې ځاني علاقې پر اساس و او کېدی شي داسې هم وشي چې موږ هر يو په وار سره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوې يوې ګڼې مالي لګښت پر غاړه واخلو، بلـه دا چې افغانان هېڅکله هم خپل خدمتګاران بېنوا نه پرېږدي، زما په ګومان افغان ولس ته کار نه دی شوی تاسې وګورئ د تاريخ په اوږدو کې چې چا دغه ملت ته ان يو ګام هم پورته کړی، نو بيا يې تر پېړيو پېړيو قدرداني شوې او عزت يې شوی او لا کېږي.

په همدې اوسنۍ زماني مقطع کې د هېواد فرهنګ ته هيله من يې که نهيلی؟

زه دهېواد فرهنګ ته ډېرې زياتې هيلې، اميدونه او انتظارونه لرم او دا کومه تصادفي خبره نه ده چې زموږ ددغه ناخيزه فرهنګي زيار نوم ((هيله)) شو.

ځينې کسانو او ډلو غوښتل چې پښتني فرهنګ او پښتو ژبه د اور او نابودۍ په سيند لاهو کړي. تاسو ددې ډول اشخاصو او ډلو نيتونه او ناوړه هيلې څنګه ارزوئ؟

تر کومه ځايه چې د پښتو ژبې خبره ده نو دا د يوه ژوندي څلوېښت مليونيزه ملت ژبه ده چې د نابودۍ هيله يې د ځينو اشخاصو سوچه حماقت او لېونتوب بولم او بس.

لکه څنګه چې څرګنده ده پښتنو په افغانستان کې په تېرو دوو سوو کالو کې په عين حاکميت کې محکوميت هم تېر کړی دی، که څوک راباندې ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـه قهر نه شي اکثره پښـتانه واکمـن چې پـه دې دورو کې تېر شـوي هغـه پـه خپلـه ژبـه ګـونګيـان وو. پـه دې مانا چې په دربار کې يې نه پښتو ويله، نـه يې ليکلـه او نه يې کاروله، البتـه ځينـو پښـتنو واکمنـو چې پـه دې برخه کې د خپل زړه وينې خوړلي د هغـو درنـاوی او د کار د ارزښت احترام به هېڅکله هم زموږ د ولس له زړه نه ونه وځي، تاسو څه فکر کـوئ چې د پرديـو ژبې او فرهنګي ښکېلاک او حاکميت ته به څه وخت د پـای ټکی ايښودل کېږي؟

د پرديو ژبو فرهنګي ښکېلاک او حاکميت تـه بـه هغـه وخت د پـای ټکی ايښودل کېږي، چې پښتو د کاروبار، ژوند، تعليم او دربار ژبه شي، پـه دغـه هکله د هيلې د لومړۍ ګڼې له يوې مقالې څخه دا جملې را اخلم: ((زه پـه دې نـه يـم چې پښـتو (۵۰۰۰) کالـه تـاريخ لـري او کـه ۵ ورځې، خـو زمـوږ ژبـه ده پـر مـوږ ګرانـه ده او مـوږ يـې پـه ارګ کـې غـواړو)) پـاتې شـوه د تېـرو چـارواکو خبـره چې دومـره مې زړه تـرې ويزاره دی چې نه غواړم د هيلې پاڼې يې په نومونو او کړنو ولړم.

د طالبـانو اسـلامي تحريـک پـه اړه څـه فکـر کـوئ، دوی افغانستان له کومو لويو تراژيديو څخه خلاص

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړ او ددې په مقابل کې د دوی نيمګړتياوې کومې دي؟

د طالبانو اسلامي تحريک چې زه يې په ننګ او ناموس را اوچت شوی غورځنګ بولم، هېواد يې د غلو، داړه مارو، وطن پلورو او سمتي او ژبنيو جونونيانو له داسې يوه تاړاکه وژغوره چې تصور يې ان په انساني فکر محال و او هغه کومې کوچنۍ نيمګړتياوې چې لا هم موجودې دي انشاءالله امو ته ددغه غورځنګ تر رسېدو به پای ته ورسېږي.

که خدای مه کړه طالبان په اوسني وخت کې د همدې جوړ شوي ملي ضد ائتلاف له خوا ماته وخوري نو د پښتنو ژوند ته به په افغانستان کې څه پېښ شي؟

داسې به انشاء الله هېڅکله نه کېږي او که خدای مه کړه وشوه نو هغه د خوشال بابا خبره:

چا يې پلو له مخه پورته نه کړ
پـښتو لا هغسې بکره پرته ده

د هېواد په هره سيمه، دره او بانډه کې په سلګونو نور دغه شان غورځنګونه ويده دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له طالبانو څخه د يو روښنفکره افغان په توګه د ملي ژبې (پښتو) او افغاني فرهنګ د ودې لپاره څه هيلې، وړانديزونه او غوښتنې لرې؟

د روښنفکر له کلمې څخه په هغه انډول چې په افغانستان کې کارول کېږي زما کرکه ده، خو د يوه افغان په توګه له طالبانو څخه دا غوښتنې لرم:

چې حق بايد حقدار ته وسپارل شي او لکه د تېرو حکومتونو د دروغجنې وروري او مساوات تر نامه لاندې د هېواد د مطلق اکثريت (پښتون) کام فرهنګي او ژبني امتيازات د بې تفاوتۍ په ډنډ لاهو نه کړي.

پښتو ژبې ته چې د پېړيو په اوږدو کې ورته څه التفات نه دی شوی خپله خاصه پاملرنه وکړي او د يوه ژوندي ځلوښت مليونيزه ټبر د ژبې او د ګران هېواد افغانستان د ملي ژبې په توګه يې درناوی پرځای کړي. په دې هکله يوه خاطره را ياده شوه او هغه دا چې په جرمني کې مې يوه سپين ږيري هېوادوال ته وويل چې کله به له خيره وطن ته ځو؟

نو په ځواب کې يې راته وويل:

کله چې نور راته د کابل په کوڅو کې څوک ((افغان غول)) نه وايي.

اوس هم ببرته د ادب نړۍ ته! لکه څنګه چې ما ستا شعرونه لوستي اکثره په ملايمه، نرمه، پسته او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوږه شاعرانه ژبه لیکل شوي، په شعر کې له اغزنې او قهرجنې ژبې څخه کار نه دی اخیستل شوی، ستاسو ددې بري راز په څه کې دی؟

زه نه پوهېږم چې دا بری دی او که ما ته خو زه فکر کوم ددې وجه به دا وي چې زه په خپله همدغه شان یو انسان یم او زما په نظر شعر په خپله همدغه شان یو مولود دی او باید وي.

بله وجه یې کېدی شي دا هم وي چې زه د سکوت او زندان د زمانې شاعر یم او د هغې زمانې د شعرونو غټه تقاضا همدا وه ځکه چې له دې بغیر یې بیا د چارواکو له نازک خاطر سره ټکر کاوه او د دغه ټکر سزا بیا دا وه:

چا وې چې ډلګۍ د لېونو څه شوه
ځینې یې ړانده شوه ځینې ژبه پرې

او سنی ځوان ادبي بهیر څه ډول ارزوئ او د پرمختګ او نوښت لپاره یې څه وړاندیزونه لرئ؟

او سنی ځوان بهیر له هغو مشکلاتو او کړاوونو سره سره چې ورپېښ دي تر ډېره د انسان زړه ته ډاډ ورښښي. خو باید له یاده ونه باسو چې سوچه ادب او نړه شعر ته زموږ واټن د پخوا په تناسب یو ګام هم نه دی رالنډ شوی، لیکوال او شاعران مو هماغه د پخوا په شان د شهرت او کتابونو چاپولو په مسابقه لګیا دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپل شخصي ادبي ژوند يوه ترخه او يوه خوږه خاطره راته ووايه؟

خوږه خاطره همدا اوس ياد ته نه راځي، ترخه خاطره دا چې تر ډېره عمره وروسته همدا تېر کال زه په دې وپوهېدم چې زما پلار محترم زما د شاعرۍ مخالف دی.

د ازاد شعر په باب ستاسو خيال څه دی، پښتو کې د هغه حال او راتلونکی څه ډول ګورئ؟

زه ازاد شعر ته خاص عقيدت لرم او په پښتنو کې ورته يوه ښېرازه راتلونکی وينم او هيله من يم ازاد شعر په پښتونخوا کې داسې ريښې وکړي لکه غزل.

او وروستۍ او شلمه پوښتنه مې دا ده چې د خپل هېواد او ولس د ښېرازۍ لپاره دې کومې هيلې په زړه کې وي هغه راته په لنډيز سره څرګندې کړه؟

زه هيله من يم چې ډېر ژر به موګران هېواد افغانستان د سولې او نېکمرغۍ په لمن کې ساواخلي، د بيا ودانۍ کار يې په ډېره چټکۍ پيل او په علمي، ادبي، سياسي او فرهنګي ډګرونو کې له نړيوال کاروان سره همګام او پردېس افغانان بېرته خپل وطن ته راستانه شي او په لړې راتلونکې کې مې دا هيله ده چې افغانستان خپلې طبيعي پولې راخپلې او د يوه هوسا او سرلوړي افغانستان د جوړېدو پر لوري ټول افغانان لاسونه سره ورکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه بدلېږمه افغان يم ځو چې يم
زه د ګران افغانستان يم ځو چې يم

استاد حبيب الله رفيع د افغانستان لوی ليکوال او څېړونکی دی. پر ۱۳۲۴ل کال د افغانسان د

وردګو ولايت د سيداباد په ابدره نومي ځای کې زېږېدلی دی. په ديني مدرسو کې تر زده کړو وروسته يې په کابل کې د دارالتاليف د تاريخ ټولنې، فوکلور ټولنې، پښتو ټولنې د پښتو څېړنو او د افغانستان د علومو اکاډمۍ د غړي په توګه دنده سرته رسولې ده. يو وخت يې د ((پوهنه)) ، ((اريانا))، ((زېری)) او ((فوکلور)) خپرونو کې د مهتمم، مرستيال او مدير په توګه هم دنده اجرا کړې ده. تر مهاجرت وروسته يې په اسلام اباد کې د افغانستان د جهاد ثقافتي شورا او په پېښور کې د افغانستان د جهادي څېړنو د مرکز، د افغانستان د کلتوري ټولنې، د افغانستان د تاريخ ټولنې او د افغانستان د مرستو مرکز د غړي په توګه کار کړی دی. دغه راز يې ((افغان جهاد))، ((قلم))، ((سپېدې))، ((افغانستان))، ((تلوسې)) او ((تعاون)) په مجلو کې د ليکنې ډلې د غړي او مدير په توګه دنده ترسره کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد رفیع (۱۱۰) ټوکه منظوم، منثور، تخلیقي او څېړنیز اثار لري چې د بېلابېلو علمي موسسو له خوا چاپ شوي دي. او نور هم پر علمي او څېړنیزو کارونو بوخت دی. مورږ د هیلي مجلې په دې (۱۳۷۸ل کال ۲) ګڼه کې له نباغلي حبیب الله رفیع سره مرکه کړې چې ستاسو پام ورته را اړوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجازه راکړئ تر هر څه وړاندې ستاسو په ژوندون کې د نوي بدلون (بهر ته تګ او بېرته راتګ) په اړه پوښتنه وکړم، د دې کار بنسټيز لامل څه و؟

ماته په تېرو شلو کلونو کې بهر ته د تلو ګڼ چانسونه ميسر وو، تر هر ځای وړاندې ناروې ته د تلو زمينه راته برابره وه، په **۱۳۶۵** کال د مصر په راډيو کې د مصر د دولت له خوا رسماً د پښتو نطاق ټاکل شوی وم، خو تر دوو مياشتو وروسته بېرته راستون شوم، په **۱۳۶۸** کال امريکا ته يوه مياشت رسمي مېلمه وم او دوستانو راته ويل چې پاتې شه، زه بېرته راغلم. البته کاناډا ته مې د تلو توسن دا و چې په پېښور کې دوه درې کاله زما دوه زامن سره له دې چې لوړې نومرې يې درلودې د لوړو زده کړو له کولو نه بې برخې شول، زه د هغوی د زده کړو په خاطر ولاړم او د خپلو کارونو د کولو لپاره بېرته راغلم.

په لويديزه نړۍ کې دې ځان څنګه احساس کړ؟

زما له نظره انسان هغه کب دی چې د خپل کلتور په سيند کې ژوند کوي، نو څوک چې د خپل کلتور له سيند نه ووزي له همداسې يوه حالت سره مخامخ کېږي، ما همداسې حالت درلود د پخوانو تجربو له مخې مې همداسې حالت ته د څه وخت لپاره ځان چمتو کړی و.

سره له دې چې تاسو د خپلو ځرګندونو له مخې په لويديزه نړۍ کې خوښ نه وئ، نو بيا ولې مو هلته تګ غوره کړ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکر کوم د دې پوښتنې ځواب به دوو پورتنیو ځوابونو کړی وي.

په لویدیځ کې مېشتېدنه او د هغه ځای تابعیت منل د خپلې ټولنې پر راتلونکي باندې د بې باورۍ او نهیلۍ په مانا نه دي؟

یوه هېواد ته تلل او د یوه هېواد تابعیت منل دوې بېلې پوښتنې دي، ډېر داسې افغانان شته چې پنځلس شل کاله وړاندې بهر ته تللي، خو د بل هېواد تابعیت یې نه دی منلی او زه خو اصلاً ټول عمر دا تصور هم نه لرم، چې افغاني تابعیت پرېږدم.

نه بدلېږمه افغان یم څو چې یم زه د ګران افغانستان یم څو چې یم

د کاناډا په باب باید دا هم درته څرګنده کړم چې هغه هېواد د مهاجرو ټولنه ده او د حکومت او قانون جوړولو کار یې هم د مهاجرو په لاس کې دی، هغوی داسې قانون جوړ کړی چې هر کاناډا ته تللی کس کولای شي د خپل اصلي تابعیت په ساتلو سره کاناډایي تابعیت هم ولري. زه په مونټریال کې اوسېدم، دا د فرانسویانو سیمه ده او د کیوبک په ایالت کې لس ملیونه فرانسویان ژوند کوي تر دې چې دوی د خپل ایالت لپاره خپلواکۍ هم غواړي خو دوی ځان ته فرانسوي کاناډیز وایي او د خپل اصلي تابعیت له ساتلو سره کاناډایي شوي دي. دا یوه یادونه وه زه اصلاً د دې نیمه تابعیت ترلاسه کولو نیت هم نه لرم او له همدې امله په ټرېول ډاکومنټ (سفري سند) مسافرت کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو ته ښه څرګنده ده چې زموږ په ټولنه کې اوس د پوهې او هنر خاوندان او یا قلموال د استهلاک، اختناق، سکوت، شاتګ او د ډول، ډول فزیکي خطرونو له ګواښ سره مخامخ دي، خو که لوی دیځ ته لاړ شي مانیز او کلتوري ژوند یې مسخه کېږي خو د فزیکي ژوند د ښېرازۍ امکان یې شته، نو ستاسو په اند په دې دواړو لارو کې باید کومه یوه غوره شي؟

دا سمه ده خو اصلي خبره داده چې دا شل کلن ناورین خو عام ولس پر ځان نه دی نازل کړی ددې په راوستلو کې خو د همدې لوستو او روزل شویو کسانو لاس و چې عام ولس یې په سرو لنبو واړاوه، هره ډله خپله تجربه پرې کوي، بیا دوی تښتي او ولس په اور کې پرېږدي، خلقیانو او پرچمیانو به چې د امپریالیزم جهانخوار په کلمو خوله شلوله نن د همغه امپریالیزم په غېږ کې خپل عیش او عشرت کوي، اخوانیان چې غربي ټولنه به یې د فساد ځاله بلله نن همهغې د فساد ځالې ته ور زغلي او داسې نور روښنفکران او روښنفکرنمایان هم. یاد مې دي له ارواښاد پوهاند ډاکټر سید بهاءالدین مجروح نه بي بي سي پوښتنه وکړه: ته چې په پېښور کې ژوند او کار کوې د خطر احساس درسره نه شته؟ هغه په ځواب کې ورته وویل: زه ددې خوار ولس په پیسو روزل شوی یم که د مرګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خطر وي هم زه به د دوی په څنګ کې وم او د دوی لپاره به کار کوم، تاسو ولیدل چې همدا سې وشول او د خپل ملت په څنګ کې یې قرباني ورکړه. ګڼ شمېر هغه افغانان چې ملي احساس یې ژوندی دی په خارج کې هم آرام نه دي او متاسفانه له راز راز روحي فشارونو سره لاس او ګرېوان دي. زما نظر دادی چې زموږ ټولنه د بدلون او د وضعې د تغیر لپاره خپلو روزل شویو زامنو ته اړتیا لري نو بهر ته د تلو د هڅې پر ځای باید د حالاتو د بدلېدو لپاره هڅه وکړو:

چې په لړه ګرمۍ شا کاندي و ګل ته
له دي بې وفا شبنمه ولې نه مرم؟

پورتنۍ پوښتنه عامه ده خو بې انصافي به وي که موږ د یو شمېر هغو لوید یځمېشتو افغان فرهنګیانو او فرهنګپالو خدمتونه هېر کړو چې د څو کلونو په بهیر کې یې ترسره کړي دي. دا لیکوال اصلاً د فکري بلوغ او پوخوالي په پړاو کې هلته لېږد بدلي نو ځکه خو یې ذهني مقاومت زیات دی خو د دوی بل نسل ته د مسخه کېدو زیات ګواښونه شته.

تاسو د دوی او د دوی د راتلونکي پښت په باب څه نظر لرئ؟

زه په دې برخه کې ستاسو په شان خوشبین یم، دوی کار کړی خو انفرادي او یستوی دی، له دوی نه هیله دا وه چې یو لوی نړیوال سیاسي، کلتوري او اقتصادي بهیر یې را روان کړی وای او د افغانستان د وضعې د بدلون لپاره یې د نړیوال فشار په توګه کار ترې اخیستی وای، خو متاسفانه د دوی اکثره فرهنګي کارونه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد کې د تعصبونو د زیاتولو او د ژبنیو، سیمه ییزو او نورو ناروغیو اور ته د پوکي وهلو په ستنیو ولاړ دي او اکثره یو له بل سره لاس او ګرېوان دي. دوی زموږ روڼ ځواک دی او باید د هېواد د نجات لپاره په ټوله نړۍ کې ارتباطي کړۍ جوړې کړي او دا لړۍ تر هېواده راوغځوي. پاتې شو راتلونکی پښت، په دې باب ما یوه مفصله څېړنه کړې چې دلته یې نه تکراروم او په لنډیز وایم چې یوه پېړۍ د دریو نسلونو پلار، زوی او لمسي لپاره ټاکل شوې، زموږ غمېزه او س ۲۱ کلنه ده چې دولس کاله نور پرې تېر شي د اوسنیو پلرونو نسل به خپل ځای کړوسیانو ته تش کړی وي او په بهر کې لوی شوي کړوسیان به یوازې دومره پوهېږي چې زما پلار افغان و او مسلمان و، بس.

اوس په پېښور او لویدیځ کې د یو شمېر افغان فرهنګیانو ترمنځ د فرهنګي ملګرتیا او کارونو لپاره د اړیکو یو هوایي پل جوړ شوی او د دوی په مالي مرسته دلته د یاد وړ کتابونه چاپېږي، که دا لړۍ همداسې دوام ومومي نو پښتو ادب او د هېواد فرهنګ ته به یې د ګټې څومره والی څنګه وي؟ او بل که چېرې د لویدیځمېشتو مالي مرستې پر همغه مناسب ځای ونه لګول شي نو عواقب به یې څه وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تپه تياره کې يوه کمزوري رڼا هم د موخې مخه ځرګندولی شي. زموږ کلتور اوس په همداسې تياره کې را ايسار دی نو دا ډېر ګټور کار دی او زموږ د وران شوي او تالا شوي فرهنګ په سپېره شوې ورشو کې نوي بوټي دي چې پوره پاملرنه، څارنه او پالنه غواړي او که خدايه مه کړې دا مرستې بې ځايه ولګـــــــولې شي او د شخصي دوستۍ او دښمنۍ او خويشخورۍ په چورليز کې ولوېږي نو بيا به ډېر ژر دا نوي نيالګي وچ شي او دا پل به ونړېږي.

ډېره بښنه غواړم. زموږ ځينې ليکوال د پردې تر شا پر تاسو دا اعتراض او نيوکه کوي چې استاد حبيب الله رفيع د افغانستان يو ستر، هځاند او زيار کښ ليکوال دی او موږ ترې د ډېرو سترو او لويو لويو کارونو هيله لرو چې تر ده پرته يې شايد د ګوتو په شمېر کسان تر سره کړای شي، خو په خواشينۍ سره چې استاد رفيع پر ډېرو کوچنيو شيانو مصروف دی چې هغه ډېر عادي ليکوال او ناظمان هم تر سره کولای شي لکه د وربښمو هغه چينجي چې په شمېر پوهېږي، ترانې او نښانې، چرس، نسوارو، پوډر او نورو شيانو ته نظمونه او داسې نور... تاسو خپلو مينه والو، لېوالو، پرتاسو حسابوالو او انتقاد کوونکو ته څه ځواب لرئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو پوهېږئ چې پر هېواد يو ورانوونکی سېلاب او توپان راغی چې هر څه يې ولړزول او وران يې کړل، په دې لړ کې زه هم د دې توپان د سرخسنۍ وم چې دا يوويشت کاله مې سرګردانه ساتي. ما په هېواد کې يو لوی کتابتون درلود چې په لسګونو زره کتابونه او مجلې او داسې آثار چې زما د څېړنو په درد يې خوړل په کې وو خو زه چې يوويشت کال مخکې له هېواده راوتلم له دې ټولو آثارو نه مې يوازې يوه کوچنۍ تذکره راسره وه چې په خپل جيب کې مې کښېښوده او راووتلم نو د دې منظم کتابتون له لاسه وتلو سره زما د منظمو څېړنو لړۍ وشلېدله، دلته هم د روزۍ وسيله د کمشنرۍ په سپېشل الاونس (ځانګړې تنخوا) او د تنظيمونو په نوکرۍ کې وه خو ما چې له خپلې خولۍ سره مسلات وکړ د يوه اجازه يې هم رانه کړه، د بازار مزدوري مې هم له لاسه نه کېده، خو د پېښور، د پښتو اکېډمۍ د هغه وخت مشر پروفيسور محمد نواز طاهر راته وويل: زمونږ قلمي نسخې په دوړو او ګردونو کې پرتې دي، دا وګوره، کارډونه يې وليکه، مونږ به د خپلو محدودو امکاناتو په رڼا کې په کارډ دوې روپۍ درکوو، زما لپاره دا کار د زړه د خوښې کار و او په دې توګه مې د يوه محدود جيب خرڅ امکانات ترلاسه کړل او بيا په قلم، افغان جهاد، سپېدې او تعاون مجلو کې د کار زمينه راته برابره شوه او د خپل ژوند ګاډی مې روان کړ. په دې ترتيب د ژوند سرګردانۍ او د کتابتون له لاسه وتلو د منظمو څېړنو زمينه رانه واخيستله خو بيا مې هم چې څه له لاسه کېدل هغه مې کول، ملي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مفکوره د ښې او کيڼ افراط د فشار له امله تر سخت تهديد لاندې وه خو ما له تهديد سره سره دا لاره پالله او پالم به يې.

راغلو دې ته چې زه ولې ماشومانو ته کتابونه ليکم، زما له نظره ورو ته د کتابونو ليکل وور کار نه، بلکې ډېر لوی کار دی او دې ته زه هغه وخت متوجه شوم چې څلوېښت کاله وړاندې مې په کابل کې د مصر په ثقافتي مرکز کې درس وايه، هلته د ماشومانو لپاره، په لسګونو زره کتابونه، مجلې، فلمونه او نور تفريحي وسايل موجود وو خو زموږ ماشومان په مطلق ډول محروم وو او يوازې د کوچنيانو زغ او د وړو انيس هغه وخت په کابل کې خپرېدل زه هم هغه وخت وهڅېدلم او د ماشومانو آثار به مې له عربي څخه ژباړل او په افغاني خپرونو کې خپرول او دا اوسني چاپ شوي آثار مې لکه تمه، وو نه وو، د وړو هېنداره او نور د هغه وخت دي او دا زه خپله دنده ګڼم چې موږ خپلو ماشومانو ته پر درسي کتابونو سربېره بايد نور بوختوونکي آثار هم ولرو نو ځکه د ماشومانو لپاره د اثارو ليکل يوه لويه ملي اړتيا ګڼم او ان که ما له نورو کارونو نه باسي هم زه به دې کار ته ادامه ورکوم او هيله لرم دا سې ورځ راشي چې زموږ محروم ماشومان په خپله ژبه کې له خپلې سويې سره سم خوارونه، خوارونه کتابونه ولري.

همدې پورتنۍ پوښتنې ته ورځېرمه يوه پوښتنه داده چې دا هم وخت نا وخت مطرح کېږي او د پرتلنې بنه لري هغه دا چې ستاسو مينه وال او لېوال وايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې مورږ د څېړنې په برخه کې پر رفيع صاحب او هېوادمل صاحب زيات حساب کوو. هېوادمل صاحب په پېښور کې د څو کلونو په بهير کې د نورو کارونو ترڅنګ دوه ستر کارونه ترسره کړل؛ ((په هند کې د پښتو ادبياتو د ايجاد او ودې پړاوونه او د پښتو نثر اته سوه کاله)) اثار يې چاپ کړل، خو استاد رفيع دې ته ورته کارونه ونه کړل او يا يې کړي چاپ کړي يې نه دي، تاسو په دې باب څه نظر لرئ؟

د خپلو څېړنو د منظمې لړۍ د شلېدلو په باب مې بره معلومات درکړل، خو زما او د ګران هېوادمل صاحب پر تلنه ناشونې ده، دی چې يو کار شروع کوي کلکه ملا ورته تړي او د کار تر پای ته رسولو پورې ملا نه پرانيزي خو زه بيا بوالهوس يم، يو کار شروع کړم هغه لا سر ته نه وي رسېدلی چې بيا بل کار ته لاس وغځوم، په دې ترتيب ګڼ کارونه کوم خو ټول نيمګړي پراته وي، ډېر کارونه هېوادمل صاحب د لرګي په زور راباندې ترسره کړي دي خو بيا هم په تېرو شلو کلونو کې بېخي بې کاره نه وم يو شمېر کارونه مې کړي چې ځينې چاپ او ځينې ناچاپ دي. په متونو کې مې د ((دبير دانش)) په نامه د کليلې د منې يوه پښتو ژباړه په دوولس سوه مخونو کې تهيه او پښتو اکيډمۍ خپره کړه چې پراخه مقدمه او ګڼ تعليقات لري. د اخوند احمد ((ورک زوی څنګه پيدا شو؟))، د خوشال بابا

(c) ketabton.com: The Digital Library

((فالنامه)) او ((وصیت نامه)) هم هغه متنونه دي چې چاپ شوي.
همدا راز د پښتو اکیډمۍ قلمي نسخې او د پښتونخوا او دنیا په کتابتونو کې پښتو قلمي نسخې دوه پېړ کتابونه دي چې چاپ ته چمتو دي، ((افغاني خپروني)) یو بل تاریخي تحلیل دی چې د چاپ انتظار باسي او همدا راز په افغانستان کې د ښځو د زده کړو، د عصري زده کړو او لویې جرګې په باب مې داسې رسالې لیکلي چې هېوادمل صاحب راته چاپ کړې دي د افغانستان لنډه کی تاریخ پنځوس زره کاله په پنځوس پاڼو یو بل اثر دی چې ځوانانو ته لیکل شوی او همداسې د تمدن سوغات هم در واخلئ او نورې ګڼې رسالې خو بیا هم لکه تاسو چې وویل د منظم څېړنیز کار لړۍ مې شلېدلې ده او د خپلې ژبې او فرهنګ لپاره لېونۍ تلوسه لرم چې ډېر کار وکړم خو:

کله زه، کله مې یار، کله ریبار سست
ځکه شو زما د مینې کاروبار سست

لکه څنګه چې موږ او ځینو نورو لیکوالو ته څرګنده ده، تاسو د خپلو لیکنو او آثارو د خپراوي تر څنګ د ګڼ شمېر نورو لیکوالو آثار هم خپاره کړي او خپروئ یې، ددې آثارو سمون، ایډیټ، توري لوستنه او چاپ خورا زیات زحمت غواړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما په اند دا کار يوه ليکوال ته ډېر زيان رسوي. تاسو ته دې کار څومره زيان اړولی او دا مسئله څنګه ارزوئ؟

دا رښتيا هم ګران کار دی خو زما دوستان تر دې هم راباندې ګران او زورور دي، نه نه شم ورته ويلای ځکه دوی ته څرګنده ده چې زه د کتاب د سمولو او چاپ په برخه کې نهايي احتياط نه کار اخلم نو ځکه رانه غواړي چې کتابونه يې ورته چاپ کړم او هم د مړو مشرانو او استادانو پر ځان حق ګڼم چې آثار يې چاپ او ټولنې ته وړاندې کړم، ته پوهېږې چې دمينې د نړۍ هر څه خوندور وي، دا زما مينه ده، ما ته په خپله ژبه د يوه کتاب زياتون که زما وي يا د بل چا يو ډول ارزښت لري نو ځکه زه دا ټول کار بولم او ځان ته يې زيان نه ګڼم !

اوس، اوس پر کومو فرهنګي کارونو بوخت ياست او راتلونکی فرهنګي پلان مو څه دی؟

اوس مې د افغانستان د فرهنګي خدمتونو اداره فعاله کړې او هيله لرم له دې لارې خپل فرهنګ ته د خپلو او د نورو درنو ليکوالو د آثارو د خپرونې له لارې څه نا څه خدمت وکړم. زما په خپلو ځانګړيو کارونو کې د پښتو نه، لس تاريخي متنونه شامل دي چې چاپ ته يې له سريزو او نښلونو سره تيار وم چې په اکثرو کې يې نوي تاريخي حقايق او خبرې شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو ليکوال څنګه کولای شي د فرهنګي او اقتصادي لېوالتيا ترمنځ انډول وساتي، فرضاً که اقتصادي لېوالتيا زياته شي د ليکوال فرهنګي کار او د هغه اخلاقي شخصيت به څومره زيانمن کړي؟

دا په زړه پورې پوښتنه ده، يو ليکوال چې فرهنګي کار ته لاس اچوي لومړی هدف يې بايد فرهنګي خدمت او د خپل فرهنګي کار ارزښت او د کيفيت لوړوالی وي، د پيسو ترلاسه کول يې بايد ضمني اړخ وي او که فرهنګي کار د پيسو ترلاسه کولو لپاره کوي نو بيا ښه داده چې يوه بل مستقيم تجارتي کار ته لاس واچوي ځکه په دې صورت کې يې کار کيفي اړخ له لاسه ورکوي او اخلاقي شخصيت يې زيانمن کېږي.

په فرهنګي کار کې صداقت او جرئت څنګه ارزوئ؟

فرهنګي کارونه داسې کارونه دي چې تر پردې لاندې نه کېږي هر څوک چې هر څه کوي د ټولنې له سترګو نه پټېږي زما له نظره د صداقت او جرئت ترڅنګ لېونی مينه هم غواړي او ملي بصيرت هم.

په ځينې ملي مسايلو او ليکنو کې له ډېر احتياط نه کار اخلئ دا احتياط د مضر احتياط له کبله دی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

که نه د یوه پوخ سنجول شوي فکر او عقیدې له مخې؟

ستاسو پوښتنه ډېره واضحه نه ده خو څرنګه چې په دې برخه کې مو په خوله ډېر بحثونه سره کړي نو ځکه غواړم په ډېر وضاحت ځواب درکړم او هیله لرم چې په چاپ کې څه ترې کم نه شي.

یون صاحب ستاسو د ژوند لیک له مخې تاسو یو کلن واست چې ما د ملي سیاست او ملي ایډیالوژۍ په ډګر کې قدم ایښی او دادی پوره دوه دېرش کاله وتلي چې پردې لاره روان یم، په دې لاره کې نه زه ویرېدلی یم او نه مې مضر احتیاط کړی، ما په ۱۳۴۸ل کال کې دا ټوټه لیکې وه:

مـنم وژلی مې شي خو چوپ کېدلی نه شم
لـه خـپل مـلي مرامه هېڅ تېرېدلی نه شم
د خپـل مـلت پـه مـخ کې قـرباني فـخر ګڼم
سر مـې بخښلی شمه، حق مې بخښلی نه شم

چې بیا څو ورځې وروسته بندي شوم، یو ځل بیا هم د زندان مېلمه شوم، کمونستانو هم په همدې جرم(؟) زنداني کړم او دلته په پېښور کې مې هم دا شل کاله د همدې ملي مفکورې په درلودلو د ښېو افراطینو له خوا شپې ورځې ترخې وې او په هېواد کې ستمي حکومتونو هم په کاږه نظر راته کتل. زما له نظره افغانستان د ټولو قومونو ګډ کور دی، د افغانستان ملت له ټولو قومونو نه جوړ دی، زه هر هغه څوک چې د افغانستان ملي ګټې، ملي خپلواکي او ملي وحدت ورته ګران وي افغان بولم، زه من حیث القوم د افغانستان یو قوم هم خاین او پردی نه بولم او من حیث الفرد هر څوک چې خیانت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي که پښتون وي، تاجک وي، ترکمن وي، ازبک وي، هزاره وي يا بل څوک خاين دی. په تېرو کلونو کې چې چا د ژبنې، سمتي او قومي انتساب په نامه انسان وژنې او جنايتونه کړي سره له دې چې دوی دا کارونه د يوه قوم د نمايندګی په نامه کړي خو زه دوی د قوم نماينده ګان نه ګڼم او نه د دوی جنايت يوه قوم ته منسوبوم، زما له نظره پښتو د افغانستان ملي ژبه ده او زه يې د پښتو د يوه ليکوال په صفت خدمت کوم، همدا راز دري هم د هېواد يوه رسمي ژبه ده او زه هيله لرم چې دري ليکوالان يې خدمت وکړي، همدا راز زه د بشري حق له مخې غواړم چې د هېواد د نورو ګڼو ولسي ژبو ويونکي ماشومان په خپلو مورنيو ژبې خپلې لومړنی زده کړې وکړي او سيمه ييز راډيو، تلويزيون او اخبار د دوی په ژبو خپرونې ولري. زه د پوهاند سلطان شاه همام دا نظر هم غندم چې پښتانه افغانستان ته د هند له سيول نومي کلي نه راغلي او د تاجيکانو د وطن اشغالوونکي يې بولي او د شاغلي سمسور افغان دا وړاندیز هم ردوم چې تاجيکان د پښتنو په سيمو کې وېشل او د دوی ژبه ورکول غواړي، همدا سې ډېرې تبعيضي نظر يې شته چې زه يې د ګران هېواد په زيان ګڼم او په واز کومي يې ترديدوم زه مضر احتياط نه کوم، بلکې له افراط او په افغانستان کې له هر راز ويشاکي فکر سره مخالف يم او دا لاره ما په پاخه سنجش او د مالي او ځاني قربانيو په بدل کې ځان ته ټاکلې او:

((په دې لاره به روان يم څو چې يم !))

او په همدې ورځو کې مې ان شاء الله د ((ملي زاويه)) په نامه يو کتاب راوتونکی دی چې دا مسايل په کې څېړل شوي او زما د ۳۲ کلونو وړاندې مقالې هم په کې شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په فرهنګي کار کې ستاسو د هڅوني او ملاتړ له پلوه له پښتنو څخه خوښ یې او که نا خوښ؟

په دې لاره کې د افرادو له نظره له ورېنو تندیو سره هم مخامخ شوی یم او له ورېنو تندیو سره هم، د ځینې کسانو له خوا دښمنۍ هم راسره شوې، مخه مې هم نیول شوې. روا حقوق مې هم رانه تروړل شوي او د سیمه ییزو تعصبونو ښکار شوی هم یم، بالمقابل مهربانه او زړه سواند دوستان او استادان مې هم درلودل چې هڅولی او نازولی یې یم او من حیث المجموع پښتنو او افغانانو زما کار ستایلی او زما عاجزانه او مخلصانه کار ته یې د قدر په سترګه کتلي دي.

لویې فرهنګي او ملي هیلې دې کومې دي؟

محرومیت او د نعمت زوال د سړي لوږه او تنده ډېره زیاتوي زما لویې ملي او فرهګي هیلې ډېرې زیاتې دي، لویه ارزو مې داده چې هېواد ارام او بشپړ امنیت په کې راشي او د وران وطن د ودانولو کار په بیړه او چټکتیا پیل شي، د پوهنې لمن په ټول هېواد کې خوره شي او د فرهنګ د ودې لپاره لویې ادارې په کار ولویږي او ټول هېوادوال په داسې انرژۍ او مینه کار وکړي چې د جګړې ناولې نخښې نښانې ډېر ژر له هېواد نه ورکې شي او موږ هم په دې یوویشتمه پېړۍ کې د نړۍ د هېوادونو په نړۍ کې د سیالۍ ځای ولرو، داخو لویې ملي او فرهنګي هیلې دې خو وړې او عملي هیلې مې دا دي چې هر افغان له موجودو امکاناتو نه په اعظمي توګه استفاده وکړي او د فرهنګ د ورانې شوې موسسې په دېوال کې که یوه وړه خښته اېښودلای شي هم، کښېږدي.

ښښنه غواړم یوه بله مسلک ډوله پوښتنه چې حل یې له تاسو نه هیله کېدی شي، په ټولیز ډول یوه لیکنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید کومې کچې ته ورسېږي چې د یو ((اثر)) په نوم یاده شي. ایا لس مخیزه، پنځلس مخیزه لیکنه او نور... په هره منځپانګه چې وي او په کتابي بڼه چاپ شي نو اثر ورته ویلای شو او که نه د یو اثر یا کتاب لپاره کوم ځانګړی نورم په پام کې نیول کېږي؟

هسې خو په لغوي لحاظ هره چاپي کتابچه اثر بلل کېږي او موږ او تاسو یې وینو چې په کتابښودونو کې راځي خو حقیقت دادی چې یو اثر باید تر لیکلو وړاندې د یوه مشخص هدف لپاره لیکل شوی وي، د ټولنې د ستونزو یوه غوټه پرانیستلې شي او په سلو مخونو کې لږ تر لږه پنځه مخه نوې خبرې ولري، که په یوه اثر کې د ټولنې اړتیاوې او خصوصاً نویوالی نه وي او تش تکرار وي تر مادي موجودیت پرته یې زما له نظره معنوي ارزښت نه شته، موږ ډېر وینو چې یوه ډېره لنډه مقاله تر ډېرو لویو او پنډو اثارو ارزښتمنه او ګټوره وي ځکه چې نوې خبرې، وړاندیزونه او بحثونه لري.

روان فرهنګي بهیر څنګه ارزوئ؟

روان فرهنګي بهیر زما له نظره ښه او ګړندی دی، ځکه شل کلن ناورین وژونکې فرهنګي تنده رامنځته کړې او په ځانګړې توګه بهر ته تللي فرهنګیان چې د خپلې استوګنې په هېوادونو کې فرهنګي چټک بهیرونهویني هڅېږي چې د دوی ژبه او فرهنګ هم باید له سکون نه راووزي او یون وکړي نو ځکه دا یون ګړندی دی خو د فلټر کولو عملیه یې غړنده ده، دا کار هم باید له کلتوري هڅو سره عیار شي او د مسوولانه برخورد او فرهنګي ګډو هڅو له لارې دا بهیر پیاوړی، غښتلی او منلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو ژبې او ادب ته باید د چیغو او نارو سورو پرځای څه وشي؟

نارې سورې ډېرې زیان اړونکي دي، ځکه نارې سورې د ژبې او ادب دښمنان راویښوي او د روانو عملي کارونو لپاره خنډ کېږي. یو څوک چې په پټه خوله ډېر لږ کار هم کولای شي تر له نارو سورو سره مله لوی کار نه لوی او ګټور دی.

د ځوانو لیکوالو د سالم پرمختګ او هڅونې لپاره کومې لارښوونې او وړاندیزونه لرئ؟

ځوان لیکوال باید مطالعې او اورېدنو ته زیات ارزښت ورکړي، د لیکلو په رامنځته کولو باید ځان ته مغرور نه شي چې ګواکې ډېلې یې فتح کړې دي، تل باید هڅه وکړي او د خپل هر کار په باب داسې قضاوت وکړي چې کار مې نیمګړی دی او باید د بشپړتابه هڅه یې وکړم. د ملي اړتیاو، وړتیاو او ملي ګټو په رڼا کې لیکل وکړي او خپلو هېوادوالو ته داسې نسخې وړاندې کړي چې شته تېپونه پرې پټې شي نه دا چې نور تېپونه ترې وزېږي. زما له نظره ځوان نسل د انقلاب نسل دی چې له دې ډلې څخه ځوان لیکوالان هم دي، تېرو شلو کلونو دومره پېښې لیدلي چې تېرو زرو کلونو نه دي لیدلي، نو ځکه دوی په لږ عمر کې له ډېر څه سره اشنا شوي او باید له دې هر څه نه پند او عبرت واخلي او د خپلې ټولنې په ګټه یې د خپل لیک په لمنه کې راونغاړي.

په مینه او مننه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهاند زیار د پښتو لیکنې او ژبنې معیار مخکښ

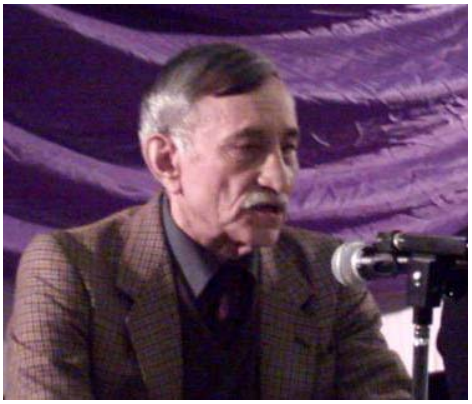

دغه مرکه ما له نن څخه نږدې شل کاله مخکې (هغه وخت چې زه د پوهنتون د دریېم ټولګي محصل وم) له استاد زیار سره کړې وه او د همغه وخت د غوښتنو او ظرفیتونو څرګندونه کوي. دا مرکه (استاد زیار د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوري) کتاب کې چې پر ۱۳۷۲ل کال په لاهور کې چاپ شوی، خپره شوې ده. دا دی ددې مرکو په لړ کې دا هم خپروو:

۱- پوښتنه: ښاغلی استاد زیار! ما څو ځایه ستا د ژوند لیکونو په ترڅ کې چې ستا د چاپ شویو کتابونو پر دوو تنو (پښتیو) او ژوندون مجلې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۶۷ل کال په ۴ ګڼه کې خپاره شوي دي، ستا د خپلواکو څړنيزو ،ژباړيزو او زېږندويزو(تخليقي) اثارو شمېر ۱۳۰ او ليکنو (مقالو) هغه ۱۱۰۰ ښوول شوي، خو زما د لړو ډېرې پلټنې له مخې لومړی شمېر تر ۱۳۰ ډېر کوي، خو ستا د بېلابېلو ليکنو ټول شمېر مې د ورځپاڼو، جريدو او مجلو د کلکسيونو د نشتوالي او نيمګړتيا له کبله پوره نه شو کړای په دغه برخه کې ستا غبرګون څه دی؟

ځواب: څنګه چې زما د بېلابېلو ليکنو(مقالو) شمېر هم زياتره په ژورناليستيک فعاليت پورې اړه لري او په تېره بيا دا چې له ۱۳۳۸ ل کال څخه مې تر **۱۳۴۵**ل کال پورې د هېواد ورځپاڼې د خبريال په توګه زښتې ډېرې ليکنې خپرې شوي، نو دا کومه هېښنده خبره نه ده، چې د کلکسيونو نشتوالی او نيمګړوالی يې تا دغې پوښتنې ته اړ باسي. زه پوره باور لرم چې که دغه کلکسيونونه په لاس درغلي وای، هرو مرو دې زما ((شمېر)) ته د مننې سر خوځاوه. ځکه ښه مې په ياد دي، چې د ۱۳۳۸ل کال له ژمي بيا د ۱۳۴۱ل کال تر پايه د هېواد ورځپاڼې يوه ګڼه هم بې زما له ليکنې خپره شوې نه ده. آن داسې وخت راغلی، چې په بېلابېلو پور نومو(لکه مزينه وال، اخترخېل...) مې يکې تر درو ليکنو هم خپرې شوي دي؛ يو راپورتاژ، يوه مرکه او يا هم ورزشي او هنري تبصره، که نه يو ښاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبر خو به مې بې نومه هم پکې خپرېده. نو که په منځنۍ کچه مې یو ازې په هېواد ورځپاڼه کې د کال ۳۰۰ لیکنې خپرې شوي وي، نو یو ازې په نوموړو درو کلونو کې د ژورنالیستیکو لیکنو شمېر نهو سوو ته رسېږي او همزمان ورسره په نورو ورځپاڼو او مهالنیو کې هم لږ تر لږه ۵۰ لیکنې ورسر باری شوي دي او دغه راز ژورنالیستیک فعالیت مې لږ و ډېر تر دې دمه را رسېږي.

زه دا باټې نه وهم چې گوندې زما ټولې ۱۱۰۰ لیکنې دې یو مخیزه علمي او څېړنیزې وي، دغه راز په پورتني شمېر کې زما ځینو هغو لیکنو هم غبرگون (دو بیلکیت) موندلی، چې په علمي سیمینارونو او غونډو کې مې اورولې او بیا وروسته په اړوندو غونډو (مجموعو) کې چاپ شوي دي او یا لکه ژبنې هغه چې یوه زیاته برخه یې په ((لیکلار)) او ((ویې پوهنه)) کې راغلې ده.

نو واړه واړه مطلبونه لکه سریزې، یادښتونه، کتنې، ارزونې یا تقریظونه هم په پورتني شمېر کې راځي، چې پر ځینو علمي تېزسونو او داستاني غونډونو مې کښلي دي او دا هم باید ووایم چې زما د لیکنو شمېر په دوه مخکې کلو اړه لري او نورې لیکنې مې همداسې روانې دي.

هرگوره، زما ادبي زېږندویې (تخلیقات) تر نوموړي شمېر دباندې دي، چې تا هم ورته ځانته جلا څېرکې ورکړې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- پوښتنه: ستا د ((ملي ریکارډ)) خبره ښایي پر ځینو کسانو دومره ښه ونه لګي، په دغه باب موڅه نظر دی؟

ځواب: ((اختر څه پټ مېږه نه دی)) ترڅوچې پوهاند حبیبي ژوندی و، دا حق مې ځانته نه ورکاوه، ځکه هغه دیو افغاني لیکوال او پوهاند په توګه په ټول افغاني فرهنګي تاریخ کې نه یوازې د مقالو او کتابونو د څومره والي له پلوه یو ملي ریکارډ ټینګ کړی و، بلکې په ځینو علمي څانګو ، لکه تاریخ لیکنه او متن پوهنه کې یې ژرنګوالی (کیفیت) هم په برخه و، خو تر ده وروسته په ټوله پازوالی (مسولیت)، په نورو مړو او ژوندیو لیکوالو او څېړنوالو کې په څه د پاسه ۱۳۰ خپلواکو اثارو او ۱۱۰۰ مقالو سره ځان د ((ملي ریکارډ)) څښتن بولم، که څوک یې نه مني، ((دا ګز دا میدان!))، ((که شپه تیاره ده، منې په شماردي)) په دې کې شک نه شته چې زما په خپلواکو ((کتابي)) اثارو کې ۱۰۴ توکه هغه ډګر څېړنې (فیلډ ریسرچونه) هم راځي، چې د هېواد د ۱۰-۱۴ ژبو پر ۱۰۴ ګړدودونو مې ترسره کړي دي او د چا خبره یوازې څېړنیزه او ډیتایي بڼه لري، همداسې مې څرمه (ضمني) فولکورکې څېړنې هم در واخله! خو بیا هم دا په زغرده ویلای شم، چې ما د دغو اومو توکو د علمي اوډون په لومړني پړاو کې هغه مهال کارنده برخه اخیستې چې د برن پوهنتون د شپږ کلنې زده کړیزې استوګنې په ترڅ کې مې له خپل استاد پروفیسور ژارژ ردار او دوکتور شارل کیفر سره یوځای کړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده او هر ټوک به يې تر بشپړ اوډون وروسته زما په نامه له چاپه راوځي(د افغانستان د ژبپوهنې اتلس د پروژې په باب خو مې پر خپل ځای کې څرګندونه کړې ده). له بلې خوا مې په خپلو ورځنيو ليکنو، څېړنو او کتابونو کې هم له پورتنيو ډېټاوو څخه تل ګټه اخيستې او زما د ژبنيو او فولکوريکو څېړنو يوه غوره سر چينه بلل کېږي.

که ځينې را سره رخه لري او د ((ملي ريکارډ)) خبره پرې بده لګي، نه يې ته خوله ترلای شې او نه زه. دغه رخه يوازې له دې سرچينه نه اخلي چې ګوندې د چا خبره اړوندو کسانو ته زور ورکوي، بلکې له هغه نا بانديوالي تومنه اخلي چې دوی يې زما له خوا د ((پښتو ليکنې معيار)) او ((ازاد شعر)) له راپيل کړي غورځنګ او بيا نه ايلېدونکي انتقادي لوښې سره لري. له اروانباد حبيبي سره زما د پرتلې په باب ستا بله پوښتنه هم دلته ځواب موندلای شي.

۳- پوښتنه: له ډېرو ښاغلو مې اورېدلي دي چې ته د ځانګړې سياسي او فرهنګي تګلارې له کبله تل ((چپي)) پاتې شوی يې او همدا نا رامه او نه ايلېدونکی چپي دريځ دې د لوړو دولتي څوکيو لپاره خنډ ګرځېدلی دی، ايا دا خبره سمه ده؟

ځواب: زه به دا هم زياته کړم، کله چې په ناڅاپي توګه يوې لوړې څوکۍ ته رسېدلی هم يم، د همدغه دريځ له کبله ترې نه يوازې بېرته ژر لرې شوی يم، بلکې جزا مې هم ليدلې ده، يا زندان ته تللی يم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهر ته. د خپلې ګروهې او دریځ، یا په بله وینا له ټاکلو ژوند آرونو (پرنسیپونو) لپاره مې د څوکۍ، بلکې د ژوند پروا هم ساتلې نه ده.

زه به هېڅکله داسې شرایطو ته سر ښکته نه کړم چې زما د ځانګړې سیاسي او فرهنګي تګلارې او ټاکلي دریځ په بیه پریوځي. ښایي ډېر فرهنګپالان لږ و ډېر دغه راز نه ایلېدونکی دریځ ولري، مګر ما په کړن کې زباته کړې ده او چا ته مې شک او خوخشه پرې ایښې نه دي. له بلې خوا په ټوله مانا د ټولنې او ژوند درښتینې څېرې په ځلونه کې زما ناړامه او بې پروا ((زړورتیا ، او رېښتینتابه) بس دي، چې د وخت واکمنان رابانـدې کومـه پوړۍ او څـوکۍ ونـه لوروي.

۴- پوښتنه: لکه څنګه چې تا ویلي دي ((لیکوالي زما د ژوند یو نه جلاکېدونکی ټوک دی)) همدا اوس زما د منګ په انډول ستا روغتیایي حالت ښه برېښي، ایا کېدی شي، دا خبره د عمر تر پایه پورې پر ځان ومنئ !؟

ځواب: هسې خو هر څوک دا هیله لري، په پوره روغتیا سره یو اوږد ژوند په مخ کې ولري او خپلې نیمګړې هیلې او ارمانونه د بري تر بریده ورسوي، مګر له ما سره د روغتیا او ژوند اوږدتیا هیله د همدې لپاره ملګرې ده چې وکړای شم، د ژوند تر وروستۍ سا پورې لږ تر لږه نوموړی شمېر اثار په چاپ ورسوم او د خپل پښتني، افغاني او بیا یې د جهاني فرهنګ تاریخ ته وسپارم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر ګوره، له دې سره به زما ټوله کارژمني خړوبتيا ونه مومي او غواړم د دغه او ډوني (تدويني) کار تر څنګه په درو ګونو (څېړنيزو، ژباړيزو او زېږندوييزو) ډګرونو کې هم خپل نه ستړی کېدونکی کارو زيار پر مخ يوسم. په ځانګړي ډول په ناپيلې (منثورې) زېږنديزې برخه کې همدا اوس بې شمېره اډانې (طرحې) او يادښتونه له ځان سره کښلي لرم چې په کور ناستی. سره ورته د لنډ، منځني او اوږد داستان (رومان) په بڼه رښتيا ينه وبښم، هغه هم په دې آړ (شرط) چې تر هغې مې د ((پښتو ليکني معيار)) او هم ((پښتو ازاد شعر)) غورځنګ يو غوخ بشپړتيايي پړاو ته رسولی وي، دا اګاهانه او نا اګاهانه ((مخالفينو)) غوړونه دې کاڼه وي!.

۵- پوښتنه: ځينې کسان وايي: ((استاد زيار په خپله علمي، ادبي او همدا رنګه سياسي تګلاره کې له ښندې (افراط) څخه کار اخلي)) ته په دې کې څه وايې؟

ځواب: په يوه وروسته پاتې ټولنه لکه افغاني او په تېره پښتني ټولنه کې هر نوی ټولنيز او فرهنګي بدلون او غورځنګ هرو مرو له ناباندی. سره مخامخېږي او ذهنيتونه راپاروي که به څه هم د دغې ناباندی. او پارونې آرلاملونه (اصلي عوامل) ساده نالوستي پرګنې نه، بلکې تش په نامه ((روښاندان)) وي، چې د خپلو ارتجاعي ګټو په پار د دغو پرګنو له ساده ګی. او نالوستی. ناوړه ګټه اخلي. د ساري په توګه د ثور اوښتون ضد پارونې له آره له همدغه راز

(c) ketabton.com: The Digital Library

شـاتګ پـالو او ځانسـاتو((روښـاندانو)) څخـه سـرچینه اخلـي او فرهنګـي بـدلون یـا اوښـتون خـو چې د ټـولنیز اوښـتون یـو نـه جلا کېدونکی ټوک بلل کېږي، بیا په ځانګړي او سیده ډول د همدوی پـه خپل لاس له خنډ وځنډ سره مخامخېږي، لـه کلـو راهیسې چې مـا د ((پښـتو لیکنـي معیـار)) د رامنځتـه کولـو لپـاره غـږ پورتـه کـړی او ټـولې هانـدو هڅې مـې ورتـه را ګومـارلې دي، د وخت پښـتو ټـولنې ټیکه والو راپسې د مخالفت ببرغ را پورته کړی او هماغومره پلویان یې د ځان ملګري کړي، لکه څومره چې مـا د ځـان ملګـري کـړي دي، نودا ځرګنده وه چې هغوی دغه غورځنګ د خپلې ټیکې لپـاره خطـر انګېره او څه یې چې له لاسه کېدل، ډډه یې ترې ونه کړه.

د دوی همـدومره پروپاګند بـس و، چې د ((ژبنـي معیـار)) جـاج لـه ((ژبني تصفیې(پیوریزم))) سره پـه سپسـته یـې توګـه ګـډ کـړي او د وخت واکمن ځواکونـه او ځـان سـاتي توکونـه اګاهانـه یـا نـا اګاهانـه زما او زما د لارو پر ضد راوپاروي.(د دغې رېږې په باب زمـا اړونـد لیکنـې او کتـابونـه هـم پـه پـام کـې ونیسـئ، همداسـې دنـوي او ازاد پښتو شعر هاندوهڅې هم دروا خله چې په راورستو څو کلونـو کې مې ورته اوږه ورته کړې ده او ته یې ګوره چې تـر پایـه پـورې مـې څومره ځوان استعدادونه ملګرتیـا کـوي او یـوازې څـو زوړ خوښـې مې مخې ته ودرېږي. د پښتو ټولنې د وخت ټیکـه وال چې لـه لـږو ډېـر واک و ځواک سره د افغانستان د علومو اکاډمۍ تـه پـه میـراث پـاتې دي. سره له دې چې د شعر او شاعرۍ سره دومره سر و کـار هـم نـه لـري، خـو بیـا هـم لـه دغـو زوړ خوښـیو سـره خپـل پخـوانـي ګرومونـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(کمپلکسونه) گډوي. نو ته سوچ وکړه چې که دغه راز کسان راته ((افراطي)) ونه وايي، نور به راته څه ووايي. په سياسي برخه کې هم د هر راز ((افراط)) تور بيا هم تر بل هر چا زيات له همدغو څخه آره اخلي او تصادفي نه ده چې دوی بېلابېلې سياسي ډلې ټپلې سره اچوي، ما له تا سره او تا له ماسره او خپله د ((اپولوتيستانو)) په توګه د خير پر غونډۍ کېني. پاچا خان (عبدالغفار خان) چې په خپل ژغورنده سياسي غورځنګ کې د ((عدم تشدد)) لار نيولې وه، بيا هم ګوډاګيانو ورته همدغه ټکی پلمه کاوه.

زه له دې هم منکر نه يم چې نژدې شل کاله ((د افغانستان د خلکو ديموکراتيک ګوند)) غړی پاتې شوی يم او د دوران سازې ايډيولوژۍ يو سخت پلوی، مګر کله چې دغه ګوند دولتي ځواک په واک کې راوست، له لومړۍ ورځې يې په بېلاريو پيل وکړ او زه يې هم په زندان وسپارلم. تر شل مياشتني زنديو او زندانونو وروسته چې د ګوند شړل شوې څانګه ((پرچم)) ډګر ته راغله او له ((خلق)) څانګې سره يې په سمه سميا (فيفتي فيفتي) کې درېيم ځلې نيم بنديوالی وکړ، زما پر سترګو هم يو څه رڼا راغله او ازاده ساه مې واخيسته. د لومړي ځل لپاره مې د خپلو کتابونو په چاپولو لاس پورې کړ او ۳-۴ کاله مې يوه نيمه ځوکۍ هم وچلوله. دلته پرچميانو ((امينيانو-تره کيانو)) ضد سياست د ټولو پښتنو پر وړاندې را واخيست او د انتي پشتونيزم او پرو تاجکيزم بازار يې تود کړ. ما وليدل چې نورې دواړې ډلې راته د زغم وړې نه دي، ((نه آشه بنه ده نه ګله، دوی دې وخوري يو تر بله)) او په برلين کې مې د استادۍ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلمه خپله استوګنه غوره وګڼله. پر **۱۳۶۵** ل کال مې له راستنېدو سره چې دوکتور نجیب الله د ګوند و دولت مشرتابه ته رسېدلی و، بیا هم په ګوند کې خپل غړیتوب وساته، خو کومه ورته شپه چې د مخه راپیل شوې وه، نوره هم پسې تونده شوه او ورسره د شتو ټولونې سیالي دبډو او چور، غلا او خیانت، جاسوسۍ، هېواد پلورنې او په پای کې د هېواد د ټوټه کېدو پلان پخپله د مشرتابه د غړو له خوا شور وزور وموند، نور راته په ګوند کې پاتې کېدل په همدغو جرمونو کې شریکېدل وبرېښېدل او دهمدغو لاسوندونو په راوړنه مې خپله استعفا وړاندې کړه.مګر د ((ایډیولوژۍ)) د مثبتو او انساني اړخونو پلوي به مې د ژوند تر پایه کومه وټه ونه مومي.

له دې کبله بې سیاسته ژوند، په ژوند کې نه شمېرم او هنر او ادب هم د ژوند د یوه ټوک په توګه په سیاست پورې تړلی بولم.

۶ پوښتنه: پر تا باندې تل دا انتقاد هم دی، چې ستا لیکلار ډېره ګرانه ده او په اسانه پرې څوک نه پوهېږي ایا دا انتقاد تر کومه ځایه سمون لري؟

ځواب: لکه پاس مې چې وویل، ما پخپله د ((یوې، یوازنۍ، نګه، بشپړه، کره لیکنۍ پښتو)) یا لنډ ډول ((معیاري پښتو)) غورځنګ راپیل کړی دی، نو باید زما لیکلار د همداسې پېښو یوه څرګندویه بېلګه وي او جوته ده چې زما لیکنۍ پښتو د نورو غوندې یوه لنډه تنګه سیمه ییزه پښتو نه ده، بلکې د ټولو سیمو، تاریخي متنونو او نویو رغاونو استازي کوي او یوازې په سلو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه ویشت پوروریبونه (دخیل لغات) را اخلي. ځکه دنورو سترو نړیوالو ژبو غوندې معیاري پښتو لیکلار هم باید په جوړښتي (ګرامري) یووالي او لغوي رنګارنګوالی ولاړ وي، دا هم باید ووایم چې ددغه انتقاد آره چېرې ده ((که ملحد یم د ښنه یم)) په ادبي زېږونو کې پر دغه ژبنۍ خوا سربېره فکري او بدیعي پېچلتیا هم کېدای شي، د انتقاد لپاره پلمه شي، هم بې سرو بوله ده په دې چې هنر زېږونه له ګزارش سره همدا توپیر لري.

۷- پوښتنه: د نوي ازاد شعر په باب ځینې پسې شا او ځینې مخامخ ستا هلې ځلې انتقادوي، ستا په نظر د دوی دغه کار زموږ ادب ته زیان نه رسوي؟

ځواب: لکه څنګه چې مې ستا د مخنۍ پوښتنې په غبرګون کې پر دغه باب رڼا واچوله، له عیني پلوه هېڅ رښتیني پرمختللی غورځنګ بې ګټې نه وي او جوته ده، چې هر راز ناباندۍ یې بې ځایه او بې ګټې وي. دلته له دې پرته چې دغه متل رایاد کړم، بل ورځ ځواب ورته نه ګورم: ((کاروان به تېرېږي او سپي به غپېږي)) هیله ده چې زما دغه غبرګون ته پخپله ((افراط)) ونه بولې.

۸ پوښتنه: ستا په نظر د یوه لیکوال هغه هم ستا غوندې د یوه ستر لیکوال لپاره په سیاست کې سیده ګډون ښه برېښي او څه ډول؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: که یو لیکوال او بیا ادیب غواړي، پرګنو ته لار پیدا کړي او ټولنیز ګرانښت او منښت یې په برخه شي، باید د خپلې ټولنې په پر مختللې مبارزه کې کارنده ونډه ولري او لا هڅه یې تل داوي، چې په مخکښانو کې ځای ونیسي. ((ادب د ادب لپاره)) نن سبا هډو هېڅ ارزښت نه لري او ((له سیاست سره کار نه لرو یا مو سیاست نه خوښېږي)) پخپله یوه سیاسي خبره ده. داسې کسان هم له سیاسي ګروهې ځان پاکولای نه شي، هرومرو یوه سیاسي لار او تګلار لري او په کړن کې لیدل شوي دي چې تل د پرمختللي سیاست او مبارزې په مخالف سنګر کې ټیکاو لري او د دې لپاره د خپل ارتجاعي سیاسي دریځ د پټولو هڅه یې کړې وي، سیاست او ادب سره نه پخلا کېدونکی بولي او له دې انګروزې سره سوچ کوي، نور به وغولوي، له دې ناخبره چې خپل ځان غولوي. هره ادبي زېږنده که شعر دی یا داستان، ننداریک دی که فلملیک، هرومرو یو سیاسي، یا په بله وینا یو ټولنیز ارمان او پیغام لري، خو که دغه ارمان او پیغام یو خوا له هنري ارمان سره اخښلی را اخښلی وي او بل خوا د ټولنې له پرمختګ او پرمختیایي بهیر سره سمون ولري، داسې چې د اندو جاج (فکرو مفهوم) له پلوه پوره ژور او د ژبنۍ او هنري جولې له پلوه له یوه ښکلاییز خوند او راکښون څخه ډک وي او له دې سره سره یې د انساني ټولنې او ژوند په انځورنه او ځلونه کې پوره رښتینولي نغښتې وي، هغه زېږندې به په رښتیا سره منښت او ګرانښت ولري او له دې سره به یې زېږندوی هم له دغه ویاړ څخه برخمن وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نړۍ نومیالي شاعران او لیکوال تل پرمختللي او جنګیالي وي. دلته د سیده او نا سیده پوښتنه سمه نه ده که ستا موخه ګوندي غړیتوب وي، نو ((شنې په غلا نه چیچل کېږي))، د یوه تش ((اپولوتیست)) لیکوال یا په بله وینا د یوه ارتجاعي دریځ لید توګې او نړۍ لید لرونکي لیکوال پرمخ د پرمختګ ورشو ډېره لنډه تنګه ده او کوم ارت او په زړه پورې څنډونه او لرلیدونه په مخ کې نه لري او د چا خبره ((د جولا غوندې یې منډه تر مړوي پورې وي)) او بس.

۹- پوښتنه: ځیني کسان وایي چې ((د استاد زیار د پښتو پالنې روحیه د ده له سیاسي تګلارې سره ټکر خوري)) ستا په اند دا خبره سمه ده؟

ځواب: دا چې زما پښتو پالنه د ټولنې د کوم ناپښتون ملیت یا ډلې ټپلې په تاوان نه ده، بلکې د افغان ولس د ټولنیز او فرهنګي پرمختګ په ګټه ده او له بلې خوا زما له سیاسي تګلارې او اند پوهې سره پوره اړخ لګوي، نو ولې تر دا منځ ټکر پېښ شي او که کوم ټکر دلته لیدل کېږي، آره (منشا) یې له ما سره نه، بلکې له هماغو لنډ اندو پښتنو او نا پښتنو یا ګوندیانو او ناګوندیانو سره ده چې پښتنو ته د مشر ورور یا اکثریت په سترګه نه ګوري، کاشکې دوی له ما سره، نه یوازې د مارکسیستي- لینینیستي آرونو (اصولو) له مخې، بلکې لږ تر لږه د ټولمنلیو نړیوالو آرونو پر بنسټ استدلال

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولای، هسې بې آرو بې دلیله ادعاوې ماته کوم ارزښت درلودای نه شي.

۱۰- پوښتنه: لکه څنګه چې څرګنده ده، ته د نورو ټولو مخینه والو او ازمېښتکارو لیکوالو په اندول له ځوانو شاعرانو او لیکوالو سره زیات نږدېوالی او لورېینه لرې او له همدې کبله در نه ډېر ګڼ شمېر تاو راتاو هم دي، علت څه دی؟

ځواب: ما د (د نوي- زوړ) د مبارزې سختې شېبې لیدلي او تر اوسه یې لا ګورم، له دې کبله زه نه غواړم زوړ خوښی پاتې شم او د ((زړو)) د خوشالونې په بیه ((ځوانان)) له ځانه بېزاره کړم. ما له هغو ((زړو)) څخه ستر لوست اخیستی چې تل یې پر خپلو ((زړو)) ټینګار کړی او د نوي پېښت د نوښتونو پرضد دربدلي، یا په بله وینا د نوي او ځوان استعداد په غوړېدا کې خپله نیستي ویني. داسې زاړه خپل ځانونه په خپله منفوروي او کوم درناوی چې ځوانان یې ورته باید وکړي، په لوی لاس له لاسه ورکوي. زه د همدغه رمز په پوهېدو سره دې پایلې ته رسېدلی یم چې نه یوازې ځوانانو ته په کمه سترګه ونه ګورم، بلکې د استعداد د غوړېدا او هڅونې مرسته یې وکړم. همدا سبب دی چې تر ((زړو)) مې له ځوانانو سره ناسته پاسته زیاته ده، لیکنې ورسموم او سمه لارښوونه یې کوم، نو ښکاره ده چې تر بل هرچا پر ما ډېر تاو راتاو وي او هماغومره پرې ګران یم، لکه څومره چې دوی پر ما ګران دي. زه که هرڅومره زوړ شم، فکرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیال، هیله او ارمان به مې زړښت ته پرې نږدې او په دې ډول به تر مرګه له ځوان پښت سره واټن ونه لرم. د نوي ازاد شعر لپاره زما هاند و هڅه د همدې لوښې ښکارندوی دي. زه د دې څه پروا نه ساتم چې زوړ خوښي زاړه دې رانه خوښ وي يا ناخوښ، ځکه بې له هغې دوی د ګور پر څنډه ولاړ دي او له دې سره سره يې بې ګټې اندونه او ازمېښتونه هم يو ځای ورسره له منځه تلونکي دي.

حال دا چې ځوانان يوه ويره راتلونکې په مخ کې لري او زما د پښت د نورو ليکوالو او فرهنګيالانو ورمندون (قضاوت) او ارزونه (ارزيابي) د همدوی په لاس کې دي.

۱۱- پوښتنه: لکه څنګه چې ښکاره ده، اقتصادي حالت د ژوند په ټولو برخو کې خپلې اغېزې ښندي، ستا اقتصادي اکر په اوس وخت کې څه ډول دی؟

ځواب: زما اقتصادي اکر سمدلاسه په دې بد نه دی چې کار ډېر کوم او له دې سره مې ورځنی اړتياوې هم خړوبېږي. د زېرمې خيال دومره نه ساتم، تش همدومره يو بچت هومره په پام کې نيسم چې زما او زما د کورنۍ غړيو کومې نابېرې پېښې ته ځواب وويلای شي. زه په دې برخه کې د المانيانو نه، بلکې د فرانسيانو لياره خوښوم، لکه چې وايي: ((المانيان د دې لپاره ژوند کوي چې کار وکړي او فرانسيان د دې لپاره کار کوي چې ژوند وکړي)).

۱۲- پوښتنه: لکه څنګه چې برېښي، ستا روغتيايي حالت ډېر ښه دی او لا تر اوسه ځوان ښکارې او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

همـدغې روغتیـا پـه برکـت دې پـه ۳۵-۳۶ کلـن لیکـوالي ژونـد کـې دا دومـره کـار کـړی دی، نـو کـه همدا سې روغ پاتې شې او یو اوږد ژوند ولرې، کله دې دا هیلـه هـم پـه زړه کـې غځـونې کـوي چـې پـه لیکوالۍ کې پر ملي کچه سربېره نړیوال ریکارډ هم ټینګ کړای شې؟

ځواب: لکه چې وايي: ((نړۍ په امید خوړل کېږي))، نو زه هم د خپلو ټاکلو ژوند آرونو (پرنسیپونو) د چوکاټ دننه له یوه امید سره ژوند کوم او هغه امید هم دا دی چې په خپل ژوند کې ستر فرهنګي برې او بریاوې ترلاسه کړم. لومړی مې په ملي او بیا په نړیواله کچه، یا مې لږ تر لږه د خپل ملي او بیا جهاني فرهنګ په تاریخ کې نوم په غټو تورو وکښل شي. زه په همدغه هیله او ارمان د یوه روغتیایي اوږده ژوند پلوی یم او له همدې لامله په پرتلیزه توګه تر ډېرو همزولو ځوان پاتې یم. زه د بې خرته دماغي کار ترڅنګه جسمي کار او ورزش، پلي ګرځېدل او هوسايیز پروګرام او بیا سم او ارام خوب او ورنده خوراکي رژیم هم له یاده نه باسم د سویس شپږ کلنې تحصیلي استوګنې زما د مادي او مانیز ژوند کچې په لوړونه کې خورا ستر نقش لوبولی دی او همدغه شپږ کاله مې په خپل ژوند کې شمېرلي دي چې هغه هم د څرخي زندان یو کلن بند راته بېرته له صفر سره ضرب کړل، خو بیا هم د ناخوالو او بېلابېلو رواني فشارونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اند ېښــنو زغــم مــې د روانــي تلقــين لــه لارې تــل لــوړ ســاتلی او د ((خــوږو)) پــر پرتلــه ((ترخــه)) ژر ژر هېــروم. زمــا زيــات شــعرونه لــه همدغه تلقين څخه رنګ اخلي، که نه هسې خو مې ژوند سر ترپايـه رنځ او کړاو ، درد او څړيکې دي او د چا خبره هسې ځان غولوم او زړه خوشالوم.

((چې په ناز لوی شي په زيار زړېږي))
زه پــه زيار لوی شوم، په ناز زړېږم !

۱۳- پوښتنه: لکه څنګه چې وايې، د لوړ استعداد او زکاوت خاوندان، يا پـه بله وينا نابغـه د ښکاره کړو وړو او ناستې پاستې لـه پلوه زياتره نارمل نـه وي، يا پـه ډاګه ووايـم لـه نبوغ سره يو راز لېونتوب هم ملګری وي، نو ته له دغه پلوه د خپل ځان پـه باره کې څه نظر لرې، ايا لومړی ستا دا دومره فرهنګي او علمي برياوې د همداسې لوړ استعداد يا ((نبوع)) ښکارندويي نه کوي او دويم دا چې کـه دا خبره سمه وي، نو سـتا ځينـې نـاړامۍ او نـه سازښـتونه يـو ډول ((لېونتوب)) نه ګڼل کېږي او بـاور لـرې چې تـه هـېڅ راز جسمي او رواني يا دماغي ناروغي نه لرې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: زه څنګه چې د لوړ استعداد ، ذکاوت یا نبوغ دعوا نه لرم، نو د لېونتوب تور راباندې هم لګېدای نه شي. زه ګومان نه کوم، زما د ذکاوت کچ ومېچ یا (I.Q) دې دومره لوړه وي او دومره نومرې یوړلای شم چې زما د فوق العاده ذکاوت یا نبوغ تر بریده ورسي. زه د نژدې دېرش کلنو رسمي او نارسمي زده کړو په اوږدو کې هماغه مهال د لوړې درجې یا لومړۍ درجې په اخیستلو بریالی شوی یم چې زیاته خواري او زیار مې ګاللي دي، که نه کله کله د بې پروایۍ او ناغېړۍ له کبله مې نه یوازې اول نمره ګي بایللې چې لا بېخي په منځنۍ او ټیټه درجه کامیاب شوی یم. زه د کرکټر لوژۍ د آرونو له مخې ((دماغي)) کرکټر ارزول شوی او ډلبندي شوی یم (د پوهاند سید بهاوالدین مجروح د شننې له مخې) ، او له همدې کبله چې له هرڅومره ګرانې او پېچلې علمي موضوع او مسالې سره مخامخ شوی یم، د پوهېدنې او شننې له توغه یې پوره وتلی یم، خو بیا هم د پرله پسې هاندو زیار په پایله (نتیجه) کې. زه همدومره پوهېږم چې دومره تېز هوشه نه یم او یو څه وخت ته اړتیا لرم چې یوه علمي یا فلسفي پوښتنه او مساله په هر اړخیزه توګه حل کړم او هرومرو پرې بریالی کېږم. زما پرتلیزه روغتیا زما د خپلې پاملرنې او اوډلي ژوند زېږنده ده. یوه نیمه روغتیایي ستونزه به هرومرو ولرم چې یا خو به مور زېږلې وي او یا خو به مې د ژوند په لومړنیو پنځلسو کلونو کې راپېښه شوې وي، ځکه دغه کلونه مې له سختې بېوزلۍ او بدویت سره ملګري وو. زه له څو کلو راهیسې پوه شوی یم چې ښې غوږ او کینه سترګه مې کمزوري دي او له دې سره متې پر دې هم ورسېدم

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دا دومره عمر او بیا د زده کړو په بهیر کې هرومرو زیانمن شوی یم او ډېر څه مې چې باید لاسته راوړی وای او ژر مې لاسته راوړی وای، له لاسه وتلي دي. حافظه مې هم دومره پیاوړې نه ده او د ټولو په پای کې له ارثي پلوه زما د پزې د څوکې یو څه کږوالی هم تل زما د ناپامۍ او نه ځیرتیا سبب شوی دی.

زما نه ژبورتیا هم ښایي د پاسنیو طبیعي او کسبي روغتیایي نیمګړتیاوو زېږنده وي او له همدې کبله مې د زده کړو په ګړنیو ازموینو کې تل پوره نومورې نه دي اخیستې او په لیکنیو (تحریري) هغو کې مې بیا پوره پوره وړې دي. اوس هم زه تر وینا په لیکنه کې ځان ډېر پیاوړی ننګیرم. که دا خبره سمه وي چې د هرچا د استعداد او ذکاوت له لوړوالي سره هماغومره د لېونتوب لوړوالی هم وي، نو کېدای شي، دغه غبرګ ویاړ زه هم ولرم. خو ربښتیا ربښتیا داده چې زه ټول فرهنګي او علمي برې او بریاوې د خپل لوړ استعداد زېږنده نه، بلکې تر هر څه دمخه د خپلو هاندو هڅو او خولې تویونو پیبره بولم، زه دلته د نومیالي مخترع اډیسن د خبرې پخلی کوم چې د اختراعاتو په باب یې د یوې پوښتنې په ځواب کې کړی وه: ((نبوغ په سلو کې ۹۹ په خولې توینه اړه لري او یوازې یو په الهام)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرهنګيالی روغتيا پال

ډاکټر محمد فريد بزګر د هېواد ځوان او تکړه ليکوال او روغتيا پال دی. لوی څښتن تعالی ورته په دوارو برخو کې ښه قلم او پوهه ورکړې دي.

تر اوسه پورې يې په طبي برخه کې خپل او د نورو ليکوالو تر لسو عنوانونو زيات کتابونه او رسالې چاپ کړي او هم يې په ټولنيزه او ادبي برخه کې د ګڼو ليکوالو آثار خپاره کړي دي. دا مرکه يې د هيلې ۱۳۷۹ل کال په لومړۍ ګڼه کې خپره شوې، چې دلته يې تاسو ته وړاندې کوو او ستاسو پام ورته را اړوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دود خو داسې دی، څوک چې چا سره مرکه کوي نو لـومړی تـرې دا پوښـتي تـر هـر څـه وړانـدې درنـو لوسـتونکو تـه خپـل ځـان وروپېژنـه ! زه بـه هـم خپلـه لومړۍ پوښتنه له همدې دود دېزې پوښتنې پيل کړم.

نوم مې محمد فريد بزګر د ۱۳۴۲المريز کال د غبرګولي پر ۱۳مه دکونړ ولايت د نرنګ علاقه دارۍ د چهارقلعه نومي کلي په يوه متدينه او علم دوسته کورنۍ کې زېږېدلای يم.

لومړنۍ زده کړه مې د نرنګ په لېسه کې کړې او تر اوومې ټولګي وروسته د کابل په حبيبيه لېسه کې شامل او پر ۱۳۵۸ل کال د دغې لېسې د ساينس له څانګې فارغ شوی يم. پر ۱۳۶۵کال د عمومي طب په څانګه کې د کابل طب پوهنځي څخه فارغ شوم. څه موده مې د کابل د عدلي طب په رياست کې کار وکړ او پر ۱۳۶۷کال پېښور ته له خپلې کورنۍ سره رامهاجر شوم.

د هجرت په چاپېريال کې مې په ګڼو روغتونونو او کتنځيو کې کار کړی دی. اوس د ختيځ د بيا رغونې اداري (کور) مشر يم، د او.ار.ای. انټرنيشنل دخپرونو د څانګې مسوول يم، د افغان روغتيايي کارکوونکو لپاره د درې مياشتنۍ طبي مجلې (سلامتۍ) دليکوالو د بورډ او د ليکوالو دکمېټې غړی يم، د پاکستان دماشومانو د ډاکټرانو د اتحاديې (PPA) غړيتوب هم لرم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له هېڅ سياسي ېړې سره اړيکې نه لرم، د خداى(ج) د مخلوق خدمت تر هر څه لوړ بولم، په رګ رګ کې مې د ګران هېواد مينه په ټوپونو ده او وياړم چې افغان، پښتون او مسلمان يم.

له ليکوالۍ سره دې مينه او لېوالتيا څه وخت پيدا شوه او بيا څه وخت دې پر ليکوالۍ پيل وکړ؟

چاپېريال د انسان پر کړنه کې ستر رول لري. له ډېر کوچنيوالي څخه مې په خپل شاوخوا کې کتابونه ليدل، کله چې د لړو لوستو شوم، نو د ښوونځي د کتابونو ترڅنګ مې نور کتابونه لوستل. تر شپږم ټولګي پورې، ما د هغه وخت په پښتو ژبه چاپ شوي اکثر کتابونه لوستي وو، په کور کې مو يو کوچنی کتابتون درلود، چې د نورو کتابونو ترڅنګ په پېښور کې ډېر چاپ شوي کتابونه په کې وو، هغه وخت چې پلار مې په افغان قونسلګرۍ، پېښور کې کار کاوه، راوړي وو. چې له هغې جملې څخه د صاحبزاده محمد ادريس ښکلی ناول ((پېغله)) هم و. دغه کتاب به تر اتم ټولګي پورې ما تر شل ځله هم ډېر لوستی وي، نو له همدغه وخته کېدی شي زما ليکوالۍ سره مينه پيدا شوې وي. بله مسله په کې زما د پلار رول و، چې همېشه يې موږ ټول لوستلو او ليکلو ته هڅولو.

زما لومړۍ ژباړه د المپيک د لوبو په هکله چې له انګليسي مې ژباړلې وه، پر **۱۳۵۷** کال په هېواد ورځپاڼه کې خپره شوه، هغه مهال زه په يوولسم ټولګي کې وم. کله چې له ښوونځي فارغ شوم، نو د کانکور تر ازموينې وروسته د جګو نومرو په ترلاسه کولو د ممتازو محصلينو په ډله کې يې د زده کړې لپاره بهر ته استوونکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

محصلینو کې یې زما نوم هم لیکلی و. په لومړیو کې یې موږ ته ویلي وو، چې تاسې پولینډ یا هند ته د لوړو زده کړو لپاره استوو، خو کله چې موږ تګ ته چمتو شو، پاسپورټ، انګلیسي برې لیک مو تیار کړل، نو بیا موږ خبر شو، چې دا بورسونه یوازې روسیې ته دي او دا هغه وخت و، چې د کمونستانو پر ضد د افغان مېړني ولس پاڅون په غښتلي کېدو و، نو د یو رښتیني افغان لپاره دا ناشونې کار و، چې په دغسې شرایطو کې دې زه روس ته لاړ شم او هلته دې د خپل هېواد پر ضد وروزل شم، نه زما زړه کېده او نه مې کورنۍ دا هیله درلوده. نو له تګ څخه مې ډډه وکړه، د وخت رژیم هم زه جزایي هغه کال پوهنتون ته پرې نښودلم او زما د تبدیلۍ مکتوب یې د راتلونکي کال لپاره راکړ، یانې په دې ډول یې غوښتل چې زما یو کال ضایع شي. دغه مهال د افغانستان پیاوړي لیکوال او شاعر محترم عبدالله بختانی خدمتګار چې زما د پلار خورا نږدې دوست و، د هېواد ورځپاڼې رئیس و، چې په خپل تشکیل کې یې څو مجلې هم درلودې، زه یې د ننګرهار په مجله کې دفني غړي په صفت مقرر کړم. که څه هم دغلته مې د کار موده کمه وه (۷-۸ میاشتې) ځکه چې پوهنځی په پیل کېدو و، خو همدلته وه چې له لیکوالۍ سره مې مینه نور هم غښتلې شوه، د لیکوالۍ یو نیم فن مې زده کړ او پښتو لیکل مې تر یوې اندازې اصلاح شول، ددغې مجلې لپاره به مې لیکنې او ژباړې کولې تر هغې چې وتړل شوه.

کله چې پېښور ته رامهاجر شوم، نو په همدغو ورځو شپو کې د (دعوت) غوټۍ هم په غوړېدو وه، نو هغې ته به مې راپورونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکنې وراستولې، چې بیا مې همدلته د IRC د ژورنالیزم یو نیم کلن کورس ولوست، تر هغه وروسته مې غوښتل چې خپله زده کړه او تجربه د طبي لیکنو لپاره ډېره وقف کړم، ځکه چې په دې برخه کې موږ دومره څوک نه درلودل.

په رسېدلو ټولنو کې هرڅوک چې د هر مسلک خاوند وي، لیکوالي یې ورسره زده وي او د لیکوالۍ په وسیله خپل مسلک ته ور خدمتونه کوي، خو زموږ په ټولنه کې لیکوال تر ډېره حده یوازې ادیب، شاعر او تاریخ لیکونکي ته ویل کېږي، په نورو مسلکونو کې د ګوتو په شمېر لیکوال لرو، له نېکه مرغه چې تاسو هم لیکوال یې هم رنځپوه او روغتیاپال، څه فکر کوئ که زموږ په ټولنه کې د هر مسلک خاوند د خپل مسلک تر څنګ پر لیکوالۍ هم پوه وي، نو دا به زموږ ژبې او ولس ته څومره ګټې ورسوي؟

ډېره مننه، د یوې ژبې د ژوندي ساتلو او له هغې نه د ضرورت دیوې ژبې جوړولو کې باید ټول برخمن شي، هغه که په هر مسلک کې زده کړه ولري، باید دعلمي کارونو تر څنګ د پوهنیزې لیکنې لپاره عملي کار هم وکړي. دخپل مسلک په اړه کتابونه او مقالې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولیکي ویې ژباړي او په اړونده مسلک کې څېړنې وکړي. له بده مرغه رښتیا هم زموږ په ټولنه کې لیکوالي یوازې د شاعرانو او ادیبانو کار دی، خو دوی ته به دا ناشوني وي چې یو غیر مسلکي کس په بله برخه کې یوازې په دې نوم چې شاعر یا ادیب دی، څه ولیکلای شي، ان ژباړل یې هم ساده کار نه دی، نو زه دې ته شدیده اړتیا احساسوم او زما په نظر دهمدې مسلکي خلکو پښتو ته نه پام ددې باعث شوی دی، چې پښتو له نظره پرېوزي او دې ژبې ته سیمه ییزه او نړیواله بې توجهي رامنځته شي. مسلکي لیکنې کېدی شي په لومړیو کې ستونزمنې وي، خو ورو ورو هر څه اصلاح کېږي. د مسلکي ژباړې یا لیکلو ښه والی دا دی، چې مسلکي اصطلاحات په کې ډېر وي، نو که پښتو ژباړه یې سخته وي، کېدی شي اصطلاح پرته له ژباړې ولیکو، چې دا مسلکي ژباړه یا لیکنه نسبت ادبي لیکنې او ژباړې ته اسانوي، او بله ښېګڼه په مسلکي لیکنه یا ژباړه کې داده چې که د ادبیاتو له نظره کمزورې هم وي، زیات توپیر نه کوي، ځکه چې هدف یې د مقصد رسول دي. نو مسلکي لیکنه ساده او اسانه ده او په مسلک کې تکړه او وارد پښتانه د پښتو په علمي کولو او ژوندي ساتلو کې حیاتي رول لرلای شي.

پر دې مسایلو ډېر بحث شوی دی، چې که موږ غواړو خپله ژبه بډایه کړو، نو د نورو کارو ترڅنګ باید د ژبې علمي کېدنې ته زیاته پاملرنه وکړو !

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو د پښتو ژبې د يو علمي او عملي کارکوونکي او خدمتګار په توګه دا مسئله څنګه ارزوئ؟

لکه مخکې چې مې وويل يوه ژبه يوازې د علمي پانګې په درلودلو ژوندۍ پاتې کېږي او له نورو ژونديو ژبو سره سياله کېږي، نو پښتنو ته هم پکار دي چې د خپلې ژبې د ژغورلو، ژوندي ساتلو او د نړۍ دکره ژبو په کتار کې د ودرولو لپاره بايد د پښتنو د علمي کولو لپار هڅه وکړي. له نېکه مرغه په پښتو کې ټولې هغه ښېګنې چې د يوې علمي ژبې لپاره په کار دي، شته دي او موږ کولای شو، چې د نړۍ ټول علوم پښتو کړو. دا د يو کس يا څو محدودو کسانو کار نه دی، بايد ټول په ګډه متې راونغاړو او څه چې مو له لاسه کېږي په دې اړه وکړو. له نېکه مرغه اوس پښتانه د نړۍ ګوټ ګوټ ته رسېدلي، په مختلفو ساحو کې يې زده کړې کړي دي او ډېرې ژبې يې زده کړې دي، نو له دې موقع څخه په ګټې بايد د لويديزې نړۍ علم پښتنو ته را انتقال شي.

تاسو تراوسه پورې په پښتو ژبه څومره علمي (طبي او نور کتابونه) چاپ کړي دي؟

دې پوښتنې ته به په څو برخو کې ځواب ورکړم:

د ختيځ د بيا رغونې ادارې (کور) له لارې موږ تراوسه ۲۱ کتابونه خپاره کړي چې تقريباً اکثره يې علمي دي چې په دې ډله کې درې فارسي، يو انګليسي او پاتې اوولس يې پښتو دي. د پښتو مهم علمي کتابونه چې د کور له لارې خپاره شوي عبارت دي له: د سينې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغي او توبرکلوز، تشخیصي راډیولوژي، د درملو د استعمال عملي لارښود، د کمپیوټر اساسات او وینډوز، د اروا پوهنې ښوونځي، د جزا قانون شرحه، افغانستان: فیډرالیزم، د خوب نړۍ، په لومړنیو ښوونځیو کې د ژبې د زده کړې لارښوونې او ستراتیژي او داسې نور.

د او. ار. ای. د خپرونو د څانګې له لارې موږ په لسګونو کوچنۍ علمي رسالې په پښتو خپرې کړي چې مهمې یې عبارت دي له: ایډز څه شی دی؟، د نشې زیانونه، د نشې زهر، په ختیځ نورستان کې د اپینو استعمال او نور. همدا راز د دې اداري له خوا مختلف پامفیلټونه لکه ملاریا، کالدانه، ایډز او نور خپاره شوي دي. د ایډز فلیپ چارټ په څلورو ژبو ډېر ستر کار و چې د روغتیایي کارکوونکو لپاره ما جوړ او د دې اداري له خوا خپور شو، چې د نړۍ ډېرو هېوادونو یې نمونې وغوښتې او د پاکستان د مختلفو ادارو له خوا استعمالېږي.

ما ډېرې طبي رسالې او رغتیایي چارټونه د AMI په طبي درې میاشتنۍ مجله (سلامتۍ) کې په پښتو خپاره کړي دي، چې هر یو یې د نړۍ د روغتیایي اداري (WHO) او UNICEF له مهمو خپرونو څخه دي، چې مهم یې دا دي: په کوچنیانو کې د ټوخي او تنفسي ستونزو د تشیخص او درملنې چارټ، سوزېدل، وچکۍ، د نسناستې ناروغۍ د اهتمام چارټ، کولرا، دغوږ انتانات، دغوږ د انتان دتشخیص او درملنې چارټ او داسې نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په دې وروستيو کې مې د ARIC لپاره دوه کتابګوټي په پښتو وژباړل چې کېدی شي تر اوسه چاپ شوي وي، چې يو يې ډېر خوراکي او بل د پزې- غوږ- ستوني او سترګې ناروغۍ په نامه دي، همدا راز د SERVE روغتيايي زده کړو لپاره مې څو طبي رسالې ايډيټ کړې دي.

لکه څنګه چې موږ ته څرګنده ده تاسو د چاپ په برخه کې د ادبي (شعري) کتابونو په اندول طبي او نورو علمي کتابونو چاپ ته زيات ارزښت ورکوئ، د دې علت څه دی؟

ښاغلی يون صاحب! د مچيو چک رابانديې مه راپاروه، د دې پوښتنې ځواب يو څه مخکې ويل شوی دی، خو دلته به پرې لږ څه زياتونه وکړم. په پښتو کې د علمي اثارو نه موجوديت د دې سبب شوی چې موږ علمي کتابونو ته ترجيح ورکړو. دا د ټولنې اړتيا ده او په دې ډول زموږ ټولنه مخکې تللای شي. که تاسې يو کتابپلورنځي ته ورشئ، په ډېره مشکله به کې پښتو کتاب پيدا کوئ او هغه به هم شعر وي او لنډې کيسې. په پښتو ژبه د شعر کتابونه خورا ډېر دي، شاعران د ټولنې ډېر حساس خلک دي، بايد قدر يې وشي، خو زما په اند يوازې شعر د ټولنې درد نه شي دوا کولای. شاعر يو ټولنيز درد د شعر په قالب کې بيانوي، هغه درد چې ټول ځوروي، موږ بايد د درد درمل ولټوو چې هغه علم دی، پوهه ده، نه دا چې د هغې د بيان لپاره مختلفې طريقې استعمال کړو، وزن او قافيې ورته ولټوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیله ده زما درانه دوستان له ما څخه په دې ناراضه نه شي، دا یو تریخ حقیقت دی او له ستونزو تېښته ده. په رښتیا هر سړی شعر نه شي ویلای، شعر ځانګړې هوښیارتیا او سپېڅلی احساس غواړي، چې دا ګوهر په هر چا کې نشته، خو که موږ په اوسنیو شرایطو کې دا ګوهر د یو ښه کار لپاره استعمال کړو، بد کار به نه وي. همدغه شاعر د شعر پرځای کولای شي، یوه علمي څېړنه وکړي، د ټولنې د بیا ودانولو لپاره یو څه ولیکي، یو څه وژباړي او که دا یې له لاسه نه کېږي، غلي دې کېني.

هغه پیسې چې د شعر پر یو کتاب لګېږي په هغو کولای شو د یو ښوونځي لپاره یو کتاب چاپ کړو، د روغتیا په هکله یو کتاب چاپ کړو، د ساینس او تکنیک په اړه یو څه چاپ کړو او داسې نور.

کله کله داسې پېښېږي چې ګڼ مصروفیتونه او ګڼ کارونه د سړي کار او مسلک ته زیان اړوي، د ګڼو اثارو خپرول او نورو خپرنیو بوختیاوو خو ستا آر مسلک (طبابت) ته څه زیان نه دی اړولای؟

یون صاحب، رښتیا هم کله داسې کېږي، چې سړی دومره په کار بوخت وي او یا پرې کارونه دومره ډېر وي چې لاره ورکه کړي. رښتیا هم زما مصروفیتونه خورا ډېر دي، اکثر دوستانو او زما د کورنۍ غړو ته هم دا پوښتنه پیدا کېږي، چې ډاکټري یې پرېښې او لیکوالي یې راخیستې. کله کله مې راته پلار وایي چې تا هسې طب لوستی، ادبیات به دې لوستي وای. خو حقیقت دا دی، چې زما بوختیا زیاتره

(c) ketabton.com: The Digital Library

په طبي برخه کې وي. په رښتيا هم کله په مياشتو مياشتو ستاټسکوب په لاس کې نه اخلم، خو د طبي خپرونو له لارې په سلګونو نورو هم مسلکانو ته ورښيم چې څرنګه بايد ستاټسکوب استعمال کړي، زما مقصد دادی که زه مستقيماً د ناروغ درملنه نه کوم، په نامستقيم ډول په سلګونو ان په زرګونو ناروغان د نورو روغتيايي کارکوونکو په واسطه معاينه کوم. که زه په کتنځي کې کېنم کېدی شي د ورځې ۲۰-۳۰ ناروغان وګورم او يوازې همدوی ته مې خير ورسېږي، خو زما کتابونه او خپرونې په سلګونو ډاکټران او نور روغتيايي کارکوونکي لولي، نو په دې ډول مې زرګونو وګړو ته نامستقيم خير ورسېږي.

د يو څه ليکل بايد د يو څه پر استناد وشي، ليکل سند دی، نو څه چې زه د خپلو هېوادوالو لپاره ليکم، د يو څه پر اساس يې ليکم، او د همدې مجبوريت له مخې زه ډېرې نوې څېړنې مطالعه کوم، نوي کتابونه لولم، څېړنې کوم، د نړۍ له ډېرو معتبرو طبي منابعو سره په تماس کې يم، په نړيوالو کنفرانسونو او غونډو کې ګډون کوم او تر لاسه شوې پوهه خپلو هم مسلکانو او هېوادوالو ته د ليکلو او ژباړلو په وسيله انتقالوم. دا ټول له مسلک سره ارتباط دی، نو زه له مسلک څخه لرې نه، بلکې مسلک ته خورا نږدې شوی يم. په څنګ کې يو نيم نا مسلکي مصروفيت هم شته خو دومره نه دی چې زما مسلک دې متاثر کړي.

تاسو يو ليکوال ډاکټر يا ډاکټر ليکوال يې، له دواړو خوا د پښتنو اروا پوهنه ښه درمعلومه ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه فکر کوئ، چې په پښتني ټولنه کې د یو لیکوال لپاره د هیله مندۍ او نهیلۍ څومره انډول ساتل په کار دي او یو لیکوال باید په داسې یو ستونزمن چاپېریال کې خپل کار څه ډول پر مخ بوزي؟

که موږ پښتني ټولنه په نظر کې ونیسو او د روښانفکره لیکوالو کار دلته وڅېړو، ډېر د هیلې وړ نه دی. د دې علت زما په نظر په پښتنو کې د لوستو وګړو کموالی دی. زیاتره دیني علوم او دیني لیکوالان او عالمانو ته په ښه سترګه ګوري. که ربښتیا را باندې وایې د ټولنې اړتیا نه احساسوي. فکر کوي چې کتاب لوستل د پیسو د لاس ته راوړلو لپاره دي او یا ځینې منفي انګېرنې چې ګوندې سړی له دین څخه لرې کوي او داسې نور. خو له نېکه مرغه اوس په ځوان کول کې له لوست او ښوونځي سره ډېره مینه پیدا شوې چې دا لیکوال ته هیله پیدا کوي، چې امید دی راتلونکی نسل به د دوی قدر وکړي.

بله ستره ستونزه چې زموږ په ټولنه کې ده، دوی هر څه د پیسو په تله تلي، په دې مانا چې که څوک شتمن و، هغه هر څه دی، خو که ډېر ستر لیکوال وي، خو جیب یې خالي و په پښتني ټولنه کې یې ځای نه وي. څوک ور سره مرسته نه کوي، د قدر په سترګه ورته نه ګوري او تر ټولو مهمه دا چې کتابونه یې نه رانیسي.

بله ستونزه د تنظیمونو په وخت کې او یا د کمونستانو په وخت کې د خپلو ځانګړو اهدافو لپاره د کتابونو وریا وېشل و، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتـانه د مفتـو کتـابونو روږدي شـوي دي، نـو اوس پښـتـانه اکثـرو کتـابونو او ليکوالانـو تـه د شـک پـه سترګه ګـوري، فکـر کـوي چې ليکوال د دوی لپاره کومه نوې ستونزه زېږوي او ګرم هم نه دي.

ددې راز ستونزو د حل لپاره بنسټيز کار په کـار دی، منطقي خبـرې غواړي، چې په ډېر احتياط او ورو ورو دا ستونزه حل شي، خلکو ته قناعت ورکړ شي، چې د ټولنې پـه پرمختـګ کې د ليکوالـو پـه رول پـوه شـي، ملـي پـانګوال بايـد لـه ليکوالـو سـره مرسـتـه وکـړي، ملـي سـوداګر وروزل شـي، د ښـوونې او روزنـې سـويه لـوړه کـړای شـي، د لوستو شمېرنه لوړه کړای شي، هغه منفي انګېرنې چې پـه ټولنـه کې دي له هغو سره مقاومت وشي او خلک د پوهې په اهميت پوه شي.

اوس اوس خو پښـتـو ژبې تـه پـه هـر ډګـر کـې خـورا زيات کار کېږئ، تاسو دې کار ته څومره هيلې لرئ؟

کـه مـوږ پـه کيفيـت پسـې ونـه ګرځـو او يـوازې کميت پـه نظـر کـې ونيسو، خو ښه کار دی، خو زه ډارېږم، چې پښـتـانه ډېر احساساتي قوم دی، ډېر لنډ اندي دي، دکـار همغـه شـېبې او سملاسي ګټې پـه نظر کې نيسي، هر اړخيزې اغېزې او عواقب يې نه سنجوي چې دا د پښتنو د ټولو اوسنيو او پخوانيو تاريخي ستونزو اساس دی. دوی په هر کار کې خورا له افراط نه کار اخلي، د کمونستانو پـه وخت کې يې په بربنډو خولې پټې کړې وې او د هجرت پـه چاپېريـال کې خـو عـرب د پښـتنو مسـلمانۍ تـه ګوتـه پـه خـولې پـاتې وو. زه وايـم چې داسې نه شي، چې زموږ له دې روشنفکر قشر څخه هر څه پاتې وي او يـوازې د کتـاب پـر چـاپولو بوخـت وي. مـوږ بايـد وڅېـړو چـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوستونکي لري او که نه؟ د کتابونو لست کول یا کتارول نه دي په کار، د ټولنې او وګړو اړتیا، د ځوان قشر غوښتنه باید په نظر کې ونیول شي.

بله مسله د کتاب کره والی دی، نه دا چې رنګین پوښ ورکړه، تکرار تکرار مطالب راغونډ کړه او په الماری کې یې کتار کړه.

د افغانستان دننه د تعلیمي نظام ګډوډ بدل، د هجرت په چاپېریال کې د پښتنو ښوونځیو نشتوالی، هغه ستونزې دي چې ژور فکر غواړي. ایا دومره کتابونه چې چاپېږي، دوه درې کاله وروسته به لوستونکي ولري؟ لومړی باید په ځوان کول او کوچنیانو کې د مطالعې شوق پیدا شي، دهغوی له خپلې ژبې سره مینه پیدا شي، هغوی په خپله ژبه زده کړه وکړي. دوی له خپلې ژبې بېخي پردي دي او لا پردي کېږي. افغان ځوانان په پردیو ښوونځیو (سکولونو) کې دي، ان د پښتو یوه کرښه لوستی یا لیکلای نه شي، نو دومره کتابونه چې چاپېږي لږ ترلږه خو ۵۰٪ لوستونکي ولري.

کتاب هر څوک اخلي. موږ باید په پښتنو کې د وړیا کتاب لاس ته راوړلو ناولی کلچر پای ته ورسوو، زما مقصد دا نه دی، چې تجارتي اړخ ته یې باید ډېر پام وشي، مقصد مې دادی چې ټولنه او وګړي ورته اړتیا ولري او د اړتیا له مخې لوستونکي پیدا کړي او خلک یې واخلي.

کله کله په ځینو ادبي کړیو کې دا خبرې راپورته کېږي، چې پېښور مېشو، هېواد مېشتو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لو دید یځمېشتو افغانانو ترمنځ د فرهنګي او علمي کار لپاره ملګرتوب ډېر ښه اړیکي ټینګ شوي دي، دا باید وپالل شي او د ملي ارمان لپاره تر ي کار واخیستل شي، که څوک د ځاني ګټو او یا نورو تمایلاتو لپاره دا امکانات وکاروي، نو دا اوسنی بهیر به ټکنی کړي او ستونزې به رامنځته شي، ستاسو په نظر باید په دې برخه کې څه وشي چې دا کارونه نور هم ښه شي؟

رښتیا هم په دې وروستیو وختو کې پېښور مېشتو، هېواد مېشتو او لو ید یځمېشتو افغانانو ترمنځ د خپل فرهنګ د ودې لپاره خورا مثبت بدلون رامنځ ته شوی او د دغې لړۍ له برکته خورا مهم اثار چاپ شوي او د پښتو ډېرو لېوالانو ته د لوست مواد برابر شوي دي. دا ډېر د قدر او درناوي کار دی، ټول افغانان یې باید مننه او درناوی وکړي. په لو یدیځ کې په ډېره مشکله پیسې لاس ته راځي او اکثره وګړي دومره بوخت وي، چې خپلې کورنۍ ته هم په مشکل رسېږي، نو په دغسې ټولنه کې که دا سې زمري راپیدا کېږي، چې خپل هېواد او فرهنګ ته یې پام وي، دا ډېره ستره خبره ده. نو زما په نظر ددغو درنو هېوادوالو پاک او سپېڅلي احساسات باید ټکني نه شي، بلکې نور هم قوي او غښتلي شي، له هغوی سره باید مرسته وشي، چې هغه مالي امکانات چې د هغوی په وسیله برابرېږي، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښو لارو کې ولګول شي. که خدای ناخواسته څوک له دغو سپېڅلو احساساتو څخه بده ګټه اخلي او هغه لکه د تنظیمي غنیمتونو په شان د خپلو چارو لپاره استعمالوي، دا زه خورا ستر او نه بښونکی خیانت ګڼم. ځکه چې بیا به د دې چوپړ پر رښتینو خدمتګارانو هم څوک باور نه کوي. زما په اند ښه به دا وي، چې دغه مالي مرستې باید د یو شخص په وسیله نه، بلکې د یوې جرګې له لارې ولګول شي، د لګولو لارې یې دقیقې وي او مرسته کوونکو ته باید بېرته رښتینې راپور ورکړ شي.

که یو وارې دغه بې اعتباري رامنځته شوه، نه جبیره کېدونکې پایلې به ولري، نو هیله ده چې دواړه خواوې هغوی چې مرسته کوي او هغوی چې له مرستې ګټه اخلي، باید صادق او موخه یې افغانستان او افغانانو ته خدمت وي، باید هېڅ ډول شخصي اغراض په هغې کې ذیدخل نه کړي.

تاسې په راتلونکي کې د طبي خېړنو او چاپ په برخه کې څه پلان لرئ؟

څرنګه چې موږ کومه خاصه مالي منبع نه لرو، چې کلنۍ بودجه مو معلومه وي، نو له همدې کبله کوم ځانګړی پلان هم نه لرو، د (کور) له خوا د ماشومانو د طبابت عملي لارښود کتاب تر ژباړې لاندې دی چې IAM له خوا تمویلېږي، د او. ار. ای. له خوا د جنسي مقاربت له لارې خورېدونکې ناروغۍ او ایډز یو کتاب هم په نظر کې دی چې زه باید پرې کار وکړم. هیله لرم چې ټول طبي کتابونه د یوې مرجعې له لارې خپاره شي چې په دې ډول د ممکنه غلطیو مخه ونیول شي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

او طبي کره اصطلاحات استعمال شي، که کومه تکنيکي نيمګړتيا په کې وي هغه لرې شي.

په علمي، فرهنګي او په نورو هېوادنيو چارو کې ستړيا او ستونزې ګالل د انسان د روحي ارامتيا په برخه کې څومره اغېزمن دي؟

د هېواد مينه، ملي احساس او مسوولیت، روانه غميزه، د افغانانو معصوميت او بېوزلي، د هجرت ناخوالي او په لسګونو نور عوامل انسان دې ته هڅوي چې څه يې له لاسه کېږي خپل هېواد او هېوادوالو ته وکړي. زه د هر کار په ترسره کولو د لوی څښتن شکر او مننه پرځای کوم چې د يو څه کولو توان يې راکړی. ښکاره ده چې د هر کار ښه پايله سړي ته روحي ارامتيا ور په برخه کوي، خو له بده مرغه په افغانستان کې ګډوډ حالات او بې ثباتي او د هجرت په چاپېريال کې د هېڅ ډول حقوقو نشتوالی ځينې وخت د روحي ارامتيا پر ځای روحي ستونزې سړي ته راولاړوي. ته به يو کار په خورا زحمت او زيار سر ته ورسوې او له نورو به دې توقع کوې، چې ستا د کار درناوی به وکړي او يا به په کې يو څه برخه واخلي خو ځينې وخت داسې پېښېږي چې يو کار سړي ته ستونزه شي. د بېلګې په ډول د محترم ډاکټر صاحب ناصر شينواري کتاب چې هغوی پرې ډېر تکليف ايستلی و او تر خورا زحمت او زيار وروسته مو ړ چاپ کړ، له هغې څخه مو ۴۷۰ ټوکه د ننګرهار د طب پوهنځي ته تقريباً يو نيم کال مخکې واستول، خو يو ټوک يې هم د طب زده کوونکيو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر او سه نه دی ورکړ شوی، چې زما احساس يې خورا ژوبل کړ او فکر کوم چې پوهاند صاحب به هم روحاً ډېر ځورېدلای وي، همدا راز ځينې وختونه سړی ډول ډول خبرې اوري چې روحاً نا ارامه کېږي، خو په هر صورت، زه د خپل هېواد او هېوادوالو لپاره يو څه کوم روحاً ارام او ځان سوکاله احساسوم.

ښه به وي چې تاسو د خپلو کارونو د ښه اوډن او سمبالښت لپاره د پښتنو ليکوالو، ډاکټرانو يوه جرګه جوړه کړئ چې کارونه مو له انفرادي حالت نه ډله ييز حالته واوړي؟

رښتيا هم له يوه سر څخه دوه او له دوو درې ښه دي. زه چې هر کار کوم له مسلکي خلکو سره پرې خبرې کوم، خو رښتيا هم داسې جرګه ګۍ لا تر اوسه مو نه لرو، چې په ګډه تصميم ونيسو، زه د داسې همفکرو او سپېڅلو هم مسلکانو په لټه کې يم چې هدف يې يوازې او يوازې انسانيت، افغانيت او اسلام ته خدمت وي، هر څوک چې دغه احساس ولري، زمونږ د زړه دروازې ورته پرانيستې دي.

د خپل درد بدلي ولس او هېواد لپاره څه هيلې لرې؟

د خپل درد بدلي ولس او هېواد لپاره زما هيله لکه د نورو ځورېدلو کړېدلو، مهاجرو افغانانو په څېره ده، يو هوسا، يوموټی، پرمختللای او سوکاله افغانستان چې ټول افغانان په کې پرته له قومي ستونزې، تبعيض او جګړې ژوند وکړای شي، بشپړه فردي خپلواکي په کې وي، ګاونډيان مو په حسرت راته وګوري او له

(c) ketabton.com: The Digital Library

لویدیزې نړۍ خلک د کار او علم د ترلاسه کولو لپاره زموږ هېواد تـه راشي. ټولو پښتنو ته په خپله ژبه هرڅه موجود وي، خپل کورګې مـو جوړ وي او چاته محتاج نه یو. نورې نړۍ سره انساني او لـه اسلامي هېوادونـو سـره د وروري لـه مخـې مرسـتـه وکـړو. غښـتلي او قـوي حکومت ولرو، چې په هرځـای کې د افغـان پوښـتنه وکړي. نړیـوال د افغان نوم په قدر او عزت یاد کړي، او ګاونډیان مو ویاړ وکړي چې زموږ په ګاونډ کې دي، نړیوال مارکېټونه له افغاني موادو ډک وي.

د بېلابېلو مسلکونو خاوندان په لیکنۍ پښتو کې یـو څـه سـتونزې لـري، لیکنـۍ ژبـه کـره او سـمه نـه کاروي، خو ځینې لیکوال بیا په قصدي ډول د کـره، نرِه او معیاري پښتو لـه کـارولو ډډه کـوي، خـو تـاسـو پـه ژبنۍ او لیکنۍ برخه کې ښـه کـره او معیـاري ژبـه کـاروئ، ښــه بــه نــه وي چــې د بېلابېلــو مســلکونو خاوندان او بېلابېل لیکوال پـه ژبنۍ او لیکنـۍ برخـه کې د ژبپوهانو لاره تعقیب کړي، چې د ګډوډۍ مخه ونیول شي؟

هرڅه چې کره او سټنډرډ وي، ډېر وګړي ترې مستفید کېدلای شي، دناکره ژبې استعمال لوستونکو ته ستونزې راولاړوي، یـو ځـای بـه یـو څه یو ډول لیکل شوي وي او بل ځای به بل ډول. نو دا پـه ځـانګړي ډول هغوی ته چې له ژبې سره دومره بلد نـه وي، مشـکل پیـدا کوي، نو ددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستونزې د له منځه وړلو لپاره باید هڅه وشي، چې یو او کره لیکدود مروج او ټول د قلم خاوندان یې مراعت کړي. هغوی چې کره لیکدود له ناخبرۍ څخه نه کاروي، ورو ورو اصلاح کېږي، خو هغوی چې ښه پوهېږي، سم کار پرېږدي او ناسمه لیکنه کوي بیا خو جرم دی او له خپلې ژبې سره خیانت. د دغسو لیکنو باید تر خپله وسه مخه ونیول شي او له لیکوالو سره یې خبرې وشي چې ولې دا کار کوي. د موضوع علت باید څرګند او په حل کې یې کوښښ وشي، ژبه د یو سړي نه ده، ژبه په ولس پورې اړه لري، نو د ولس په سترګو کې خاورې شیندل او ناکره ژبه استعمالول نه ښېښونکی عمل دی.

پاتې شوه د نرۍ پښتو خبره، دا هم سپېڅلی کار دی، خو دومره ضرور نه دی چې پرته له هغې دې لیکل ناشوني وي او یا باید حتماً نرۍ ژبه وکارول شي. زما په اند په اوسنیو شرایطو کې چې پښتانه ټلویزیون نه لري، راډیو نه لري، اخبار نه لري، چې نرۍ ژبه عامه کړای شي، نو ځینې وخت نرۍ ژبه د ګټې پرځای تاوان کوي، ځکه لوستونکی له ډېرو نا اشنا لغتونو سره مخامخېږي، نو که په یوه جمله کې دغه نوي او نا اشنا لغتونه ډېر شي، لوستونکی ترې بیا مفهوم نه شي اخیستلای. ځینې درانه لیکوالان چې د نرۍ ژبې پلوي کوي، هڅې یې د ستایلو وړ دي. خو کله کله داسې هم کېږي، چې د دغو درنو لیکوالانو یوازې د کتاب په پښتي نوم کافي دی، چې څوک کتاب ته د ګوتو وروړلو جرئت ونه کړي. زه د نرۍ ژبې سر سخت پلوي یم، خو نه په اوسنیو شرایطو کې، هر څه باید د وخت د غوښتنو او شرایطو په نظر کې نیولو سره پرمخ یوړل شي. لکه څرنګه چې مې مخکې وویل، موږ کومې داسې تلویزیونې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا راډیویي خپروني نه لرو چې د هغې په وسیله په یو وخت یو نوی جوړ شوی لغت یا یوه نوې اصطلاح ټولو پښتنو ته پر یو وخت ورسېږي ، نو دا نړه پښتو به د یوې لهجې په څېر منزوي پاتې شي، په ورو ورو هر څه کېدونکي دي، په دایرة المعارفونو ، ډیکشنریو کې دې اوس ځای پرځای شي، بیا به ورو ورو میدان ته راوځي او خلک به ورسره بلد ېږي، زه خو د محترم ګوهر رحمن ګوهر د کتاب یو مخ هم نه شم لوستلای، په داسې حال کې چې هغه کتاب د دې لپاره لیکلای، چې ولوستل شي او داسې نور.

د پښتو ژبې د پرمختګ او هغې ته د کار کولو د څرنګوالي په باب څه نظر لرئ؟

زما په نظر باید اساسات غښتلي شي، د پښتنو کوچنیانو لپاره باید په خپله ژبه ورکتونونه، ښوونځي او پښتون چاپېریال وي، د ځوانانو لپاره باید پښتون چاپېریال، پښتو ښوونځي او پوهنځي او د اړتیا وړ پښتو راز راز خپروني او کتابونه موجود وي. د ملي پانګوالو پام باید دې ټکي ته راواړول شي، له یو څه مرستې څخه چې د پښتو ژبې د پرمختګ لپاره یې مینه وال ورکوي باید ښه، سمه او په صداقت ګټه پورته شي.

لویان ځوانانو ته او ځوانان لویانو ته غوږ کېږدي، احساسات او شخصي اغراض یو خوا پرېښودل شي او په صداقت سره خدمت ته ملا وتړل شي. صداقت، رښتینولي او د زړه له کومې مینه هغه اساسي توکي دي، چې د هر څه لپاره لار پرانیزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څنګه چې مو ږ خبر یو تاسو د یوې پښتو طبي ډیکشنرۍ د جوړولو کار پیل کړی و ، دا کار کوم حد ته رسېدلای دی؟

رښتیا هم ما له ډېر پخوا د پښتو طبي ډیکشنرۍ کار پیل کړی دی او زما د ژوند ستر هدف همدغه دی، خو دا ډېر مشکل کار دی، ارام چاپېریال او صادق ملګري غواړي، ما تر ډېرې اندازې مواد برابر کړي دي، خو نور کارونه راباندې دومره ډېر شوي، چې دا کار تقریباً اوس په ټپه ولاړ دی. منتظر یم چې د پښتو سټنډرډ کمپیوټري پروګرام رامنځته شي، ځکه چې بیا به په اسانۍ په کمپیوټر کې ترې هم ګټه اخیستل کېږي. تر اوسه ما تقریباً د ۳۰ په شاوخوا کې د مختلفو ژبو طبي او غیر طبي ډکشنرۍ او قاموسونه، له ۱۵ زیات په CD کې طبي ډیکشنرۍ او قاموسونه او د پښتو ډېر چاپ شوي طبي مواد راپیدا کړي دي، چې له دې ټولو څخه په ګټې او د لوی رب په مرسته زه هیله لرم چې وکولای شم، د ژوند دا ستر هدف پوره کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((ژوندی اکاډمی)) هم مهاجره شوه

سرمحقق زلمی هېوادمل د افغانستان یو ستر لیکوال او څېړونکی دی، چې د خپل د پرشکلن فرهنګي ژوند په بهیر کې یې په خپلو هڅو د ډېرې ستاینې او یادونې وړ کارونه تر سره کړي دي.

سر څېړونکـي زلمـي هېوادمـل تراوسه پـورې یوازې په کابل کې خپل او د نورو لیکوالو (۲۵۰) عنوانه اثار چاپ کړي دي.

په پېښور کې یې د خپل اته کلن ژوند په بهیر کې هم خپل او د نورو افغان لیکوالو تر (۱۰۰) عنوانو زیات پوهنیز څېړنیز، ادبي او تاریخي اثار چاپ کړي دي. که د هېوادمل صاحب ورځینی ژوند محاسبه کړو، نو دوه پر درې برخې یې پر څېړنیز کار تېرې شوې دي. د هېواد دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومیالی لیکوال په دې وروستیو وختونو کې یو ځل بیا له مهاجرت نه مهاجرت ته اړ شو ، د یوه اوږده سفر لمن یې ونیوله. د سفر تر پیل د مخه موږ له وخت نه ګټه واخیسته او یوه مرکه مو ورسره وکړه چې دلته یې درنو لوستونکو ته وړاندې کوو ، دا مرکه د هیلې مجلې د ۱۳۷۸ل کال په څلورمه ګڼه کې خپره شوې ده.

لکه څنګه چې موږ ته څرګنده ده تاسې په دې ورځو کې د یوه اوږده سفر لمن نیولې. څه ډول احساس کوئ چې دا سفر به له عاطفي پلوه در ته څومره ګران پرېوزي؟

ګران یون صاحب ! ستا دلومړنۍ پوښتنې په غبرګون کې که زه څه ووایم، نو ضرور به کلیشه یي، تصنعي او متحد المالې خبرې وي، چې هر غرب ته روان افغان یې وایي، خو چې کله یې د هغو ځایو خواره تر خوله شي. نو نه بیا هغه خبرې وي او نه یې له هېواد او خلکو سره هغه تعهدونه، نو ځکه زه د دې پوښتنې ځواب مسکوت پرېږدم.

له کابله پېښور ته مهاجرت او له پېښوره بیا جرمني ته مهاجرت ترمنځ درته تفاوت ښکاري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کابله پېښور ته راتګ هم راته لومړی ګران و، خو چې کله راغلم، ما لپاره هېڅ شی هم بېګانه نه و، لکه د یوې ځمکې له یوې برخې چې سړی بلې هغې ته لاړ شي. یا په بله وینا د پښتنو له یوې فرهنګي حوزې څخه بلې ته ورتګ سړي ته ګران نه پرېوزي.

په دې کې شک نه شته چې د پېښور د استوګنې په لومړیو کلونو کې مو کابل او د هېواد نورو برخو ته د تګ ډېره تلوسه وه، خو د ټوپکیانو له وېرې نه شو تللای، په وروستیو کلونو کې دا مشکل هم حل شو. د افغانستان بېلابېلو برخو ته د تګ راتګ مشکل هم رفع شو. پر دې اساس نو په پېښور کې د استوګنې په دوران کې ما له وطنه د بېلتون احساس نه دی کړی، خو جرمني ته تګ او هلته اوسېدنه له اصل نه د سړي د جلا کولو مانا لري.

زه پر ۱۹۹۱م/۱۳۷۰هـل کال د افغانستان د حکومت په لګښت په رسمي ډول جرمني ته تللی وم، په رښتیا چې جرمني زموږ د زیار صاحب په وینا دومره پاک و، لکه چې یې څټلی وي. دوه اوونۍ مې پکې تېرې کړې، د پاتې کېدو بلنې هم له حده زیاتې وې او د پاتې کېدو لپاره هېڅ خنډ هم نه و، خو که رښتیا درته ووایم، چې زه یې جذب نه شوم کړای او تر دوو هفتو بېرته افغانستان ته لاړم. دا چې اوس څه پېښ دي چې له خپله اصله ځان بېلوم او په ډېر ګرانو لارو هماغه هېواد ته ځم؟ په دې ته او ستاسو د مجلې اکثره لوستونکي پوهېږي.

څومره چې موږ ته معلومه ده، ستاسې شخصیت، اند، ژوند د افغاني مینې او د افغاني ټولنې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړنو شخه جوړ دی. له لوېديزې ټولنې سره به څو مره توافق وکړای شئ؟

زما په پوهه هر افغان چې سن يې له پنځۀ دېرشو او يا څلوېښتو لوړ وي، که هغه غرب ته ځي په هغو ټولنو کې يې د جذب شرايط ډېر لږ دي. ښايي له ځينو استثناوو پرته د دغو سنونو لرونکي افغانان د غربي ټولنو ټول کړه وړه خپل نه کړای شي. زما سن اوس د جذب له شرايطو وتی دی او د توافق په اړه بايد درته ووايم چې څو کاله دمخه زه له خپلې کورنۍ سره هندوستان ته لاړم. په ډهلي پوهنتون کې مې د لوړو تحصيلاتو لپاره داخله هم واخيسته، له ما سره يې د ال انډيا راډيو ډهلي په پښتو څانګه کې د مقررۍ وعده هم کړې وه او ماشومانو ته مې د ملګرو ملتونو د مهاجرو د ادارې له خوا د مهاجرت د منل کېدو شرايط هم اماده شوي وو، مګر توافق مې ونه کړای شو په دوو مياشتو کې بېرته کابل ته راغلو هر څه مو پرېښودل. دا چې ما په هندي شرقي ټولنه کې توافق ونه کړای شو، نو له غربي ټولنې سره توافق راته ګران ايسي، خو کله کله د ژوند اړتياوې سړی د زهرو ګوټ ته هم اړ کاندي.

په کابل کې ستاسو فرهنګي هڅو او څېړنيزو خدمتونو يو تثبيت شوی مقام درلود او ټولنې ته يې ګټه خورا څرګنده وه، نو ځکه زموږ ځينو ليکوالو تاسې ته د انصاف له مخې د ((ژوندۍ اکاډمۍ))

(c) ketabton.com: The Digital Library

لقب درکړی و ، په پېښور کې هم ستاسې هڅو د يوې ژوندۍ اکاډمۍ حيثيت درلود ، څه فکر کوئ په جرمني کې به هم ستاسې فرهنګي خدمتونه په همدې ډول وي؟

ګران يون صاحب ! شرايط به هر څه روښانه کړي. دا به مخکې له وخته وي که زه ووايم چې جرمني ته ورسېږم، نو زه به دا کوم. ښايي د کار ښه شرايط راته برابر شي، چې له کابل او پېښوره هلته ډېر او ښه کار وکړم او دا هم له امکانه لېرې نه ده، چې شرايط مې د يوې کوټې په کونج کې کېښنوي او د هېڅ کار او فعاليت مجال رانه کړي، له کابله راسره ځينې پروژې وې، چې څه مې په پېښور کې دلوی خدای(ج) په فضل بشپړې کړې او دوه يې پاتې دي.

په دې دوو پروژو کې يو د پښتو نظم داستان دی (البته نظم د پېښوريو ورونو په اصطلاح نه، بلکې د شرقي فرهنګ له معمولي اصطلاح سره سم) او بل د فرهنګ ادبيات پښتو څلورم ټوک. ددې دواړو کتابونو لپاره ما څه مواد ټول کړي دي. هيله ده چې د اروپا په کتابتونو کې د مطالعې له زمينو سره سم دا دواړه کتابونه هم بشپړ کړای شم.

د فرهنګ ادبيات پښتو د څلورم ټوک اصلي موضوع د پښتو پوهو ختيځپوهانو پېژندنه او د دوی د کارونو معرفي ده او په پای کې يې د دريو چاپ شويو ټوکونو بشپړوونکې برخې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دې سربېره مې د مرکزي اسيا له ولسونو سره د پښتنو د فرهنګي روابطو د څېړلو پر موضوع هم څه اسناد راټول کړي دي، که لوی خدای(ج) توفيق راکړ نبايي دا پروژه هم بشپړه کړم.

په ټوليز (عمومي) ډول تاسې له هېواده د مسلکي کادرونو د وتلو بهير څنګه ارزوئ؟

زما په پوهه پر مسلکي کادرونو سربېره له هېواده د عادي او سپړونکيو له وتلو سره زموږ ټولنه خپل کفايتونه له لاسه ورکوي. په ټولنه کې د فقر، بدبختی، بېکاری او بېروزګاری خپرېدو ته زمينه مساعد ېږي. دا چې مسلکي کادرونه له هېواده وځي، ورسره د هېواد ټول اقتصادي، اجتماعي، فرهنګي او نور بنسټونه يا له رکود سره مخ کېږي او که بشپړ رکود نه وي. له موثريته لوېږي. له هېواده د خلکو وتل نن زموږ د هېواد لپاره يوه ستره غميزه ده. د دې وتليو خلکو ډېر لږ تعداد بنايي بېرته راشي. هغه هم د کورنيو مشران. هغه ځوانان چې په غرب کې ستر شوي دي. روزنه يې غربي ده. د هغوی راتګ ستونزمن څه چې ناممکن برېښي.

پر دې سربېره د هېواد دننه او له هېواده باندې د افغانستان لپاره د کادرونو روزل د پخوا په څېر نه دي، د هېواد دننه پوهنتونونو څخه چې هم ځوانان فارغېږي، د سند په ترلاسه کولو سره يا نورو هېوادو ته ځي او که هلته لاړ نه شي د هېواد دننه په دولتي ادارو کې کار نه کوي، بلکې زيار باسي چې په پېښور او کوټه کې په افغاني او بين المللي غير دولتي موسسو کې ځانته کارونه ولټوي او که نه نو د هېواد دننه انجيوګانو (غير دولتي موسسو) کې په کار پسې ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما په پوهه غیر دولتي موسسو هم له کادرونو نه د افغانستان دولتي ښوونکي، انجینران او نور فرهنګي کسان چې په دغو بین المللي او افغاني غیر دولتي موسسو کې په ډېرو ښو معاشونو کار کوي، تر هغه وخته به بېرته افغاني دولتي موسسو ته راونه ګرځي، تر هغې چې دا موسسې فعالې وي.

ښه مې په یاد دي؛ د ۱۹۹۳م کال په اکتوبر کې یو تنظیمي مشر د کابل پوهنتون یو استاد ته وویل: ((دوکتور صاحب که د افغانستان په خارجه وزارت کې کار کوې، نو د یوې سیاسي څانګې مدیریت به در کړو. تا په امریکا کې تحصیل کړی دی. انګرېزي دې ښه زده ده، تا ته خارجه وزارت ډېر ضرورت لري.))

استاد له تنظیمي مشر نه لومړی پوښتنه وکړه چې معاش یې څومره دی؟

تنظیمي مشر بیا ورته وویل: ((د افغانستان معاشونه دي. څه چې ټول اخلي ته به یې هم اخلې؟؛ استاد بیا ورته وویل: ((صاحب! ما ته په فلانی غیر دولتي موسسه کې د میاشتې پېنځلس زره کالداري راکوي، چې د افغانستان د خارجه وزارت د سیاسي مدیریت د یو کال معاش دومره نه کېږي، نو زه څنګه کولای شم دا معاش پرېږدم او په جنګونو کې کابل ته لاړ شم.))

د تنظیمي مشر او د پوهنتون د استاد له دې خبرو دې نتیجې ته ورسېدم، چې د غیر دولتي موسسو په ډېرلو معاشونو اموخته شوي افغانان خپلو پخوانیو کارونو او یا دهېواد نورو موسسو ته بېرته نه ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینې کسان په دې نظر دي چې که ځینې لیکوال بهر ته هم لاړ شي، د فرهنګي خدمت وړتیا له لاسه نه ورکوي، غوره بېلګې یې په جرمني کې زرین انځور او په ډنمارک کې عبدالمالک بېکسیار او ځینې نور په نورو هېوادونو کې دي چې په کم وخت کې یې ډېر فرهنګي خدمتونه وکړل، ستاسې په نظر دا مسئله څنګه ده؟

فرهنګي کار چې د هر چا له خوا په هرځای کې وشي، په زیاته په اوسنیو شرایطو کې هغه د ډېرې یادونې او زیاتې منني وړ دی. ځکه زموږ فرهنګ تر هر بل وخته اوس زیات کار ته اړتیا لري. هغه افغانان چې په اروپا کې ناست دي، خپله هم کار کوي او نور افغانان هم هڅوي چې په فرهنګي کار کې برخه واخلي، افغانان باید د دغو کسانو ډېر ډېر درناوی وکړي. ښاغلیو انځور، بېکسیار، جمال رحمن، خلیل الرحمن رسولي، اجمل روهي، خوشال روهي، امام الدین ساپي، په لندن کې ایمل پسرلي، په هالینډ کې ښاغلیو حمیدي، ټکور، په هند کې پوهندوی عبدالخالق رشید او په مسکو کې استاد نومیالي، ارمان، دوکتور لطیف بهاند، عارف خزان او نورو ښاغلیو چې کوم کارونه کړي دي او یا یې کوي دا ټول زموږ د فرهنګ په وده کې اغېزمن دي. د دې کارونو پایښت به زموږ د فرهنګ په بډاینه کې خپل ځانګړی مقام ولري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ ځينې ليکوال او تحصيل کړي اشخاص چې په تېرو اوو اتو کلونو کې په هېواد کې پاتې شول، هم له ذهني او فزيکي پلوه استهلاک شول، خو يو شمېر چې نورو ځولنو ته لاړل هلته حل شول، ستاسې په اند په دغو دوو لارو او حالاتو کې بايد کومه لاره انتخاب شي؟

هغه ښاغلي چې په نورو هېوادونو کې حل شوي، بيا يې غږ نه دی اورېدل شوی او هغه ښاغلي چې په هېواد کې پاتې دي او ټول استعدادونه او فزيکي قوه يې د يوې مړې ډوډۍ د پيداکولو لپاره استهلاکېږي. دواړه حالته يې زموږ لپاره زيانمن دي. دا اوسني ناوړه شرايط چې زموږ پر خلکو تحميل شوي. د دې سبب شول چې د فرهنګ د موسسې ډېر کارکوونکي د هېواد دننه او تر هېواد د باندې خپله اصلي پېشه پرېږدي او کورنۍ ته د ډوډۍ د پيداکولو لپاره پر نورو کارونو اخته شي.

په دې دوران کې زموږ ډېرو فرهنګياليو خپل صلاحيتونه له لاسه ورکړل. د فرهنګ د موسسې د بېلابېلو څانګو هغه کارکوونکي چې لا تراوسه د هېواد دننه پاتې دي. زما په پوهه د ډېرې ستاينې او شاباسۍ وړ دي. دوی که اوس د خپلو کورنيو د خېټې مړولو لپاره نورو کارونو ته لاس اچوي، د نور کار ترڅنګه له خپلو موسسو سره هم تړاو لري، اړيکې يې ترې نه دي پرې شوي. که يو ځل د لوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدای(ج) په فضل دنیا رڼا شوه او د هېواد دننه د فرهنګي موسسو بیا رغونه پیل شوه او په بنسټیز ډول دا موسسې بېرته فعالې شوې، نو د هېواد دننه فرهنګیان به ځانونه بېرته ډېر ژر عیار کړای شي. اما هغه فرهنګیان چې له هېواده بهر له خپلې پېښې لرې په نورو چارو بوخت دي، له خپلو اصلي کارونو سره د دوی بېرته پیوستون یو څه ستونزمن کار دی.

لکه څنګه چې موږ ته معلومه ده، د اولادونو عاطفي فشار او ان د ځینو دوستانو ټینګار تاسې دې ته مجبور کړي یاست چې جرمني ته سفر وکړئ، د بېرته راتګ په باب دې په ذهن کې کوم پلان جوړ کړی دی؟

ارواښاد استاد روهي به تل له جرمني نه ماته او خپلو نورو دوستانو ته په لیکنو کې لیکل چې کله په هېواد کې انساني کرامت ته د درناوي فضا پیدا شي، نو بیا دې ته نه ګورو چې په کابل کې څوک پر تخت ناست دی، سملاسي را روانېږو او شپه هم هلته نه کوو. خو موږ ولیدل چې د هغوی د ژوند تر پایه داسې فضا په هېواد کې مساعده نه شوه او استاد په لرېتوب کې د هېواد په ارمان هلته په جرمني کې ساه ورکړه.

زه هم دا درته وایم چې لوی خدای(ج) دې زما له تګ سره سم په هېواد کې د سولې، امنیت او د ټولو افغانانو لپاره د ژوند فضا

(c) ketabton.com: The Digital Library

راپيدا کړي. مياشت به هم تېره نه کړو او بېرته به له کورنۍ سره راشو.

اما که شرايط همداسې دوام وکړي او موږ د بچيانو د روزنې او نورو اړتياوو پر بنا هلته پاتې شو، نو په هغه صورت کې د بېرته راتګ مساله د سفر له اسنادو سره اړه پيداکوي، اوس دا نه ده معلومه چې موږ ته د المان حکومت کله په افغاني پاسپورټ ويزه راکوي؟ البته که دغسې اسناد ترلاسه کړم، او په اقتصادي لحاظ د سفر وړتيا ولرم، نو ضرور به په خير بېرته راځم.

په پېښور او ان کابل کې دې ګڼ شمېر ليکوال او د کتاب مينوال په وړيا کتابونو روږدي کړي وو او ((جاريه صدقه)) دې ورکوله، هلته خو به دومره کتابونه نه وي، لاسونه به دې خارښت ونه کړي؟

ګران يون صاحب! ډېره ښه پوښتنه دې کړې ده. په کابل او په پېښور کې چې ما د کتابونو د وړيا وېش لپاره کومه هڅه کوله، هدف مې دا و، چې زموږ زياتره ليکوال او شاعران د کتابونو د اخيستو وس نه لري. که زه وکولای شم، دوی ته وړيا کتابونه برابر کړم، نو به مې دوی ته څه خدمت کړی وي. په دې لړ کې به له ليکوالو پرته ځينو نورو کتاب لوستونکيو ته هم وړيا کتابونه رسېدل.

زه خپله هم دا فکر کوم، چې په جرمني کې به څنګه کوم، ته دعا کوه، چې هلته هم داسې شرايط برابر شي، چې زه خلکو ته وړيا کتابونه ورکړای شم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ملي مسايلو کې خو دې په کابل او پېښور کې له ډېر زيات احتياط نه کار اخيست، په جرمني او ټوله اروپا کې خو دا مسايل اوج ته رسېدلي دي، هلته به هم ستاسې پاليسي پر همدې بنسټ ولاړه وي؟

ګرانه ! په ملي مسايلو کې له احتياطه کار اخيستل زما په خټه کې اخښل شوي دي. دا کار زه له ډاره او يا له مضره احتياطه نه کوم، بلکې زما دا عقيده ده چې په دې مسله کې افراطي عمل د هېواد او خلکو په ګټه کار نه دی. دا کار که هر څوک له هرې خوا کوي، زما په عقيده سم کار نه دی.

زه به په خير په جرمني کې هم دا پاليسي تعقيبوم، نور چې څوک څه کوي خپله خوښه يې ده.

په پېښور کې دې د نورو ګڼو کارونو ترڅنګ څو درانه څېړنيز کارونه ترسره کړل چې په دې کې (د پښتو نثر اته سوه کاله) او (په هند کې د پښتو ادبياتو د ودې او ايجاد پړاوونه) مغتنم کتابونه هم شامل وو، د پښتو نظم د تاريخ ليکنې پروژه به دې څنګه شي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما د مخه د يوې پوښتنې په ځواب کې هم درته ليکلي دي، چې زما په لومړنيو کارونو کې د پښتو نظم تاريخ ليکل شامل دي. زه له لويه خدايه توفيق غواړم، چې دا کار وکړای شم.

په جرمني او ځينو نورو اروپايي هېوادونو کې د پښتو د ځينو خطي نسخو ځرک شته او له خطي نسخو سره خو ستاسې مينه هر چا ته څرګنده ده، د دې نسخو لټون لپاره دې هم کومه خيالي نقشه جوړه کړې ده او که نه؟

د اروپا په ډېرو هېوادونو کې لکه: روسيه، المان، فرانسه او جرمني کې پښتو نسخې معلومې دي، چې ځينې يې فهرست شوې هم دي. له امکانه لرې نه ده، چې د ځينو نورو هېوادونو د ختيځپوهنو په څانګو کې هم پښتو نسخې وي. که ماته شرايط مساعد شول، زما لومړنۍ وظيفه به دا وي چې زه دغه نسخې وګورم. فهرست يې کړم. په دې باب زما پروګرام شته.

د پېښور په اته کلن مهاجر ژوند کې دې خوږې او ترخې خاطرې کومې دي؟

د پېښور اته کلن ژوند کې خوږې او ترخې خاطرې ټولو ليکل ځانته رساله کېږي، خو له ډېرو خاطرو به دوه درته وليکم:

الف- د ۱۹۹۲م کال د جون ۲۴مه نېټه وه، چې وفا کې زما د مقررۍ پر څلورمه ورځ زه د ناصر باغ کمپ ته تللم. په بورډ کې مې وليدل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې پولیسو افغان ترکاري پلورونکیو ته ډېر بد او سپک ښکنځل کول، په ځاپېړو یې وهل او ترکاري یې ورته نهر ته ارتولې. دې وضعې دومره بد تاثیر راباندې وکړ، چې هغه شپه مې ډوډۍ ونه خوړه.

ب – بله ترخه خاطره مې دا ده چې زه تېر ژمی له جلال اباده پېښور ته راتلم، له اوسنۍ پولې چې واوښتم، سرحدي موظفینو، واړه افغان ماشومان درولي وو او تېرېدو ته یې نه پرېښودل. له دغو افغان ماشومانو سره یو ګلن تېل، له چا سره من اوړه، نیم من بوره او څه وو، یو ماشوم لړځان وښوراوه، یو ملېشه دومره وواهه چې له خولې یې وینې روانې شوې، هغه ورځ باران هم شوی و، ماشوم یې دومره په خټو کې ورغړاوه، چې کالي یې ټول په خټو ککړ شول. خو ماشوم په دې حال کې هم د تېلو ګلنه په غېږ کې کلکه نیولې وه.

خپل تېر ادبي او علمي ژوند څنګه ارزوئ، له خپل کړي کار څخه راضي یاست؟

ګران یون صاحب! زه نه پوهېږم چې زه په څه ډول رواني رنځ اخته یم، خپل کړي کارونه مې هېڅ نه خوښېږي.

په بهر کې مېشتو افغان لیکوالو او نورو د واک او امکاناتو له خاوندانو څخه څه هیله لرې چې په افغانستان کې د اوسنۍ فرهنګي خصوصاً خپرنیزې خلا د ډکولو لپاره څه وکړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول هغه افغانان چې په غرب کې اوسېږي، که هغه فرهنګي کار کوونکي دي او که نه دي د افغاني فرهنګ د بيا تاند ساتلو لپاره بايد په يو ډول نه يو ډول د فرهنګ له موسسې سره مرسته وکړي. په افغاني مجلو کې بايد اشتراک وکړي، چاپ شوي کتابونه راونيسي، له فرهنګي موسسو سره مرسته وکړي.

لکه څنګه چې څرګنده ده پښتني فرهنګ ته کار زياته قرباني غواړي، ستاسې قرباني او زيار ټولو ته څرګند دی، خو ټول عمر بې امتيازه قرباني هم دوام نه شي موندلای او انسان اخر د ژوند چارو ته هم اړتيا لري، ستا په نظر داسې يوه لاره شته چې نه سيخ وسوزي او نه کباب، يانې هم ژبې ته خدمت وشي او هم د ليکوال ژوند يو څه خړوب شي؟

زما خپله تجربه دا ده چې له فرهنګي کار سره مينه سړی له نورو کارونو پاته کوي. د دې مينې مهارول او بلې خواته توجه ښايي ډېر زور وغواړي، چې زما په وس نه ده پوره. زه تل په کورني ژوند کې بريالی نه يم. زما د کور زياتره مکلفيتونه، ارواښاد استاد روهي، زما محترمې خواښې او ګرانو خوشال روهي او اجمل روهي سرته رسولي او ما خپل عمر په مطبعو کې تېر کړی دی.

په ټوليز ډول د پښتو او سنی ادبي بهير (شعر، کره کتنه او څېړنه) څنګه ارزوئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اوسني دوران کې خو زموږ په فرهنګي کړيو کې کره کتنه ګرد سره نه شته او که وي په معيارونو، ادابو او شرايطو برابره نه ده. د څېړنې کار خو اوس په ټپه ولاړ دی، يوه نيمه څېړنه چې کېږي هغه هم په معيار نه ده برابره.

د خپل هېواد او فرهنګ راتلونکي ته څه هيلې لرئ؟

هېواد لپاره د نورو ټولو افغانانو په څېر زما دا هيله ده، چې لوی خدای پکې سوله او امنيت راولي، چې ترڅنګه ټول تللي بچي يې بېرته تو دې غېږې ته ستانه شي.

زموږ فرهنګ ډېر کار ته اړتيا لري، لوی خدای دې لکه تا غوندې څو نور ځوانان هم ورپيدا کاندي چې د تاند ساتلو لپاره يې په لېونۍ مينه کار وکړي.

دا چې د سفر په ګڼو مصروفيتونو کې دې زموږ ګڼو پوښتنو ته ځوابونه راکړل، ډېره مننه درڅخه کوو، کور دې ودان او بچيان دې سوکاله.

تاسې نه هم ډېره مننه، په فرهنګي چارو کې درته زيات بريالیتوب غواړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کانو کې غمی

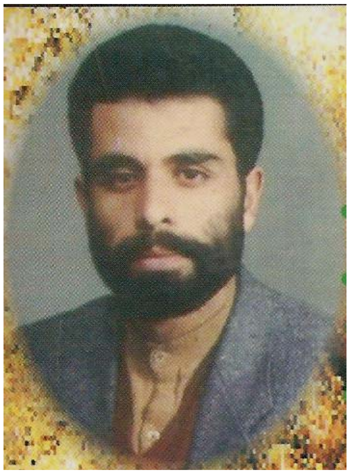

یوه یوه نیمه لسیزه وړاندې پښتو یوه داسې ژبه وه چې له نویو برېښناییزو پرمختیاوو او کمپیوټري خوړلنیو څخه بې برخې وه، خو ځینو ځوانو افغان کمپیوټرپوهانو او په تېره بیا ځوان او تکړه کمپیوټرپوه ښاغلي نورالرحمن لېوال د خپلو زرګونو ساعتونو ذهني او فزیکي کار په پایله کې پښتو له کمپیوټر سره داسې غاړه غړۍ کړه چې ان تصور یې هم نه شو کېدی. اوس د دوی د کمپیوټري پروګرامونو له مخې پښتو ژبې ته اکثره هغه اسانتیاوې شته چې د نړۍ ډېرې وتلې او بډایه ژبې یې لري. د همدغو اسانتیاوو له کبله اوس په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو ژبه ګڼ شمېر مجلې، کتابونه او نورې خپرونې چاپېږي. پښتو ژبې او افغان ولس ته دا اسانتیاوې او برې په وړیا ډول ترلاسه شوي نه دي، بلکې د ځو تنو د زیات زیار او کړاو پایله ده. ښاغلی نورالرحمن لېوال له دغو هڅندویانو، مخکښانو او سرغندویانو څخه دی.

ښاغلی لېوال یو سمونپال، ټولنیز، سمونچار، سوله پال، فرهنګپال او پرمخیال شخص دی، د خپلې ټولنې په هر دردوغم دردمن او خوږن دی، کله چې له لېوال صیب سره څوک پر ټولنیزو مسایلو ګړېږي، نو فکر کوي چې لېوال صیب یو کمپیوټر پوه نه، بلکې یو ټولنپوه دی. د ټولنې لپاره د دوی هر علمي کار ډېر ګټور دی. د ټولنې په هر ډګر کې که د لېوال صیب په شان نور لېوالان پیدا شي، نو بې له کوم شکه به د ټولنې هره برخه ډېرې بریاوې ترلاسه کړي.

څرنګه چې لېوال په ډېر کم عمر کې د ټولنې د خدمت لپاره ډېرو سترو کارونو ته اوږه ورکړې، نو د زیاتې ستاینې او یادونې وړ دی. د هیلې مجلې په دې (۱۳۷۹ ل کال دویمه) ګڼه کې مو ښاغلی لېوال ګړولای او دلته یې مرکه په ګډه لولو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

لېوال صيب هيله ده تر هرڅه لومړی درنو لوستونکو ته خپل ځان ورو پېژنئ؟

زه د افغانستان د لوګر ولايت اوسېدونکی يم او تېر ۱۷ کاله مې په پېښور کې د نورو هېوادوالو په څېر په هجرت کې تېر کړي، ډېرې سړې تودې مې ليدلي، د هجرت په لومړيو کلونو کې مې څو کاله د مجاهدينو په څو دفترونو کې کله يو او کله بل کې ورې دندې درلودې، وروسته مې بيا د ملګرو ملتو د روغتيا له نړيوالې ادارې سره او په پای کې د خپل کاروبار تر پيله وړاندې د ملګرو ملتو له پرمختيايي ادارې سره کار کاوه. په دغه لړ کې مې د افغان معيوبينو ټولنې او يو څه نورو افغاني غيردولتي ادارو سره همکاري کړې ده، د خپل کار په اوږدو کې مې ډېرو غونډو، سيمينارونو او ننداړتونو کې برخه اخيستې. استراليا، کاناډا، انګلستان، مراکش، سينګاپور، دوبی، تايلنډ او ايران ته مې لنډ سفرونه هم ورسره کړي، ډېرې ښې او بدې خاطرې ورڅخه لرم. له ښو څخه يې د نومورو هېوادونو پرمختګ او ښکلا ده او له بدو څخه يې زموږ له هېوادوالو سره د ډېرو هېوادونو زورزياتی دی.

څنګه دې وکولای شول د کمپيوټر پېچلې او پرمختللې نړۍ ته لار پيدا کړې؟

زما نوښتګر کسان او د هغوی نوښتونه تل خوښ وي او د هغو څېړنه او معلومات راته تل په زړه پورې وي، دغه مې يوه مشغولا هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. ما لومړی ټایپستي زده کړې وه، د دې لپاره چې ماموریت پیدا کړم، د دفتر لپاره ماته د ټایپستي زده کول غوره په نظر راغلل، هغه و چې ما په ایران کې د ټایپستي یو کورس په داسې وخت کې وو ایه چې د ورځې به مې مزدوري کوله او ماښام به کورس ته تلم، ستر کړاو په کې دا و چې د ایران حکومت افغانانو په تعلیمي، صحي، خوراکي او دولتي ادارو کې له کار او ګډون څخه بې‌ځي منع کړي وو، او که څوک به په دغو ادارو کې ګیر شول د اسلام کلا له لارې به بې روسانو ته ورسپارل.

هغه وخت به خلکو ویل او ما به په ځینو خپرونو کې لوستل چې نن سبا کمپیوټر د ټایپ لپاره کارېږي چې ډېر دقیق او ډېر ګړندی دی، هغه و چې زه په دې لټه کې شوم چې کمپیوټر زده کړم، بیا مې په اسلام اباد کې دعربانو ورونو په مرسته یو درې میاشتنی کورس ولوست او دا له نورو څخه د کمپیوټر په برخه کې زما لومړنۍ او وروستۍ زده کړه ده. یون صیب ! کمپیوټر سره له دې چې ماشین دی یو ښوونکی هم دی، له کمپیوټر او د هغه له هر پروګرام سره ډېر بشپړ کتابونه او مرستندویه اسانتیاوې وي چې د کمپیوټر او د هغه پروګرام په زده کړه کې بشپړه مرسته کوي او که هر څوک له دغو کتابونو او مرستندویه پروګرامونو څخه کار واخلي، نو استاد ته ډېره کمه اړتیا پېښېږي. ما چې هر څه کړي هغه مې له کتابونو او کمپیوټر څخه په خپله زده کړي، هر څوک چې کمپیوټر زده کوي، زما لارښوونه ورته دا ده چې لومړی دې ځان ته کمپیوټر واخلي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا هر پروګرام چې زه کوي د هغه له کتابونو او د کمپیوټر له مرستې څخه دې کار واخلي.

یوازې مینې دې کار ته راکاږلی یې او که استعداد دې هم په همدې برخه کې درسره ملګرتیا کړې ده؟

زما په اند هر کار له یوې غوښتنې څخه پیلېږي چې مینه، ربښتینولي او اخلاص ورسره مل شي، نو بریالیتوب یې مقدر شي، او که الله تعالی چاته غوره استعداد هم ورکړی وي نو بیا خو یې بریالیتوبونه په انتظار وي، زه له خدای پاک څخه ډېر شکر ادا کوم چې پر ما یې ډېره لورونه کړې ده، خو زما په اند که هر کار په مینه، ربښتینولي او بیا بیا هڅه ترسره شي، نو د ډېرو دنیاوي کارونو ترسره کول هېڅ ګران نه دي. دا زما تګلار ده چې زه د خپلې ټولنې د ربړو په کمولو کې خپله ونډه واخلم، له کمپیوټر او عصري تکنالوژۍ سره زما مینه نه شته، خو زما مینه د خپلو هېوادوالو له خوشحالۍ، سوکالۍ او د هېواد له ابادۍ سره ده، نو لکه څنګه چې کمپیوټر د وخت او زمونږ د ټولنې مهمه اړتیا او غوښتنه وه، نو دغې غوښتنې زه دې ته وهڅولم چې کمپیوټر پښتو کړم، او خدای پاک(ج) دې مونږ ته وس راکړي چې خپلې ټولې ستونزې اوارې کړو.

کله چې له نن نه یوه لسیزه مخکې به مې د کمپیوټر خپلو هممسلکو سره دا خبره شریکوله چې کمپیوټر ته باید پښتو پروګرامونه جوړ کړو. هغوی به ویل: په امریکا کې په زرګونو خلک پر یوه پروګرام کار کوي، په ملیونونو ډالر لګوي، او تاسې یې یوازې کوئ، او په خندا به یې وویل دا ناشونې ده لکه څنګه چې ما

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکې وويل که هر څوک په خپله غوښتنه کې رښتينی وي او په مينه کار وکړي نو ډېر ناشوني کارونه ترسره کولای شي.

تراوسه پورې دې څومره او کوم کوم پروګرامونه پښتو کړي دي؟

ما له ۱۹۸۹ کال نه را په دېخوا د کمپيوټر د پښتو کولو هلې ځلې پيل کړې. پر ۱۹۹۳ کال مو په لومړي ځل په نړۍ کې د هغه وخت تر ټولو غوره پروګرام ورډپرفيکټ۱،۵ پښتو ته واړاوه او پښتو ليکل په کې تر انګرېزۍ هم ښه وشول. ځکه چې دغه پروګرام په انګرېزۍ کې په اکثره چاپنديو (پرنټرو) په بېلابېلو اندازو چاپ نه شو کولای، خو پښتو په هر چاپندي تر يو زر پاينټه پورې اپ وکړ، يانې د پښتو يو خط په يو زر اندازو کې چاپ شو او دغې يوې اندازې په اته ډوله بڼه بدلوله چې هر خط اته زره خطه شو. په دې ډول ۱۸ خطونه ۱۸۰۰۰ ډولونه راکړل. بيا مو د خدای تعالی په مرسته له څلورو کلونو خواريو وروسته وينډوز ۹۵ پښتو ته واړوله. د يادونې وړ ده چې وينډوز ۹۵ د ټولې نړۍ په سلو کې ۹۰ کمپيوټروالا کاروي او بيا مو پرله پسې وينډوز ۹۸ پښتو کړه او د خدای تعالی ډېر ډېر شکر دی چې سږ کال مو له انګرېزي وينډوز سره يو ځای وينډوز ۲ زره هم جوړه کړه، د دې مطلب دادی چې په دغه کار کې موږ له امريکايانو سره يوشان شولو. همدارنګه مو د پښتو ځينو نورو پروګرامونو لکه يونيورس او يونيورسلورډ ته هم پښتو خطونه جوړ کړي دي.

د پښتو پروګرامونو په جوړولو کې موږ له پښتو معيارونو او نړيوالو کمپيوټري معيارونو يا سټنډرډونو نه لکه ((يونيکوډ))،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په کمپیوټر کې د ژبو معیار دی کار اخیستی. همدارنګه موږ د افغان معیاري (پښتو/دري) لیکمن یا کیبورډ معیار، د پښتو تورو د جوړولو معیار او نور ورته کارونه کړي، هیله ده چې نور افغان کمپیوټر پوهان ورڅخه کار واخلي.

دخدای تعالی(ج) شکر دی اوس پښتو په هغو پروګرامونو لیکل کېږي، طرح کېږي او څېړل کېږي چې د نړۍ عصري ژبې لکه انګرېزي ورباندې لیکل کېږي. اوس کمپیوټر ته پښتو او انګرېزي هېڅ توپیر نه لري، هر سړی چې په پښتو پوهېږي، نو ان شاالله چې هغه ته به په کمپیوټر د پښتو لیکلو ربړه نوره نه وي او بلکه دا چې پښتو په کمپیوټر کې اوس د سیمې له نورو ژبو نه ډېره مخکې ده نورې ژبې یوازې په کمپیوټر لیکل کېږي او پښتو کې ټول هغه څه کېږي چې خلکو به انګرېزي ته اختصاصول.

د څښتن تعالی په برکت اوس زموږ پروګرامونه په هېواد کې او له هېواد څخه بهر په ټوله نړۍ کې د پښتو، دري او اردو لیکلو لپاره کارېږي، چې په هر برخه کې خلک ترې کار اخیستلای شي، زموږ پښتو وینډوز سیستم له وینډوز سره سره افیس ۴،۳ افیس ۹۵، ۹۷ او ۲۰۰۰پروګرامونه لکه ورډ، ایکسل، پاورپواینټ، اکسیس، کورلډرا، اوټلوک ایکسپریس او داسې نور ډېر پروګرامونه پښتو ته اړوي. تر ټولو غوره خبره داده چې له مایکروسافت کمپنۍ سره موږ د عربي وینډوز ۲۰۰۰، افیس ۲۰۰۰ او انټرنټ ایکسپلورر ۵ کې ډېره مرسته کړې وه چې هغوی ډېره ستاینه او د مایکروسافت په ویبپاڼه کې له موږ څخه مننه هم شوې. دغه شان د ایران او پاکستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمپیوټر پوهانو هم زموږ کارونه ستايلي. پر ۱۹۹۰ کال د پاکستان ساینس فاونډیشن او د ملګرو ملتو د یوې پروژې له خوا په پېښور کې د کمپیوټر او د هغه د پروګرامونو په نندارتون کې موږ ته لومړۍ جایزه راکړل شوه.

تاسو چې په پښتو ژبه د کمپیوټر د پروګرامونو را اړول پیل کړل، تر تاسو د مخه بهیر یا هغه کار چې په دې برخه کې شوی څنګه ارزوئ؟

ما له ۱۹۸۹ میلادي کال څخه، چې د ځانګړي کمپیوټر (یا پرسونل کمپیوټر) لسیزه ورته وایي راپه دېخوا د کمپیوټر د پښتو کولو هلې ځلې پیل کړې او زما یقین دی چې نورو ډېرو پښتنو به ډېرې هلې ځلې کړې وي او ډېرو نورو ته سخته اړتیا ده، خو تر ما د مخه په خپرونو کې چې د کومو هڅو دوالو یادونه شوې، هغه ډاکټر عبدالقادر ودان دی چې د ټول پښتون مجلې د ۱۹۹۰ کال په دویمه ګڼه کې ورسره مرکه شوې، د پښتو پر کمپیوټري کولو یې پیل کړی و، خو څه پیداوار یې بازار ته نه دي راویستي، ما ورته دوه درې ځله لیک استولی خو ځواب یې نه دی راکړی چې ده څه کړي دي. همدارنګه کاما کمپنۍ په (اپریټینګ سیستم) پروګرامونه، برېښنالیک او ویبپاڼو یا (ایمېل او ویبپېج) پروګرامونه، جالیز یا ((نیټورک اینګ)) پروګرامونه پښتو شول.

خو لکه څنګه چې ما مخکې وویل موږ ته ډېر نور کار کول په کار دي، زه هیله کوم چې زما نور پښتانه ورونه به زموږ کارونه یو ځل

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا له سره نه کوي او پر هغو به دعوه هم نه کوي او نوي پروګرامونه به جوړ کړي. اوس موږ په ای بي ایم کمپیوټر کې په وینډوز ۹۸ او ۲ زره کې پښتو په بشپړ ډول دننه کړې او چې کومې نیمګړتیاوې لري هغه وخت پر وخت سموو زما هیله ده چې زما پښتانه هممسلکي به زموږ له کړي کار څخه کار واخلي او لاندې کارونه به وربانديې وکړي:

پښتو لوستل په کمپیوټر یاني دا چې کمپیوټر پښتو ولولي.

پښتو سکېن کول یا لیکل شوی متن له ټایپ کولو څخه پرته کمپیوټر ته ورل.

پښتو ویبپاڼې جوړول.

د ټولو پښتو پروګرامونو ترمنځ د لیکل شوي متن وړل او راوړل، یانې زموږ د پروګرامونو، ایملس، یونیورس، یونیورسل ورډ، یوني ټایپ، ګلوبل رایټر، انپېج او داسې نورو پروګرامونو ترمنځ د لیکل شوي متن وړل راوړل.

په جاوا کې پښتو لیکل

په یونېکس کې پښتو لیکل او لوستل.

همدارنګه موږ او بي بي سي میکنتاش ته هم یو څه کار کړی او نور کار ته ډېره اړتیا ده.

د خوشحالۍ زېری دادی چې زموږ د پروګرامونو په مرسته زموږ د کمپیوټر ژبې لکه ((ویژول بیسیک، او ((ویژول سي)) کې پښتو پروګرامونه په داسې اسانۍ جوړېدی شي لکه څنګه چې انګرېزي ته جوړېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ستاسو یو شعار دی ((هېڅ شی باید وړیا ورنه کړای شي، ځکه چې ارزښت یې کمېږي)) په تجارتي برخه کې خو ستا شعار سم دی، خو فرهنګي کار یو څه قرباني هم غواړي ما نا دا چې د ولس دهڅونې او ویښتیا لپاره باید یو څه مالي او مانیزه قرباني هم ورکړو، تاسو تر کومه بریده قربانۍ ته حاضر یئ؟

((هېڅ شی باید وړیا ورنه کړای شي)) څخه زما مقصد دا نه دی چې موږ ټول عمر یوازې په ګټې پسې وګرځو، بلکې مقصد مې دا دی چې موږ پر خپل ځان متکي شو، نه د نورو په مرستو، که زه خپل پروګرامونه وړیا ورکړم، نو زما په خیال زه به یې یوازې زرو پښتنو ته ورسوم او که زرو پښتنو زما پروګرامونه واخیستل نو زه به یې نورو یو ملیون پښتنو ته د رسولو جوګه شم؟ د رحمان بابا څه خوندور شعر دی:

د دلبرو صدقې لره یې غواړم
هسې نه چې په دنیا پسې زهیر یم

امریکا کې د ((املس)) پروګرام چې د پښتو ترڅنګ د ډېرې نورې نړیوالې ژبې په کې وې د ۱۹۹۰ کال په شاوخوا کې راوویست، چې د یوه ساده لیک لیکلو لپاره و، همدارنګه په دغو وختو کې د ((یوني ورسل ورډ)) پروګرام هم بلې امریکایي کمپنۍ راوویست، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

املس ته ورته دی. دغه د ((ډاس)) زمانه وه، خو چې کله مایکروسافت وینډوز راغله او کمپیوټرونه تېز شول نو د ډاس په پروګرامونو د کمپیوټر د کارکوونکو مینه نه ماتېده، بیا دوه درې کاله وروسته ګاما کمپنۍ د یونیورس په نوم پروګرام راوویست، چې په وینډوز ۳،۱ کې کار کوي، موږ دغه پروګرام ته هم د پښتو څو نوې لیکبڼې (فنټونه) ور جوړې کړې، همدارنګه په جرمني کې چا ورته یو څو پښتو لیکبڼې جوړې کړې دي، دغو پروګرامونو د پښتو لیکنو اړتیاوې نه شوې پوره کولای، نو موږ په دغه وخت کې ورډ پرفیکټ ۵،۱ پښتو ته واړاوه، چې څه ناڅه له وینډوز نه کم نه دی. او د هغه وخت غوښتنې یې پوره کړې. د یادونې وړ ده چې ځینو وړو کمپیوټرچیانو زموږ د پښتو ورډ پرفیکټ او په جرمني کې جوړو شویو لیکبڼو په باب وخت پر وخت د ځان ښودنې لپاره ځینو خلکو ته ویلي چې دا پروګرام موږ پښتو کړی دی.

د وینډوز په راتلو سره ټولو کمپنیو منډه پیل کړه چې داسې پروګرامونه جوړ کړي چې ټوله وینډوز په یوه او بله ژبه کار وکړي، مایکروسافت خپله وینډوز ټولو اروپايي ژبو ته واړوله او بیا یې عربي هم راوویستله او نورې هغه ژبې یې چې د بازار له مخې لږ ګټې وې په وینډوز کې ورګډې نه کړې.

د ډاس لپاره ډېر پروګرامونه جوړ شول چې د ژوند په هر اړخ کې یې مرسته کوله، خو کمپیوټر پر یو وخت یوازې یو پروګرام چلولای شو اوله یوه پروګرام څخه بل ته د کار شویو موادو وړل راوړل ډېر ګران کارو، نو وینډوز پر یوه وخت په ډېرو پروګرامونو کې کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړای شو او د پروګرامونو ترمنځ دشوي کار ورل راوړل اسانه شول. نو په دغه وخت کې ګاما کمپنۍ ((یوني ټایپ)) پروګرام راوویست، دوی هڅه کوله چې ټولې هغه ژبې چې د مایکروسافت کمپنۍ پروګرامونه یې نه لیکي د دوی یوني ټایپ یې په وینډوز کې ولیکي، چې اصلي متن به په یوني ټایپ کې ټایپېده او د وینډوز په بل پروګرام کې به اچول کېده، که څه هم د دوی هڅې د ځینو اروپایي ژبو لپاره بریالۍ وې، خو په پښتو کې یې ستر کړاو دا و چې یو لین به په یوه ځل لیکل کېده، سمونه، لوېدل او کوچني کېدل به په کې نه کېدل. نو دا هغه وخت دی چې موږ ((د اسیا سافت پښتو سیستم د وینډوز ۳،۱ او وینډوز ۹۵ لپاره)) راوویست. چې وینډوز ۹۵ او دهغې یو زیات شمېر پروګرامونه یې په بشپړ ډول پښتو کړل.

د کمپیوټر پروګرامونه هم پر ډولونو وېشل شوي، دمثال په ډول ((ورډ)) د لیکلو لپاره یو پروګرام دی او (ایکسل)) د شمېر یا حساب کتاب لپاره دی. زموږ د هلو ځلو په لړ کې بنسټیز یا ((ډیټابیز)) پروګرامونه؛ خپریز یا ((ورډ پروسیسنګ)) پروګرامونه، یا چلیز. یون صیب! په نړۍ کې چې کومو ولسونو وده کړې هغه یې په دې نه ده کړې چې ګڼې یو لېوال او یا کوم بل... صیب په کې پیدا شوی، چا پروګرامونه جوړ کړي، وړیا یې ورکړي او چا ((هیله)) غونډې مجله د زړه په وینو لیکلې او بیا یې دهغې د چاپ لپاره لګښت او د نورو چارو په لټون پسې لالهانده شوی دی. که هر څوک هر چاته هر څومره شیان وړیا ورکړي بیا به هم هغه موږ نه شي. یو شعر دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه په عمر مړېږه شته نه په مال
نه په مينه څوک مړېږي نه په سوال

پرمختلليو ولسونو ګډه ملګرتيا او راکړه ورکړه کړې، دغه راکړه ورکړه د دوه اړخيز درناوي سبب شوې، يو کار يو کړی يو بل کړی، هغه يې د سوداګريزو اصلو پر بنا سره شريک کړي او سترې سترې کمپنۍ ترې جوړې شوي چې نن سبا نړۍ چلوي. تاسو به هرومرو د ((سترې لوبې)) په باره کې لوستلي وي، نن سبا هغه پنځه سوه کمپنۍ نړۍ چلوي، چې پيداوار يې د نړۍ په هر هېواد کې خرڅېږي، د امريکا مشر کلنټن يوازې خبرې کوي، خو کار د امريکا کمپنۍ کوي، چې د خپلو ځانګړو ګټو لپاره د نړۍ په ګوټ ګوټ کې ډول ډول ستونزې راولاړوي.

نو مطلب دا که چېرې مونږ خپله هره لاسته راوړنه چې په ډېره قربانۍ او زيار مو لاسته راوړې وي په وړيا ډول د يوه ځل لپاره ټولنې ته وړاندې کړو، نو که دغه اړتيا مونږ ته بيا بيا راپېښه شي بيا به څه کوو؟ زه دا قضاوت لوستونکو ته پرېږدم چې مونږ ته څه په کار دي. د ساري په توګه زما تل ستاسې او ځينو نورو ليکوالو سره همدا بحث وي چې ياره دا مجلې او کتابونه وړيا مه ورکوئ ځکه چې که وړيا ورکړای شي، کېدی شي بې قدره خلکو ته هم په لاس ورشي، نو هغوی يې په قدر نه پوهېږي، ځکه چې د زرو په قدر زرګر پوهېږي، خو که زرګر پيدا شي نو خدای پاک خپله ورته زر پيدا کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که موږ سوکال او خوشحال ژوند او ښېرازه هېواد غواړو، نو ټول راز مو پرځان باندې په متکي کېدو کې پټ دی، نه په وړیا وېشلو او وړیا ترلاسه کولو کې!

خپله فکر وکړئ تر څو پورې به یو څو تنه قرباني ورکوي او تاسې ته به د کارونو لپاره پیسې رالېږي، فرض کړه که هغوی پیسې راونه لېږي نو دلته به د خپرونو بهیر سقوط شي، ښه داده چې موږ د ګټې او لګښت ترمنځ یو انډول وساتو، خیر دی هغه څوک چې اقتصاد یې ډېر کمزوری وي، هغو ته دې په ټیټ قیمت وړاندې شي خو د وړیا ورکړې مخالف یم. تر کومه ځایه چې د قربانۍ خبره ده، ښه داده چې موږ زیات زیار وباسو ټولنې ته په مناسبه بیه او ښه کیفیت د ټولنې د اړتیا وړ اسانتیاوې وړاندې کړو، همدا خپله یوه نسبي قرباني ده او که موږ خپل هر څه قرباني کړو، په راتلونکي کې به مو هر څه له لاسه ورکړي وي او هېڅ به نه لرو چې ټولنې ته یې وړاندې کړو. او بل دا چې موږ خو د خلکو مرستو ودان کړي یو. زما خو اوس له وړیا ورکولو او مرستو نه دومره کرکه ده چې دغه مرستې د هېواد د ورانۍ اصلي لامل بولم وګوره روسانو او امریکایانو له موږ سره مرسته کوله او د نورې نړۍ هېوادونه هم تل مرستې کوي او راروانې دي. دا چې ټول مرستې کوي پوښتنه داده چې زموږ هېوادوال ولې وږل کېږي او هېواد مو ولې ورانېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له طالبانو سره خو دې هم څه ناڅه منډې ووهلې، په افغانستان کې ستاسو کار تر کومه بريده ګټور و او دی؟

لکه څنګه چې تاسو ټولو ته څرګنده ده چې زموږ ګران هېواد وران ويجاړ دی، هر څه وران شوي دي، موږ تل غواړو چې د هېواد په ابادۍ کې له خپلو نورو هېوادوالو سره اوږه پر اوږه خپله ونډه ولرو، کمپيوټر چې د هېواد په ابادۍ کې څه مرسته کولای شي له هغې مو چارواکي خبر کړي او تر خپله وسه مو هڅه کړې چې هغوی ته داسې مشوره ورکړو چې د هېواد په ګټه وي، اوس د هېواد په زيات شمېر ادارو کې زموږ پروګرامونه کارېږي.

کمپيوټر، برېښناليک يا ايمېل او انټرنټ زموږ له وران هېواد سره ډېره مرسته کولای شي، خو دا هله چې د کارولو لپاره يې کارکوونکي وروزل شي او هغوی ته دنده وروسپارل شي. پر ۱۹۹۷م کال موږ د مخابراتو وزارت ته يوه پروژه وړاندې کړه چې د هېواد لوی ښارونه د برېښناليک د شبکې په واسطه له نړۍ سره وتړو، تر څلور کلنو خبرو اترو وروسته د مخابراتو وزارت زموږ پروژه د وزيرانو شورا ته واستوله او په هغه شورا کې ځينو چارواکو هغه ناروا وګڼله همدا رنګه موږ غوښتل چې هېواد ته د انټرنټ له لارې ټليفون راولو په دغه کار کې هم موږ ته اجازه رانه کړای شوه.

دغه راز موږ په کابل کې خپل دفتر جوړ کړ، خو بيا به هم ډېر زيات کسان پېښور ته راتلل نور خو پرېږده کمپيوټرونه به يې په پېښور

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې زموږ له دفتر څخه اخیستل؛ بل دا چې په کابل کې له خپل دفتر سره زموږ د اړیکو ټینګولو ستونزې وې، همدارنګه چارواکو زموږ پروژې و نه منلې، له همدې کبله موږ د هغه دفتر ساتل غوره و نه ګڼل او بند مو کړ موږ په دغه چلند ډېر خپه یو . له هېوادوالو او چارواکو نه داهیله کوو چې په هېواد کې د ننه کاروبار ته د ودې ورکولو لپاره له هغو شخصي ادارو سره چې په هېواد کې کار کوي همکاري وکړي.

سره له دې چې اکثره پښتانه ستاسو کار ته په درنه سترګه ګوري او په غیاب کې مو ډېره ستاینه کوي، خو ځینې کسان وایي: ((یاره لېوال صیب ټول شیان په خپل نامه پورې تړي، تر ده وړاندې هم ډېرو خلکو پروګرامونه جوړ کړي خو دومره شهرت خوښې نه دي)) تاسو په دې باب څه وایئ؟

لومړی خو دا چې د ځینو نورو په شان موږ هم څه ډېره غټه توره نه ده کړې، زه په ډېره خواشینی سره دا وایم زموږ کارونه چې زموږ ولس ته ستر برېښي، په دې هم زه خپه یم، ځکه ولې دوی ته دا واړه کاروه دومره ستر دي، خلک له ستورو سره خبرې کوي، موږ لا په ځمکه سره نه جوړېږو، یو بل نه شو زغملی، روا او ناروا مو لا نه دي پېژندلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما د خپل ځان ستاینه نه ده کړې، خو یو څه به مې کړې وي چې خلک مې پېژني، په کتهوه کې که څه نه وي په څمځۍ کې څه نه راپورته کېږي ! دومره ستونزمن کار چې زه کوم که نور ترې خبر شي نو بیا به پوه شي چې دا هر څه په وړیا ډول نه رامنځته کېږي، همدې مینې او زیات کار زه یو ځای او بل ځای ښه او بد یاد کړی یم. په حقیقت کې زما د شهرت وسیله زما خپل کار دی او بس، خوشال بابا څه ښه فرمايي:

عشقه ته تر اورنګزېب پاچا بهتر یې

چې خوشال دې مشهور کړ په عالم

تر ما دمخه چې چا څومره کار کړی هغه به د هغو په نامه پورې تړلی وي. څوک د چا کار نه هېرولای او نه غلا کولای شي. زه ټولو هغو کسانو ته چې تر ما یې دمخه کار کړی هم په درنه سترګه ګورم او اوس چې څوک کار کوي هغو ته هم په درنه سترګه ګورم او هیله لرم چې نور به ترما ډېر څه وکړي خو ما او نورو کې توپیر دادی: زه چې څه کوم هغه په رښتینولۍ، مینه او بیا بیا هڅه کوم او کوم ملګري چې ګیله من دي دهغوی مثال د هغو زرکو دی چې سر په واورو ومنډي او وايي چې زه نړۍ نه وینم نو نړۍ ما هم نه ویني، له ګیلو نه څه نه جوړېږي، ما مخکې تاسو ته وویل چې نور د څه کار ترسره کولو په کار دي هغه باید وکړو.

او بله دا چې که دغو ګیله منو څه کړي وي او په هغو یې مور او ولس نه یو خبر کړي، نو زه دوی بخیلان بولم چې یوازې د ځان لپاره یې کار کړی دی خو زه د ځان لپاره نه، بلکې د ټولنې لپاره کار کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو بل انتقاد چې پر تاسو کېږي البته د پردې تر شا ((هغه دادی: ځينې کسان وايي چې لېوال صيب تجارتي اخلاق يا چلند د هغه پر فرهنګي هڅو ډېر زورور ښکاري)) مانا دا چې لېوال له آره يو ګټيالی شخص دی نه فرهنګيالی، تاسو په دې باب څه وايئ؟

ځينې کسان منفي نظر لري، د هر څيز د منفي اړخونو څېړنه يې خوښه وي، له خبرې خبره پيدا کوي، ځينې کسان چې په اصطلاح د فرهنګپالنې لاپې شاپې وهي، را دې شي او خپل کړي کار دې له موږ سره د انصاف له مخې پرتله کړي. موږ لاپې نه وهو خو کار کوو، د فرهنګپالنې او ګټې خبره موږ په دې ډول ارزوو چې کار کول خپله د فرهنګپالنې په مانا دی، او بل دا چې موږ کوم کار کوو هغه ته د ټولنې اړتياوي، د اړتياوو د پوره کولو او د اسانتياوو په رامنځته کولو سره د مشکلاتو له منځه وړل غواړو.

موږ تخنيکپوهنه مجله خپروو؛ په کتابي او کمپيوټري ډول د پښتو زده کړې مواد برابروو، همدارنګه پښتو ته مو د چاپي چارو ډېرې اسانتياوې برابرې کړې او برابروو يې. زموږ پروګرامونو چې پښتو ته د چاپ او خپرونې کومې اسانتياوې اوس برابرې کړې او د نن اکثره معتبره پښتو خپرونې ترې ګټه اخلي ايا دا فرهنګپالنه او د فرهنګي بهير د ودې ګړندي کول نه دي؟ که ځينې خلک داسې فکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي چې خپل ټول وسایل په څو ورځو کې پر فرهنګ ولګوو نو بیا به فرهنګپال شم نه ګڼیالی، نو دا خو ځکه امکان نه لري چې هر څه به همدلته سقوط شي. بیا هم زه قضاوت درنو لوستونکو ته پرېږدم.

دا نیوکې چې ما یې یادونه وکړه دا خو به غالباً تر تاسو نه وې رارسېدلې خو اوس دا راته ووایه چې د پښتنو او ناپښتنو له خوا د دومره زیاتو خدمتونو او هڅو له امله کله ستایل شوی هم یې او که نه؟

زه پر خپله مسلمانۍ، پښتو، پښتونولۍ او د خپلو خلکو پر کارنامو ویاړم چې تل یې دنړۍ توله برابره ساتلې ده، تاریخ لیکلي چې سکندر له یونان نه راپاڅېده، چنګېز له منګولیا راولاړ شو، انګرېز له لندنه راپاڅېده او بیا لنډ روس ته ګوره چې:

لا تراوسه یې ماغزه په قرار نه دي
چاچې ماسره وهلی سر په ځنګ دی

دوی ټولو غوښتل چې د نړۍ انډول خراب کړي او پر کمزورو هېوادونو خېټه واچوي همدا زموږ باتوران وو چې مات یې کړل او د کش شوي ربړ په شان بېرته پر خپل خپل ځای کېناستل، نو یون صیب! ته دا وایه چې د چا به زړه نه غواړي چې د داسې یوې غیرتي او مېړنۍ ټولنې خواخوږی او خدمتګار نه وي. سره له دې چې زموږ هېوادوال له ډېرو ستونزو څخه ستړي او ستومانه دي، بیا هم زه له دوی څخه ډېر زیات خوښ یم، ماته یې ډېر څه راکړي او راکوي یې، ډېر مې ستایي او زه له ټولو څخه د زړه له کومې مننه کوم. زما یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارمان دی چې زه دوی ټول سوکاله او خوشحاله ووینم دوی چې خوشحاله وي نو موږ به خوشحاله یو موږ ته دهېواد پوهنتون، او داسې نورو غیردولتي ادارو او اشخاصو ډېر ستاینلیکونه رالېږلي چې د قدر وړ دي، د هېوادوالو ټولو خپرونو زموږ سره ډېره همکاري کړې او کوي یې چې د منني وړ دي.

د ناپېښتنو په حساب په غټو کمپنیو کې د مایکروسافټ کمپنۍ، د اډوب کمپنۍ، د ملګرو ملتو دمعیارونو ادارې (ای اس او) یوني کوډ او داسې نورو ادارو زموږ کارونه ستایلي. همدارنګه په ګاونډیو هېوادو کې د پاکستان ساینس فاونډیشن موږ ته پر ۱۹۹۹ کال جایزه راکړه، پر انټرنټ ډېرو هېوادوالو او بهرنیانو زموږ ستاینه کړې چې د ایران ټایم ویبپاڼه هم په کې شامله ده.

زه خو چې کله تاسو ګورم هر وخت د کمپیوټر مخې ته ناست یې هغه د چا خبره ((نږدې دی چې په کمپیوټر کې ننوزې)) دا راته وایه چې په شپه او ورځ کې څو ساعته کار کوې؟

زه د کال ټولې ورځې کار کوم له خوب نه پرته ټول ساعتونه د خپل کار، خپل ژوند او د هېواد د ډېرو ستونزو د حل په لټه کې یم. زما د بریالیتوب راز هم دا ډېر کار او زغم دی چې د ناپیلون دغه نکل یې ډېر ښه تمثیلوي: د ناپیلون د شان او شوکت په زمانه کې دده دماشومتوب د وخت یو ملګری چې پر ده باندې په ورکوټوالي کې زورور و په ډېره حیرانتیا له ده څخه پوښتنه وکړه چې زه خو تا پېژنم

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې نه زما په شان زورور او نه له ما نه هوښيار وې، خو نن دې نه پرېږدم چې دا راز راته ونه وايې چې څنګه ناپيلون شوې؟

وايي چې ناپيلون ورته ويل: پرېږده دا ستا د وسې کار نه دی! تر ډېر ټينګار نه وروسته ناپيلون وويل چې خوله پرانيزه، خپله ګوته يې د هغه په خوله کې ورکړه او هغه ته يې ويل چې خپله ګوته د ده په خوله کې کېږدي، بيا يې غږ وکړ چې په غاښ يې کړه، ناپيلون د ملګري او ملګري د هغه پر ګوتې باندې زور راوړ، خو له څو شېبو وروسته يې ملګري وويل، پرېږده، پرېږده! د ناپيلون ګوته يې پرېښوده، خو ناپيلون لا هغه شان ګوته نيولې وه او نور زور يې ورکاوه، کله چې هغه ډېرې چغې ووهلې نو يې پرېښود، ورته يې وويل چې پوه شوې؟ ويې نه!

ورته يې وويل چې زما ګوتې هم ستا د ګوتې په شان درد کاوه، خو تا څو شېبو درد ته غاړه کېښنبوده او زما ګوته دې پرېښوده، دغه زما د بريالیتوب راز دی.

وايي:

بې زحمته راحت نه شته زما وروره
که راحت غواړې زحمت درلره بويه

دومره ذهني بوختيا دې روغتيا ته زيان نه رسوي؟

زما په اند روغتيا هله خرابېږي، چې کله انسان قناعت ونه کړي، دخدای پاک پر ورکړل شويو نعمتونو چې ژوند، روغه سته، شتمني او نور وسايل دي قناعت ونه کړي، نېستی، رنځوری او ربړو ته يې له صبر سره دهغو د ښه کولو په لار کې همت او غيرت ونه کړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو بیا ناروغ خو پرېږده روغه سته هم ناروغه شي، او ل دا چې خدای پاک انسان د ښېګڼې او عباداتو لپاره پیدا کړی دی، نو هر څوک چې قانع او هڅاند وي هومره د هغه روغتیا هم ښه وي. زه چې کله کار ونه کړم نو بیا ورو ورو راته احساسېږي چې د لټۍ خواته روان یم او دردونو ته مې خیال شي.

څومره کسان دې تر او سه پوې روزلي او په راتلونکي کې د کوم روزنیز مرکز د جوړولو نیت لرې او که نه؟ او که لرې یې دا به څنګه او چېرته وي؟

زه خپله پر زده کړه، څېړنه او جوړونه دومره بوخت یم چې ځان د ښوولو جوګه نه بولم، که ژوند و او خدای پاک راسره مل و او د هېواد پوهنتونونو د کمپیوټر د زده کړې په څانګه کې څه ګامونه پورته کړل، او چارواکو راسره همکاري وکړه نو په هېواد کې به د کمپیوټر د پروګرامونو د جوړولو یوه داسې اداره جوړوم چې نه یوازې د هېواد کمپیوټري ستونزې حل کړي، بلکې له نورې نړۍ سره مرسته او کاروبار هم وکړو.

خو په بنسټیز ډول زه دې ځلورو کارونو ته د سوداګریزې بڼې ورکولو کلک مخالف یم. لومړی مذهب، دویم مشرتوب او حکومت، درېیم زده کړه او څلورم روغتیا پالنه او رنځپوهنه. باید ټولنه او حکومت دغو څلورو مسلکوالو ته د ژوند ټولې اسانتیاوې برابرې کړي، چې دوی د خپلې خېټې او کورنۍ د خړوب لپاره د نورو ژوند ته خطر نه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم موږ د روزنې مرکز نه لرو، خو چې څوک هم زموږ پروګرامونه زده کوي هغوی ته یې په خپل دفتر کې وړیا وربښیو او تر اوسه موږ په دغه طریقه په لسګونو کسان روزلي چې اوس په دولتي او غیردولتي ادارو کې کار کوي.

اوس پر کومو نوښتګرو هڅو بوخت یې یانې کوم نوي پروګرامونه دې تر لاس لاندې دي؟

اوس پر دې لګیا یم چې کمپیوټر څنګه کړه او سمه پښتو ولیکي، نو د دې لپاره پښتو کمپیوټري قاموس جوړول په کار دي، دا قاموس اوس زموږ تر کار لاندې دی، د دغه قاموس د جوړونې طریقه دا ده چې موږ اوس ټول پښتو قاموسونه چې تر اوسه په پښتو کې شته هغه کمپیوټر ته وراچوو او بیا هغه د پښتنو د شپږو غټو لهجو په پښتو پوهانو ګورو چې د هغه کره پښتو ټکي په صحیح املا کمپیوټري قاموس کې ځای پر ځای شي.

همدارنګه لاندې کارونو باندې کار کوم:

د کمپیوټر په واسطه پښتو لوستل، دلوست کمپیوټري پروګرام؛ پښتو سکین کول یا لیکل شوي متن له ټایپ کولو څخه پرته کمپیوټر ته ورل، پښتو ویباڼې جوړول؛ د ټولو پښتو پروګرامونو ترمنځ د لیکل شوي متن وړل او راوړل؛ په جاوا کې پښتو لیکل؛ په یونیکس کې پښتو لیکل او لوستل؛ همدارنګه د یودوه کتابونو پر لیکلو او د کمپیوټري اصطلاحاتو پر ډیکشنرۍ اخته یم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څو ځله دې ليکوالو ته په ډېر ټينګار سره ويلي چې کمپيوټر زده کړي، دا د وخت غوښتنه ده، ستاسو په نظر که هر پښتون ليکوال کمپيوټر زده کړي، د ليکوال په کار کې به څومره اسانتياوې راشي او پښتو ژبې ته به يې ګټه څومره وي؟

زما په خيال په دې يوه لسيزه کې کمپيوټر په خاص ډول پښتو کمپيوټر د پښتو اثارو چاپ ته سرعت ورکړ. پخوا به که يو اثر چاپېده نو مخکې تر مخکې به يوه خطاط ته سپارل کېده. مياشتې مياشتې به پرې اوښتې او تر ډېر شواخون وروسته به لوستونکو ته رسېده، خو اوس په اوونۍ کې د يو څو تازه کتابونو او مجلو د چاپ شاهدان يو، نن سبا د کتابونو د چاپ بازار ګرم دی او د فرهنګي ارزښتونو ترڅنګ د دغه کتابونه ليکوالو ته اقتصادي ارزښت هم لري، مانا دا چې په يوه ژبه کې څومره ډېر اثار خپاره شي دومره لوستونکي هم پيدا کوي.

هرې ژبې چې ډېر لوستونکي پيدا کړل دا سې يې وبوله چې دغه ژبه د اوج خواته روانه ده. همدارنګه د ژبې پرمختيا د ليکوال لپاره اقتصادي پرمختيا ده، ښه ليکنه ښه اقتصادي ګټه هم لاسته راوړې شي، همدارنګه د ليکنو اقتصادي بازار چې څومره ګرم وي هومره د ليکنو معنوي ځلا هم لوړېږي او دغه شان يو شهکار بل ته لار پرانيزي، يوه ژبه او دهغې ژبې ادب په همدې ډول افاقي حيثيت پيدا کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که پښتو ژبه له دوو لسیزو مخکې وختونو سره پرتله کړو یو کیفي بدلون په کې راغلی دی، دا بدلون که له یوې خوا د لیکوالو په هنري او تخلیقي لوړتیا پورې تړو، له بله پلوه د کمپیوټر او چاپ له تخنیکي اسانتیاوو څخه هم انکار نه شو کولای، په عاجزۍ به درته ووایم چې د کمپیوټر په برخه کې همدا زموږ پښتو پروګرامونو او هلو ځلو دېر داسې کسان دې ته هڅولي چې کتابونه لیکل ورته اسان کار ښکاري او بل داسې کسان مو روزلي چې د پښتو لیکنو په کمپوزولو کې دېر ماهر دي. زموږ له کمپوزرانو څخه نن یو شمېر لیکوال دي چې د قلم زور یې د کمپیوټر په ملګرتیا ورته دېرې دروازې پرانیستې او نن سبا یو کس او یو کمپیوټر پوره یوه مجله چې پخوا په کې د لسګونو کسانو اړتیا وه په یوازې ځان راوباسي.

له تخنیکي او طباعتي پلوه اوس پښتو ژبه د نړۍ له نورو یادو ژبو سره سیالي کولای شي؟

په تخنیکي چارو کې اوس پښتو له انګرېزۍ سره خوا په خوا تللای شي، ځکه چې اوس په امریکا کې هم خلک د انګرېزي لیکنو لپاره دغه وینډوز ۹۵، وینډوز ۹۸، وینډوز ۲ زره او د وینډوز پروګرامونه کاروي او دلته هم کارېږي. همدارنګه په طباعت او طراحۍ کې ((کورلډرا)) په ټوله نړۍ کې کارول کېږي چې اوس پښتو هم د انګرېزي په څېر په کې کارېدی شي، زموږ پښتو شوي پروګرامونه نن سبا د دولتي او شخصي ادارو او عامو هېوادوالو هره کمپیوټري اړتیا پوره کوي او هغوی ترې کار اخیستلای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څنګه چې ماته معلومه ده تاسې بهر ته ډېر ځله تللي یاست او بیا هم تللای شئ او هم هلته پاتې کېدو امکانات درته ډېر زیات دي، ولې مو دا ځای غوره کړی دی؟

دلته زما د پاتې کېدو اصلي وجه دا ده چې د دربیمې نړۍ خلکو او په ځانګړې ډول زموږ له هېوادوالو سره دا مفکوره ده چې موږ د پرمختللو هېوادونو د اوسېدونکو په څېر کار نه شو کولای، دهغو په شان وسیلې زموږ سره نه شته، خو له کومې ورځې چې زه پر ښو او بدو پوهېدلی یم، د دوی له دغې مفکورې څخه خپه یم او په دې هڅه کې یم، هغه کارونه وکړم چې دوی یې ناشوني بولي. نو د کمپیوټر پروګرامونه پښتو ته اړول هم د دغې لړۍ یوه کړۍ ده. که موږ کار وکړو له هغو خلکو څخه موږ ډېر تکړه او غښتلي یو، په دې کې شک نه شته چې ډېر پرمختللي هېوادونه ښې زرخېزه ځمکې او ښه اقلیم لري چې دوی په خپله ماړه ساتي.

او د نورو اسانتیاوو د برابرولو لپاره هڅې کوي. زموږ هېواد هم یو ښه زراعتي هېواد دی، خو که موږ د نورو د ملامتولو پرځای متې راونغښتې او د جګړو، تربګنیو پرځای مو کار وکړ او د یو بل د پرځولو پرځای مو له یو بل سره مرسته وکړه، نو د نورې نړۍ په څېر که موږ کار وکړو له هغو خلکو څخه موږ ډېر تکړه او غښتلي یو، تر دوی به ډېر پرمختګ وکړو او ټول به خوشحاله او سوکاله شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو د یو افغان کمپیوټر پوه په توګه د تخنیکي پرمختګونو له پلوه د پښتو ژبې او پښتنو راتلونکې څنګه ارزوئ؟

پښتو ژبه به هله د نړۍ له نورو ژبو سره سیالي کوي چې پښتانه سیالۍ ته چمتو او له دغو ستونزو څخه فارغ شي چې اوس زموږ په هېواد کې روانې دي. پښتو تر هغه پرمختګ نه شي کولای چې پښتانه مخکې شوي نه وي، پښتانه او پښتو باید یوشان پرمختګ وکړي، اوس ربړه داده چې ځینو پښتنو دومره پرمختګ وکړ چې له پښتو څخه ووتل او په ځینو خپرونو کې پښتو دومره پرمختګ وکړ چې پښتانه پرې نه پوهېږي.

خو بیا هم اوس پښتو کال پر کال د پرمختللو ژبو پړاو ته ځان نږدې کوي، خو پښتنو ته د پښتو لیکنو پر کیفیت ډېر ټینګار په کار دی، په پښتو کې علمي او مذهبي لیکنې ډېرول او ښه کول د وخت اړتیا ده، مطلب دا چې پښتو د حکومت، سوداګرۍ او د علم ژبه کول په کار دي. پښتو اوس یوازې زموږ د پښتو ادب غیرتمندو په خپلو بېشانه خواریو راټینګه کړې ده، نورو تخنیکي او علمي کارونو په کې چندانې پرمختګ نه دی کړی.

د پښتو ژبې د پرمختګ لپاره د تخنیکي چارو د ماهرینو او لیکوالو ګډو هڅو او هلو ځلو ته اړتیا شته او که نه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي چې (کوم کار په سلا وي هغه بې بلا وي)، د ژوند په هر يو ډګر کې ګډ کار ته اړتيا شته، په ګډه کار کولو کې برکت وي، په ګډه کار کې زده کړه هم کېږي، وخت هم نه ضايع کېږي او سرچينې هم نه خرابېږي. زه خو چې هر وړوکی او لوی کار کوم، په هغه کې لومړی له هغه چا څخه مشوره اخلم چې په هغه کې ډېره ښه پوهه لري او بيا له هغو کسانو سره خپله مفکوره شريکوم چې څه پروګرام ورته جوړوم يا څه کار ورته کوم.

د مثال په ډول کمپيوټر ته د پښتو تورو اچولو نه مخکې ما له هر پښتو پوه او ليکوال سره مشوره کړې. همدارنګه اوس موږ د ماشومانو لپاره د پښتو زده کړې يو پروګرام جوړوو چې پر يو يو ټکي يې ما له پوهانو څخه مشوره اخيستې او بيا مې کار کړی چې يو پړاو يې جوړ شي پر خپلو ماشومانو يې په بشپړ ډول څو څو ځله ازمويم.

خدای پاک دې هغه ورځ راولي چې زموږ چارواکي هم دغه چلند خپل کړي او کله چې يو کار کوي، په هغه کې د خپل ولس له پوهانو او بيا خپله له ولس څخه مشوره وغواړي او هر کار په خپل سر ونه کړي، که نه نو د دوی وړه تېروتنه به د مليونونو وګړو ژوند ته ګواښ وي، او دوی به خپله هم په کې راګير وي.

هيله لرم يوه لويه او کوچنۍ هيله دې هم بيان کړې؟

زما هيله او غوښتنه له خپلو هېوادوالو او د درېيمې نړۍ له خلکو نه دا ده چې دا مفکوره له خپلو مغزو نه وباسي چې موږ له

(c) ketabton.com: The Digital Library

چانه کم یو او د بل چا په شان کارونه نه شو کولای، زه وینم چې دوی له نورو څخه ډېر تکړه دي خو که لږ زیار وباسي، نو ډېر بری به ترلاسه کړي، زه دوی ته دا هم په ډاګه وایم چې استعمار ګر له بېلابېلو لارو هڅه کوي چې تاسې داسې وپوهوي چې ګواکې تاسې څه نه شئ کولای !

له خپلو سیاسي ورونو څخه په ځانګړې ډول د خدای(ج) لپاره هیله کوم چې کله قدرت ته ورسېږي، له ټولو اکې څخه دې لاس واخلي، نن سبا په نړۍ کې هر یو مسلک ډېر زیات اختصاصي شوی او هر سړی هر څه نه شي کولای، پر خپلو خلکو دې اعتماد وکړي، څه دې خپله وکړي او څه دې نورو ته پرېږدي او چې کوم کار خپله نه شي کولی هغه دې ضرور نورو ته پرېږدي. دولتي انحصارات دې پایته ورسوي، خپلو خلکو ته دې پر بهرنیو کمپنیو ترجیح ورکړي، حکومت او سیاست دې یوازې لارښوونې، څارنې یا کنټرول او ساتنې ته متوجه کړي.

د صنعت، سوداګرۍ، تجارت او نورو اسانتیاوو برابرول دې دې خلکو ته پرېږدي او د حکومت د چلښت لپاره دې مالیه زیاته کړي، حکومت دې خپله تجارت نه کوي، څوک یې چې ښه او بد مخالفت کوي، هغه دې نه ځوروي، هر مخالف دښمن نه وي، نو هله به دوی او نورو هېوادوالو ته په هېواد کې د سولییز ژوند لار برابره شي. خدای دې هغه ورځ راولي چې ټول هېوادوال د ورونو په شان یو له بل سره ((تېر په هېر)) معامله کړي او په راتلونکي کې ټول د نېکو کارونو ژمنه وکړي، زما هیله همدا ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ژبې د غوړېدو په تحریک کې باید منفي او افراطي ذهنیتونه ځای ونه لري

ښاغلی عبدالوکیل شینواری د هېواد یو ځوان، تکړه او پیاوړی لیکوال

دی. په لنډه کیسه او نورو ټولنیزو، سیاسي، پوهنیزو او تحلیلي لیکنو کې لوی لاس لري، تراوسه یې په ګڼو خپرونو کې یو شمېر په زړه پورې لنډې کیسې او نورې پوهنیزې او څېړنیزې لیکنې خپرې شوې دي. سربېره پر دې یې یو شمېر فرهنګي خدمتونه هم ترسره کړي دي، دا مرکه یې د هیلې مجلې د ۱۳۷۹ل کال په څلورمه ګڼه کې شوې ده، چې ستاسو پام ورته را اړوو:

خپل ځان او د خپل فرهنګي ژوند څومره والی او څرنګوالی راته په لنډه توګه راوپېژنئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ډېر خام عمر نه مې له ادب سره په زړه کې د مينې ګلان راټوکېدلي او لکه د هېواد د ډېرو نورو ليکوالو په څېر زما ادبي خوځون هم پر شعر پيل شوی دی. په څلورم ټولګي کې وم چې شعر مې وليکه دا چې څنګه شعر و، ښه مې په ياد کې نه دي پاتې خو ډېره کليوالي بڼه يې درلوده، دويم شعر مې پسرلی نومېده، پر دغه وخت په شپږم ټولګي کې وم. خدای بښلي سيد محمد طاهر بينا ډېرې کمونې او سمونې په کې راوستې. دا زما لومړنی شعر و چې په ننګرهار ورځپاڼه کې خپور شو. وروسته مې د شعرونو ترڅنګ د ادبي ټوټو پر کښلو هم لاس پورې کړ، چې زياتې يې په ننګرهار ورځپاڼه او مجله کې خپرې شوې دي، پر ۱۳۵۷ل کال کې مې لومړنی لنډ داستان د: ((هغه وړی و)) تر سرليک لاندې وکښه چې سملاسي په انيس ورځپاڼه کې خپور شو. که رښتيا ووايم داستان ته نه پاتې کېده، خو دا چې د وخت حاکمې سلطې پر مزاج برابر و او څه به زما د هڅونې موخه هم په کې مله وه راته خپور يې کړ.

د شعرونو، ادبي ټوټو او داستانونو ترڅنګ مې وروسته د ډرامو ليکلو ته مخه شوه، که رښتيا راباندې وايې، زما له ډرامې او تمثيل نړۍ سره لېونی مينه وه، لا ډېر کوچنی وم، چې د راډيو افغانستان پرله پسې راډيويي ډرامې مې يوه هم نه قضا کوله او له اورېدو نه مې ډېر خوند اخيسته. پر ۱۳۵۸ل کال مې د لومړي ځل لپاره راډيويي پرله پسې ډرامه ((د غيچ اور)) وليکه، پر دغه وخت په لسم ټولګي کې پر زده کړو بوخت وم. دا ډرامه ډېر ژر له دغې راډيو څخه خپره شوه، تر دې وروسته مې پر بل کال بل نکل ((هغه څنګه لېونی شو)) هم خپور شو. د ښوونځي د زده کړو په بهير کې مې د ښوونځي زده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوونکو ته ځینې ستېج ډرامې لیکلې، په خپله مې هم د لوبغاړي په توګه پکې برخه اخیسته.

د ډرامو تر لیکلو وروسته ورو، ورو له شعره لرې کېدم او داسې یو وخت راورسېد چې ما نوره له شعر لیکلو سره بېخي مخه ښه وکړه، ما نه یوازې د ډرامو پر لیکلو ګوتې پورې کړې، بلکې د ډرامې په باب مې لیکل او لوستل هم پیل کړل.

پر ۱۳۶۲ل کال د پنځو کلونو لپاره د لوړو زده کړو په موخه (پېلا روسیې) جمهوریت ته لاړم، په دغه موده کې ما هېڅ ونه لیکل خو کله چې راوګرځېدم بېرته مې ادبي هستونې وکړې، تر دې وروسته مې د لیکنې تر څنګ ژباړه هم پیل کړه، خو له بده مرغه زما د ژباړې تر ادبي برخې نورې متفرقې ژباړې درنې دي او زه پر دې کار ډېر پښېمانه یم.

په دغو کلونو کې مې سینما ته هم مخه شوه او څه لیکنې مې د سینما د هنر په هکله هم ولیکلې، سره له دې چې ما د سینما او ډرامې له هنر سره خورا کمه بلدتیا لرله او په دې برخه کې مې هېڅ ډول زده کړه نه وه کړې، خو دا چې د پښتني هنر دا برخه خورا ډېره کمزورې وه، د یو رسالت له مخې مې دا کار وکړ، په دغو کلونو کې مې یوه نیمه تمثیلي ډرامه هم ولیکله چې د راډیو تلویزیون له لارې خپرې شوې دي.

پر ۱۳۷۱ل کال مې یوې ډرامې (څوکۍ) د افغانستان د هنرمندانو د اتحادیې له خوا نقدي جایزه واخیسته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې په افغانستان کې وم، د ادبي هستونو زياته برخه مې ژباړې او د ډرامې په باب ليکنو جوړوله، خو پر ۱۹۹۳م کال کله چې پېښور ته راکډه شوم ټوله مخه مې لنډو کيسو ته شوه، خو بيا مې هم ډېرې کيسې ونه ليکلې، خو هغه څه چې مې وليکل، زما له پخوانيو کيسو سره يې ډېر توپير درلود، دا چې دا کيسې مې د کيسو پر معيار سره برابرې دي که نه؟ پرې نه غږېږم، خو يوه خبره چې بايد ويې کړم په دې لار کې ماته ډېر نږدې دوستان ګران هېوادمل صاحب، کاروان صاحب، اسدجان غضنفر، نثار، سالک، عابد... او نور زما ډېر هڅوونکي دي، د دوی ډاډ زما د کيسه ليکنې په روزنه او هڅونه کې لوی ځای لري.

له بده مرغه چې زه د خپل تخليق او ژباړې هېڅ جونګ نه لرم او دا هر څه خواره واره دي، خدای تعالی(ج) دې برې راکړي، چې که نور نه وي د خپلو کيسو يو جونګ خو په خير خپور کړم.

د چاپېريال بدلون د يو ليکوال پر هنري زېږونو څه اغېز لري او تاسې خپل مثال هم وړاندې کړئ؟

څرګنده خبره ده چې د چاپېريال بدلون د يوه ليکوال پر هنري زېږونو خورا اغېزناک دی. په نوي چاپېريال کې ليکوال نوی انسان، د هغه غوښتنې، هيلې او ... ويني او له نورو اقتصادي، ټولنيزو او کلتوري اړيکو سره اشنا کېږي او طبيعي ده چې په نوي چاپېريال کې به د هغه تخليق ارو مرو له دغو مناسباتو نه اغېزمن وي، خو يوه خبره چې روښانه او د ليکوال د برې رمز دی، په نوي چاپېريال کې د هغه د خپل وطن د انساني ارمانونو انځور دی. زما په اند که مونږ يا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بل هېواد لیکوال وغواړي په دې چاپېریال کې د پردي انسان په انځورونه یې د خپلې ټولنې انسان هېر کړي، اثر به یې ډېر بې خونده پنځولی وي نن د نړۍ ډېر شاهکارونه شته چې لیکوالو یې په پردېسۍ کې لیکلي دي، خو کیسې یې د خپل وطن او خپلو انسانانو دي.

له ښه مرغه زموږ ځینې پردېس لیکوال په دغه برخه کې ډېر بریالي دي ښه بېلګه یې د شپون صاحب ګټیالی نومې ناول دی. پردېسۍ زما پر هستونو هم خپل اغېز ښندلی درې څلور کیسې مې د پردېسۍ د چاپېریال کیسې دي. له بده مرغه د پردېسۍ په دغه ټوله موده کې مې یوازې همدومره ولیکلای شول.

تاسو خو د نړۍ په یو شمېر هېوادونو کې وګرځېدلئ، په ټولیزډول د نړۍ په ادبي بهیر کې کوم مسایل زیات مطرح دي؟

سره له دې چې اوسنۍ صنعتي نړۍ د خپل پرمختګ لوړو پوړیو ته رسېدلې او دغه پرمختګ د هرې ورځې په تېرېدو سره چټکېږي، خو دغو پرمختګونو ډېرې ستونزې هم رامنځته کړي، د چاپېریال ککړتیا، د ذروي وسلو مسابقې، ماشیني ژوند، کلتوري انحطاط او نوره... دغه نړۍ له جدي ګواښ سره مخامخ کړې ده. د صنعتي نړۍ د ننني آثارو ګڼ موضوعات همدغه ستونزې جوړوي. نني صنعتي پرمختګونه نه یوازې د آثارو پر مضمون خورا اغېزناک دي، بلکې تر ډېره یې د آثارو کلاسیکو بڼو ته هم بدلون ورکړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینې وخت ځینې ادبي پنځونې د خوشحالۍ او غم د اوج له کبله را ټوکېږي تاسو دا مسئله څنګه ارزوئ؟

خوښي او غم، عواطف او احساسات زېږوي، چې د یوه هنري اثر د هستونې د خوځون اصلي محرک دی او د هرې خوشحالۍ او غم تر شا بیا ځانګړې پېښې او شېبې پټې وي. د نړۍ زیات ادبي شاهکارونه د ځانګړو تاریخي پېښو محصول دي، ښه بېلګه یې د الکسي تولستوي ((سوله او جګړه)) ده چې له ناپلیون سره د روسانو د (۱۸۱۲-۱۸۱۴) کلونو د جګړې نادودې بیانوي او یا هم د ارنسټ همینګوی (له ټوپک سره مخه ښه) چې د لومړۍ نړیوالې جګړې د بدمرغیو انځور کاږي.

زموږ ډېر آثار هم زموږ د کورنۍ جګړې د بدمرغیو انځورونه دي، خو خدای تعالی(ج) دې وکړي چې زموږ لیکوال زموږ د کړېدلي ولس د خوښۍ او هوساینې د شېبو انځورونه هم په خپلو تخلیقاتو کې وکاږي.

موږ بهر ته ستاسو تر تګ وړاندې ستاسو یو شمېر لنډې کیسې لوستې دي، خو اوس دې د لنډو کیسو څرک نه لیدل کېږي، علت یې څه دی؟

تاسو پوهېږئ، بهر ته تګ دومره اسانه خبره نه ده، زه چې کله کډوال شوم، پوره یو کال د یو ګونګ او نامعلوم برخلیک په لومو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې ښکېل وم او که رښتیا درته ووایم، نه یوازې دا چې لیکلو ته مې تابیا نه جوړېدله، بلکې د لوستلو پر وخت به هم تل په ډېرو نورو چرتونو کې لاهو وم، وروسته کله چې مې برخلیک معلوم او دعا مې قبوله شوه او د سیاسي کډوال په توګه ومنل شوم په دغه هېواد کې چې اوسېږم پوره ډېر وخت مې د کار روزګار لټون ونیوه بیا راباندې د کارونو او بوختیاوو بوج شو.

بل علت یې د فرهنګي دوستانو لرېوالی هم و، زه چې په کې استوګن یم دا هېواد د جرمنۍ، انګلستان، امریکا، کاناډا، روسیې، هالینډ او نورو په څېر له لیکوالو او فرهنګي کړیو نه ډک نه دی، چې سړی اړ او وهڅول شي او زه ځینې ملامتیاوې پر خپل ځان هم اچوم. که رښتیا راباندې وایې مور ټولو لیکوالو او فرهنګیانو هومره چې مو په خپل وطن کې په خوند او مزې لیکنې کولې، دلته یې نه شو کولای.

زمور ځینې لیکوال وایي: هغه افغان لیکوال چې په بهر کې اوسي، طبعاً یې یوه بهرنۍ ژبه زده ده، که څېرې د دوی لپاره زیات وخت د څېړنیز او تخلیقي کار امکانات نه وي، نو ښه لاره داده چې دوی د ژباړې له لارې فرهنګي خدمت وکړي، ستاسو هم بهرنۍ ژبې زده دي، نو بیا ولې ژباړې نه کوئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ښه خبره ده، ډېرو ليکوالو تر ډېره حده دا کار کړی دی، دا چې زه ولې تر نورو ډېر وروسته پاتې يم، دوه علته لري، يو دا چې له دغې ژبې سره هومره اشنا نه يم چې ښه ژباړه پرې وکړم او بله دا چې دغه هېواد لکه د دې سيمې د نورو هېوادونو په څېر دومره وتلي ليکوال او آثار نه لري.

په بهر کې د مېشتو افغان فرهنګيانو د فرهنګي کار د سمون او خوځون لپاره څه وړانديزونه لرئ؟

له بده مرغه په بهر کې د افغانانو د سياسي اتحاديو او جريانونو په څېر د هغوی فرهنګي ټولنې هم ډېرې متفرقې دي او د کار او فعاليت ډېره برخه يې له يوه بل سره دښمني جوړوي، چې دا يوه لويه بدمرغي ده، زما له نظره به ښه وي، که دغه فرهنګي حلقې په يوه واحد مرکز کې راټولې وي زه د دغو ټولنو د ډېروالي مخالف نه يم خو دوی بايد د خپلو ځانګړو غوښتنو ترڅنګ يو واحد هدف تعقيب کړي.

زما په اند به ډېر ښه وي، که په اروپا او امريکا کې بېلابېلې لويې فرهنګي ټولنې جوړې شي او بيا د دغو ټولنو د کار اساسي مرکز زموږ هېواد يا پېښور ښار وټاکل شي او دلته پر يوه معين، هدفمند او پراخ فرهنګي کار پيل وشي دا کار څه ستونزې لري خو ناشونی نه دی.

اوس، اوس بهر ته د افغانانو د تګ لړۍ په ډېر شدت سره روانه ده، که دا لړۍ همدا سې روانه وي نو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد کې به پر څه پوه خلک پاتې نه شي، دا کار څه ډول ارزوئ؟

دا زموږ د وطن د کورنۍ جګړې په څېر یوه تراژیدي او یوه لویه بدمرغي ده که دا لړۍ په همدغه قوت روانه وي، د دې پایلې خورا ډېرې خرابې وینم. دا سمه ده، هلته د ژوند شرایط خورا ښه دي، خو هلته هم زموږ پر وګړو د بې شمېره غمونو پېټي پرېوزي د نورو ترلاس لاندې هر ډول کارونه، ماشیني ژوند، پردېسي، حقارت... او ډېر داسې نور چې په رښتیا سړی ډېر ځوروي. تر هر څه زیات زموږ د کوچنیانو د ملي هویت او غرور روزنې مسئله د اندېښنې وړ ده، اوس خو ډېرو کورنیو ته دا ساده برېښي، خو ډېر ژر به یې سرونه له دې کبله ځړیکې پیل کړي او د ډېرې زیاتې خواشینۍ ځای دی، چې په بهر کې مېشت افغانان د دغې ستونزې د حل په هکله ډېر کم په خپلو منځو کې د یو عملي مېکانیزم په باب غږېدلي دي.

په هېواد کې د لنډې کیسې د ځرنګوالي په باب څه نظر لرئ؟

هسې چې د لنډې کیسې عمر د ادبیاتو په تاریخ کې کم دی، زموږ د لیکوالو تجربې هم ډېرې اوسنۍ دي. سره له دې چې پر پښتو لنډې کیسې له پیله پوره شپږ اوه لسیزې تېرېږي خو ایله وروستنۍ دوه، درې لسیزې د لنډو کیسو ډګر لږ تود کړی دی، په دغه موده کې تر ډېره حده پر معیارونو برابرې کیسې کښل شوي، خو له بده مرغه زموږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیسه زموږ د شعر په ښېرلا نه ده پخه شوې او لا هم زموږ کیسه لیکونکو ته په دې ډګر کې ډېر مزلونه پاتې دي.

لکه څنګه چې ما ته معلومه ده، په جرمني کې د افغانستان د کلتوري ودې ټولنې پتېیلې چې هر کال په ښېړنیز، ادبي او پوهنیز ډګر کې افغان لیکوالو ته جایزې او ستاینلیکونه ورکړي، د دې کار مالي لګښت تاسو پر غاړه اخیستی، د دې کار اصلي موخه مو څه ده؟ ایا نور کسان هم باید په دې لړۍ کې شامل شي که نه؟

د دې کار موخې دوه دي: یو دا چې نور مې د داسې ورته کامونو او چتولو ته هڅولي وي او بل مې خپل فرهنګیان د ښو او نایابو اثارو کښلو ته هڅولي وي.

په اوسنیو وختونو کې د هېواد لپاره په کم کیفیت ډېرې خپرونې ښې دي او که په ښه کیفیت کمې خپرونې؟

زما په اند په اوسنیو وختونو کې په ښه کیفیت کمې خپرونې ښې دي، اوس خو که رښتیا ووایو، د خپرونو ډېرو شمېرو د خپرونو ارزښت ډېر کم کړی. بې کیفیته خپرونې نه یوازې دا چې د وخت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیسو بې ځایه لګښت دی، بلکې تر ډېره حده زموږ په چاپېریال کې د لوستلو خوند هم له منځه وړي.

بهر ته تګ او هلته استوګنه یا ژوند کول مو په هېواد کې له استوګنې سره څه ډول پرتله کوئ؟ مانا دا چې څه دې له لاسه ورکړي او څه دې ترلاسه کړي دي؟

په بهرني ژوند کې خو مې ارومرو څه ګټه کړې: یوه مې بهرنۍ ژبه زده کړه، له نوي اقتصادي او کلتوري مناسباتو سره بلد شوم، اقتصادي برلاسي مې ترلاسه کړ، ... خو ډېر څه مې له لاسه هم ورکړي، پردېسي، ددې هېواد د ځینو وګړو کرکجن توپیري نژادي چلند، د خپلو خلکو، کور، وطن، خپلوانو او دوستانو ځنې لرېوالی... هغه څه دي چې سړی خورا ځوروي، تر ټولو غټه خبره د هغه اشتیاق او مینې مړینه ده چې د هغو له مخې مې پر له پسې لیکنې کولې.

د خپل شخصي او فرهنګي ژوند کومه خوږه او ترخه خاطره که راته ووایې؟

له شخصي ژونده به یې را واخلم دا زما د پردېسۍ یوه خاطره ده: کله چې په هنګري کې وم او سلواک ته مې د تېښتې لار لټوله، د ژمي میاشت وه، موږ باید په یوه لویه ویاله پورې وتي وای او په سلواک کې مو ځان د دغه هېواد مرکز پراستلاو ته ور رسولی وای، خو دا راته ډېره سخته وه، ځکه نه خو مې لامبو زده وه او نه مې هم سلواک لیدلی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې حملو ګوابښ راته کاوه: د ژمي سختو سړو، په ویاله کې د وبېدل او په لار کې ورکېدل، خو پر دغو ټولو مې سترګې پټې کړې، ځان مې او بو ته وا چاوه، نېغ راپورې وتم او په ډېر ښه شان خپل منزل ته راورسېدم. دویمه فرهنګي خاطره مې دا ((زنګونه، اټکلونه)) لنډ داستان دی.

ستاسو په نظر پښتو ژبې ته او سنی فرهنګي کار د هیلو وړ دی که د نهیلیو؟

زما له نظره پښتو ژبې ته اوسنی کار ښه دی، خو دا کار باید لږ څه سیستیماتیکه بڼه و نیسي، لا د پښتو ژبې عملي رسمي کولو او عامولو ته ډېره لار پاتې ده.

یو شی چې زه یې ډېر مخالف یم، هغه دا دی چې پښتو ژبې د غوړېدو په تحریک کې باید منفي او افراطي ذهنیتونه ځای و نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غرونو کې نښتر وي او په کلي کې چنار
په زړه کې مګر څانګې څانګې وغزېږي يار

د چنارونو او نښترو شاعر

پیرمحمد کاروان د هېواد پياوړی او نوميالی شاعر دی، د عمر د ځوانۍ په شېبو کې يې د شعر دمينې خوږې وږمې پر ټول هېواد خورې ورې شوې. مينه، عاطفه، لوړ انساني ارزښتونه، هېواد پالنه او رنګينه ښکلا د ده په شعر کې په څپو دي. کاروان تراوسه

پورې ((له ماښامه تر ماښامه)) او ((چنار خبرې کوي)) په نومونو د شعرونو دوه ټولګې او ((له نرګسه تر نرګسه)) د لنډو کيسو يوه ټولګه خپرې کړې دي. زموږ د وخت د يوه افغان کره کتونکي او ليکوال په وينا که پښتانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو ويشتمې پېړۍ ته له شلمې پېړۍ نه کومه ډالۍ لري، نو يوه به پکې ((چنار خبرې کوي))، د کاروان ښکلې شعري ټولګه وي. د هيلې مجلې د ۱۳۷۸ل کال په دربيمه ګڼه کې د کاروان صاحب دا مرکه چاپ شوې، چې تاسې يې لوستلو ته رابولو:

له څه وخت راهيسې دې شاعري پيل کړې ده؟

که له شاعرۍ نه دې مطلب د شعر په نامه د کتابونو خپرول، په غونډو کې شعر اورول، په مجلو، راډيو او ورځپاڼو کې د شعر په نامه د يو څه خپرول وي، نو زيات و کم پنځلس شپاړس کاله به کېږي.

ستا د شاعرۍ اساسي لاملونه څه دي او هم په عام ډول ولې يو سړی شاعرۍ ته مخه کوي؟

سل په سلو کې په خدای که به پوهېږم چې زما د شاعرۍ اساسي لاملونه به څه وي؟ هو دومره مې اورېدلي دي چې شاعري د خدای ورکړه ده. هغه د خوشال بابا خبره چې:

شبخ دې لمونځ روژه کړي زه به ډکې پيالې اخلم
هر سړی پيدا دی خپل خپل کار لره کنه

که موږ يو ګل په پام کې ونيسو چې څنګه وده کوي؟ څنګه راوټوکېږي، ځانګې، ځانګې وغځېږي، غوټۍ يې وسپړېږي او ګل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګل شي؟ د دې عملیې لپاره تر ټولو د مخه د ګل تخم باید وي. بیا په خپل وار سره مناسبه ځمکه، په مناسبه اندازه اوبه، شبنم، لمر، د ګل پالنه او څارنه او نور طبیعي عوامل په کار دي.

شاعري هم داسې درواخله، تر ټولو د مخه د شاعرۍ فطري تومنې لپاره شاعرانه جذبه، تخیل، شاعرانه فکر، سندریزه ژبه، شاعرانه پېښې، شاعرانه اتوموسفیر، هنري منطق او ریاضیت دا ټول په کار دي. شاعري په غم او ښادۍ کې زما ډېره خوږه ملګرې ده. شاعري د محرومیتونو پر وړاندې یو ښکلی تسلیت دی. له بل هر څه نه مې زیات له شاعرۍ سره زړه تړلی دی. لکه سیوری یوه بل پسې روان یو. کله دا مخکې زه ورپسې، کله زه مخکې دا راپسې. که د خپل ژوند شېبې د شاتو مچۍ وبولم، نو شاعري مې ملکه ده. زه فکر کوم چې د انسان په فطرت کې یوه داسې پټه غوټه ده چې هنرمندان یې په خپلو هنرونو کې پرانیزي. یا لږ تر لږه د پرانیستو ریاضت یې جاري ساتي او تسلي پرې کوي. د نورو کارونو مینه وال یې په هغو کارونو کې د پرانیستو هڅه کوي چې له نور هر څه نه زیات یې زړونه ورسره تړلي دي.

هو، پاتې شوه ستا د همدې سوال بله برخه چې ویلې دې وو: ((په عام ډول ولې یو سړی شاعرۍ ته مخه کوي؟))

یون صیب که ګستاخي نه کېږي، زه ستا سوال داسې اړوم، چې په خاص ډول ولې یو سړی شاعرۍ طرف ته مخه کوي؟ یا شعر ولې د شاعر په زړه اخته شي؟ فکر کوم د دې برخې ځواب هم په پورتنیو خبرو کې شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعري د نورمال فکر زېږنده ده که د ټکان خوړلي؟

د دواړو، د نورمال فکر شاعري نورماله شاعري ده او د ټکان خوړلي فکر ټکان خوړلې. هو، یوه خبره شته هغه دا چې ټکان باید روښانه شي چې ښکلی ټکان یې خوړلی دی او که بدرنګ، که فکر ښکلی ټکان خوړلی و، نو طبعاً انعکاس به یې ښکلی وي او که بدرنګ ټکان یې خوړلی و، نو هسې په اوتو بوتو به سر وي.

که یو مهین جام راوغورځي، نو یو مترنمه شرنګ به شي او که د خامو خاورو لوښی راوغورځي د ماتېدو اواز به یې نامترنم وي.

د بې فکره هنري شعر او د فکري بې هنره یا بې تخیله شعر (نظم) په باب ستاسې نظر څه دی؟ کوم یو ستاسې د تائید وړ دی او که نه د دواړو ترمنځ د فکري هنري شعر تائید کوئ؟

په شعر او بل هر هنر کې اساسي ټکی ښکلا ده. په شعر کې چې هر څه راځي، باید شعر شي او باید ښکلا شي، که فکر وي، که تخیل وي، که ارمان وي او که پیغام وي. دا ټول باید سره غاړه غړۍ شي او یوه ګډه مناسبه شعري ښکلا راوپنځوي.

هغه شاعر یا د شعر په نامه لیکنه چې هنر او تخیل ونه لري نه ورته شعر وایم او نه هم د شعر کیفیت او خوند ترې اخیستی شم. هو که یو شعر فکر هم نه لري او نورې ښکلاوې ولري خوښېږي مې او قبول مې دی. که بیا یو شعر د تخیل، جذبې، شاعرانه او سندریز انځورونو ترڅنګ فکر او پیغام هم ولري، بیا خو نو نور علی نور، بس پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیدو باندې چې هر څومره غوړي توپوې خوند یې زیاتېږي او له نعمت نه نعمت الله جوړېږي. په شعر کې تخیل جذبه او نورې هنري ښکلاوې داسې دي لکه د یوه ګل رنګ او وړمې او که بیا له همدې ګل نه ګل قند او د روغتیا درمان هم جوړېدی شول دا یې د فکر او پیغام برخه ده چې د ګل ارزښت یې نور هم زیات کړی دی. په شعر کې هم د نورو ښکلاوو ترڅنګ پیغام او فکر ښکلا ییز ذوق هغه وخت د منلو وړ دي چې د شعر پر مناسبه ښکلا باندې بې ځایه بار نه شي. فکر او پیغام باید په شعر کې داسې حل شي لکه په ګل کې د رنګ او خوشبو ترڅنګ د ګل قند او درمان جوړېدلو تومنه، یا لکه په خوړو کې مالګه.

کینه د شعر په ټوکولو کې زیات رول لري که عاطفه او که دواړه؟

د شعر او بل هر هنر په تار وپود کې مینه، ښکلا او عاطفه غځېدلې په نظر راځي. دا چې انسان مینه کوي مانا دا چې کرکه هم کوي. که یو څوک له یوه څه سره مینه ولري د هغه څه (معشوق) له دښمن سره به خامخا کرکه لري. خو اصله خبره داده چې په هنري پنځونو کې کرکه هم باید په ښایست بدله شي او عاطفي ترڅنګه یو مناسب رنګ ځان ته غوره کړي. داسې نه شي لکه شال او شړۍ دې چې سره پیوند کړي وي. ځکه خو ویلای شم چې عاطفه او کرکه پر خپل خپل ځای په هنري پنځونو کې ځانګړې ارزښت لري. هنرمند تل له ښکلا سره مینه کوي او له بدرنګیو کرکه. خو مقصد دادی چې د مینې او کرکې له کش مکش نه چې کوم عمل منځته راځي هغه باید

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوونکی وي. یو شاعر په خپل شعر کې د یوې شل کلنې افغانې نجلۍ داسې انځور راوړی چې پر تنده یې شل مېخونه ټک وهل شوي دي. که دلته د شاعر عاطفه راپاریدلې نو د هغو لاسونو پر وړاندې یې کرکه هم راپاریدلې ده چې د نجلۍ پر تندي یې مېخونه ټک وهلي دي.

د شاعر او د هغه د شعر ترمنځ روحي او اخلاقي اړیکې څنګه ارزوئ؟

تر ډېر ځایه شعر او هنر د انسان د باطني او ظاهري کیفیاتو انځورول دي، تر یوه ځایه روحي کیفیت او اخلاق د شاعر پر شعر سیوری کوي، خو په شعر او هنر کې ښایست باید د سوي لاس په څېر وساتل شي. هغه د چا خبره چې د ښو غوښو ښه ښوروا وي. همداسې د ښکلیو رواني او اخلاقي کیفیاتو او ښکلي ضمیر انعکاس به په شعر کې هم ښکلی راځي. که دلته د اخلاقو په باب وغړېږو خبرې به ډېرې شي. همدومره وایم چې په بشري ټولنو کې اخلاقي معیارونه هم یو له بله سره توپیر لري. زه خو وایم چې شعر د ښایست د اظهار لپاره یوه صادقانه او صمیمانه غږ دی، چې په ښکلیو اروااو او ښکلیو زړونو کې سندریزه وده مومي.

داهم وایم چې که شاعر فنافي الشعر شي نو هنر به یې د نورو نیمګړتیاوو پرده پوښ شي او یا به لږ تر لږه له ډېرو بدیو واوړي. دا ځکه چې ښکلا او نېکي ډېر سره لرې نه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم شاعر د چاپېریال د ښکلو ښه انځورونه کولای شي؟

دا پوښتنه په کلي ډول دوه ځوابونه لرلای شي:
۱- هغه شاعر چې شاعرانه نبوغ ولري.
۲- چې د ښکلو خوند یې څکلی او ښکلې یې لمس کړې دي.

ایا شاعر باید ټول عمر مین وي؟

هو کې یون صیب، بختور به وي چې ټول عمر مین وي. خو مینه هم کله دا سې شي چې هر څومره ورپسې ګرځې، په لاس به نه درځي، کله بیا د ښکار غوندې پر سرې ورپېښه شي. هغه د خوشال بابا خبره ده چې وايي:

خدایه ته په زړه کې اچوې دا مینې
چې په ښکار دې مبتلا کړم ته مې وینې

تاسې پوهېږئ چې شاعر یو عاطفي موجود دی او کله چې د ښکلو تر اغېزو لاندې راځي، نو د شعر غېږې ته پناه وړي او خپل ځان تسکینوي. که یو شاعر د عواطفو د توپاني حالت په پایله کې د شعر له غېږې پرته ناوړه څښاک او څکاک ته پناه یوسي، نو دا به د ده پر شعر ناوړه اغېز ونه کړي؟ له هغه سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

به يې واټن زيات نه کړي او د خپل شعر د بې باورۍ په مانا به يې نه وي؟

د ماشوم لپاره مهربانه غېږه د مور غېږه ده او د شاعر لپاره ښکلې او مهربانه غېږه د شعر غېږه ده. بختور دی هغه شاعر چې تل يې د شعر په غېږ کې سر ايښی دی. د کندهاريانو په اصطلاح د مور شيدې دې يې شي. اوس به راشو دې نورو غېږو ته ستاسو په اصطلاح د ناوړه ښناک او ځکاک غېږو ته. په دې هکله دومره ويلای شم چې ښه شعر له تصنع نه پاک وي. د ښناک او ځکاک په غېږ کې د تصنع خوا ته لاره غځېدلې ده. دا غېږې دومره ډېر طبيعي سکون نه لري. ددې غېږو خوبونه مصنوعي دي. په طبيعي خوبونو کې الهامي خوبونه هم ليدلی شو. بيا هم زه قاطع حکم نه شم کولای چې هر نارووړدی به له رووړدي ښه هنر وپنځوي. په يوه کتاب کې مې لوستي وو: ((چېرته چې ښه شعر شته شرابو ته حاجت نه شته.))
او يا که بيا څوک دې لنډۍ د ښناک خوا ته څکولې وي چې وايي:

ما د چلم نرۍ لوګی کړې
چې د جانان له لړمانه راتاوه شمه

نو زموږ توصيه ورته داده چې د شعر په غېږ کې دې سرونه کېږدي او لاهوتي للو ته دې غوږ غوږ شي.

د شعر د انځورونو په باب ستاسې نظر څه دی؟ عيني انځورونه زيات وکارول شي که ذهني؟ ځينې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي چې عيني انځورونه د چاپېريال عكاسي كوي. لوستونكي او اورېدونكي ترې ژر خوند اخيستلاى شي، خو ځيني نور فكر كوي چې له عيني انځورونو نه ژر خوند اخيستل كېږي او مانا يې ترلاسه كېږي. په شعر كې د ذهني انځورونو كارونه ضرور ده ځكه چې د لوستونكي د ذهني ځواك د ودې او په كار اچولو سبب كېږي او تر يوې تحليلي عمليې وروسته لوستونكى د خوند او مانا حد ته رسېږي. نو ددې لپاره چې شاعر د لوستونكي ذهني ځواك په كار اچولى وي، بايد ذهني انځورونو ته زياته پاملرنه وشي. تاسې د دواړو په هكله خپل نظر څرګند كړئ؟

د شعر انځورونه بايد ښكلي روښانه او طبيعي وي. كه ځاى ځاى پېچلي هم وي، بايد شاعرانه ښكلا او هنري منطق ولري. كه په شعر كې عيني انځورونه راغلي وي او كه ذهني شعريت به يې په دې كې وي چې د ذوق خاوند ترې ښكلا ييز كيفيت واخيستلاى شي. كه د انځورونو لاره په مارپېچي ډول تاوه راتاوه هم وي، خو بايد سهي او سلامته دنګې ښكلا ته ورسېږي. دا لاره كه ډېره ګرانه او مشكله هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، خو ښکلې باید وي. روښانه باید وي او د تصنع له غبار نه لرې باید وي.

یون صیب ! تاسې لیکلي دي چې له عیني انځورونو ژر خوند اخیستل کېږي او له ذهني په ځنډ سره خوند اخیستل کېږي. زه خو وایم چې که چېرې انځورونه شاعرانه، مناسب او طبیعي وکارول شي که ذهني وي که عیني خوند به ترې ژر واخیستل شي. شعر باید له اوربدلو او لوستلو سره جوخت هم خوند او ښکلا ییز کیفیت ولري او له پای ته رسېدو سره یې د یوه بل خوند پیدا کول هم کمال دی. د شعر هره مسره او بند د یوه تال د تالی په څېر باید وي، چې له هرې تالی نه سملاسي خوند واخلو. ښه شعر خو د ډول او اتڼ په څېر سملاسي هنګامه جوړوي، نه داسې چې ((اتڼ سوړ شو او موزی اوس تود شو.)) زما مطلب دادی چې په شعر کې هر ډول انځورونه وي، باید شاعرانه وي، شاعر چې په هره لار ځي، باید د ښکلا مکې ته ځان ورسوي، خو شته ډېر داسې ښاغلي چې د مکې په نیت راوتي وي، لاره ترې نه ورکه شي او ترکستان ته ورسېږي.

په اوسني وخت کې پښتو شاعري او په ټولیز ډول ادبي بهیر ته هیله من یې که نهیلی؟

نهیلي ګناه ده. خدای شته ډېر هیله من یم، دا زړه مې داسې راته وایي چې د ډېرې ستري ښکلا د پنځونې وخت رارسېدلی دی.

(له نرګسه تر نرګسه) په نوم ستا د لنډو کیسو یوه ټولګه خپره شوې ده. د لوستونکو د ارزونې له مخې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډو کیسو په اړه ستاسې شاعري لوړه ارزول شوې، تاسې دا خبره څنګه ارزوئ؟

له لوستونکیو نه دنیا دنیا مننه چې زما شعر او نثر یې دواړه لوستي. نه پوهېږم چې کومې لېونۍ مینې له شعر او نثر نه معشوقه راته جوړه کړې ده. معشوقه یوه ده، خو خبره په لباس کې ده. دا چې دا معشوقه د شعر په رنګینو جامو کې ښه ښکاري خدای دې وکړي چې د نثر په ساده جامو کې یې هم ښه وښکاروم.

ستاسې په نثري لیکنو ان په ځینو سریزو او کره کتنو کې د لیکنې ژبه هنري او له تخیله ډکه برېښي، په پوهنیزو او تحلیلي لیکنو کې دې ډول ژبې ته اړتیا شته؟

ما تل پر شعر او نورو هنري مسایلو یو څه لیکنې کړې دي. پر شعر باندې لیکنې باید د شعر سکنۍ خویندې وي. خربوزه خربوزې ته ګوري رنګ اخلي. لیکوال باید له موضوع سره برابره ژبه او لهجه وکاروي، که د علمي او تخنیکي مسایلو په هکله لیکنه وي، نو ژبه باید ساده او علمي وي. که د هنري مسایلو په هکله لیکنه وي نو ژبه باید یو څه هنري وي. د غلبېل سیوری سوری سوری وي. د شعر او هنر په هکله خبرې هم باید شعر او هنر ته ورته وي.

زموږ په ټولنه کې ولې د نثر په اندول شعر (نظم) ته زیاته پاملرنه کېږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو د څپو او سېلابونو ژبه ده او په اسانۍ سره د موسيقۍ او ترنم زړي په کې زرغونېدی شي. ډېر ښه مثال يې پښتو ټپه ده. د پښتو متلونه هم تر ډېره حده موزون دي. د اتڼ ناري، د ماشوم للو للو، د کيسو او نکلونو غاړې، حتی ځينې کيسې (چيستانونه) موزنې راغلې دي. مورِ چې ماشومان وو، نو موزونې کيسې به مو يو بل ته اورولې او د مقابل طرف له بې ځوابۍ به مو خوند اخيست. د سېلاب لپاره يو يو موزونه کيسې وه چې له غور ځنګه ډک وزن لري:

((له بره بابا راغی بابا تل وهي ډولونه)).

همداسې ويرنې او حماسې دراخله. يانې ټول د کار شيان په پښتو کې موزون راغلي دي. ځکه خو شعر ته تر نثر زياته پاملرنه شوې ده. که د پښتو فوکلوريکو افسانو او نکلونو ته پام وکړو په منځ منځ کې يې موزونې ناري ويل کېږي. دا ناري په هره برخه کې ډېرې ښکلې راغلې دي.

تر اوسه پورې (وزن) د شعري فورمونو ان ازاد شعري فورم يو اساسي توکی ګڼل کېږي، تاسې د منثور شعر او ددې نومونې په باب څه نظر لرئ؟

په دې هکله به در ته لنډې خبرې وکړم:

منثور شعر هغه معشوقه ده چې خپل مطلب په خبرو کې بيانوي. موزون شعر هغه معشوقه ده چې خپل مطلب په سندره کې بيانوي او له ښکلي سُر او تال سره مهينه نڅا هم کوي. په شعر کې وزن د نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکلا وو ترڅنګ یوه ښکلا ده. که شعر یو باز وبولو نو ښکې یې نورې شعري ښکلاوې دي. همدارنګه وزن هم ددې باز یوه ښکه ده. که د باز یوه ښکه هم ماته وي خریدار ورته ګوته نیسي. زه په خپل وار منثور شعر ته هم شعر وایم خو چې له ځینو شعري ښکلاوو څخه برخمن وي.

ځینې په دې نظر دي چې شاعر باید په شاعرۍ کې یو سپېڅلی معشوق ولري چې له هغه سره مینه ولري، ستاسې معشوق څه شی دی؟

شاعر او بل هر هنرمند باید له خپل هنر سره د عبادت تر سرحده مینه ولري. بې له مینې یو هنر هم هنر کېدی نه شي. له شعر او هنر سره دومره زړه تړل په کار دي لکه یو ژوندی یې چې د ژوند کولو له ارمان سره لري. هر ارمان چې ترسره شي ډېر عادي ښکاري. خو شعر او هنر هغه ښکلي ارمانونه دي چې له ترسره کېدو سره سره ښکلي پاتې کېږي. دوی هېڅکله د نورو ارمانونو په څېر د عادي کېدو درجې ته نه راټیټېږي. زما په نظر شعر د هغې سترې ښکلا د یو څو تصویرونو د حضور هنداره ده. په شعر کې د یوې نه پیدا کېدونکې ورکې د پښو خوږه ښکالو اورېدل کېږي. ستاسې د پوښتنې د دویمې برخې په باره کې باید ووایم چې: زما ایډیال او معشوقه یوه ښکلې او ورکه شاعره ده چې زه یې تل په لټه کې یم، خو په انساني څېرو کې مې لا نه ده لیدلې. یا د شمس تبریزي په قول: د هغې همزولې ښاپېرۍ په لټه چې له شاعرانو سره له ازله همزولې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر (چنار خبرې کوي) وروسته دې نوې پنځونې څومره دي؟

يون صيب ! که په څومره والي يې وو ايم ډېرې دي، خو خبره داده چې په ډېرو لږو مې زړه او به څښلای شي. که د غزلونو په هکله وو ايم زه فکر کوم، ډېر لږ غزل به مې داسې وي چې د چنار خبرې کوي د غزلونو سيال يې وبولم. هو يو څو اوږدې منظومې مې ليکلې دي چې يو وړوکی کتابګی ترې برابرېږي. خدای شته ډېر ورته زړه نا زړه يم او وېرېږم چې هسې نه له (چنار خبرې کوي) نه ډېرې رالوېدلې نه وي. ځينې دوستان يې د خپرولو ډاډ راکوي. په هر صورت که خير و ان شاء الله په دې وختونو کې به يې خپرې کړم.

که تر چاپ وروسته پرې ډاډمن نه شوم، نو اضطراب خو رانه چا وړی نه دی. ګوندې دا اضطراب مې په راتلونکو پنځونو کې برکت او ښايست واچوي.

کله چې يو شاعر يا هنرمند اوج ته ورسېږي. نو بېرته د نزول خواته روان شي. ستاسې په نظر ستاسې شاعري اوس اوج ته رسېدلې، يانې تاسې خپل زړه او اند تش کړی او که نه دواړه د خوځون په حال کې دي او له ناويلو خبرو ډک دي؟

شعر او نور انساني هنرونه هېڅکله هم اوج ته نه شي رسېدی. دا منم چې شاعران او هنرمندان په خپلو هنرونو کې تل په يوه حال نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. ټيټ و پاس په کې خامخا راځي. ځينې د ځوانۍ په شپېو کې ښه شعر تخليق کړي خو وروسته ترې خرابه شي. ځينې په اول سر کې ښه نه وي ورو ورو پسې ښه شي. ځينې په اول کې هم ښه وي او تر پايه ښه پاتې شي. ځينې نه په اول کې ښه وي نه په منځ کې او نه په پای کې. کله کله شاعرانه پېښې او شاعرانه اتومو سفير هم پر شاعر اغېز کوي، د نويو او ښکليو پنځونو دروازې ورته پرانيزي. په نړۍ کې د داسې شاعرانو او هنرمندانو مثالونه شته چې تر شپږويشت کلنۍ، شپږ دېرش کلنۍ او څلوېښت کلنۍ يې ژوند کړی او شهکارونه يې پنځولي دي. ځينې بيا شته چې د ژوند په وروستۍ برخه کې يې شهکارونه پنځولي دي. د مولوي جلال الدين بلخي په هکله ويل کېږي چې دی عادي ملا او تر اته دېرش کلنۍ پورې يې طالبانو ته درس ورکاوه، ناڅاپه شمس تبريزي ورباندې پېښ شو او د مولانا په زړه کې يې د مستانه شعر سوز و ګداز واچاوه. نن مولانا په نړۍ کې له لويو شاعرانو څخه يو دی.

د خپل ځان په هکله يوه خبره په ډېرې عاجزۍ خو په دعوې سره کوم هغه دا چې د ښو شعرونو د لوستلو يو لېونی مينه وال يم. پاتې شو خپل شعر مې، له خپلو ويل شويو شعرونو نه په خدای که دومره ډېر راضي يم. په زړه کې مې ډېر نا ويل شوي شعرونه ګرځي. که د لوی خدای رضا وه او دا نا ويل شوي شعرونه يې راباندې ولورول نو ايله به مې روح په ارام شي.

په ادبي نړۍ کې دې کومه خوږه يا ترخه خاطره په زړه ده؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

يون صيب ! پـه ادبي نړۍ کې مې زښتې زياتې خوږې او ترخې خاطرې په ياد دي. پر ګلپاڼو شبنم څومره ښکلې ښکاري؟ له ښکليو سره موسکا څومره ښکلې ښکاري. همدا سې خاطرات دي چې د شاعر او هنرمند زړه تـه يوه دنيا ښکلا راوړي. د شاعر او هنرمند خاطرات د ده پـه راتلونکو هنري پنځونو کې غځېږي او را ژوندۍ کېږي. که پر خپلو خاطراتو ليکنه وکړم، کېدی شي خبره له کتاب نه هم پسې واوړي. دلته به صرف دوه وړې خاطرې سره غوټه کړم، چې کېدی شي هم ترخه ولري او هم خواږه:

څو کاله وړاندې مې يو چاته زښت زيات عقيدت درلود يو وخت د همدې عقيدت وړ بنيادم زما زړه مات کړ. ډېره موده ډېر وکړېدم. ومې نه کړای شول چې همدغه درد پـه شعر کې راونغاړم، څه موده وروسته مې کلي را پـه ياد شو ماشومتوب مې راپه ياد شو او د کلي د ګودر پـه خوا کې هغه چنار راياد شو، چې موږ بـه يې تر څانګو لاندې پر توره تختـه الف و ب لوستل. زما پـه زړه کې يوه نغمه پـه غړېدو غونـدې وه پـه دې وخت کـې مـې د ((چنـار خبـرې کـوي)) منظومه وليکله.

څو ورځې وروسته پـه اردو ساينس بورډ کې د افغان ادبي بهير لومړنۍ غونډه وه، غونډه او مشاعره روانه وه، له ما سره چنار خبرې کوي شعر و. خدای شته زه چې هر نوی شعر اوروم وېرېږم، ځکه پـه پښتو کې به ازاد شعرونه ډېر لږ داسې وي چې لـه پښتو غزل سره سيالي وکړي. باور وکړئ له پسرلي صيب نه لا ډېر وېرېدم ځکه چې د پسرلي صيب ذوق ډېر لوړ دی او د شعر ښکلا ييز کيفيت تـه ډېر ژر

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسېږي، خو په هر صورت کله چې زما د شعر وار راغی نو ((چنار خبرې کوي)) مې په ډار ډار ولوست.

مشاعره پای ته ورسېده پسرلی صیب ستېج ته ولاړ او ویې ویل چې تاسې کینئ زه یو څو خبرې کوم. موږ ټول غوږ غوږ شو، پسرلي صیب خپلې خبرې داسې پیل کړې:

((زه نه سلطان محمود غزنوي یم او نه کوم بل پاچا، ګنې کاروان به مې د ده د شعر له وجې په طلاوو نمانځلی وای خو زه کاروان ته یو قلم ډالۍ کوم، پسرلي صیب ما ته په ډېره مینه قلم راکړ. د پسرلي صیب د مینې او لورېینې هغه کیفیت مې اوس هم په زړه کې پټ ساتلی دی او کله کله ځان را یادوي.

د هېواد لپاره دې په تخیل کې کومې هیلې روزلې دي؟

د یوه داسې صوفیانه نظام په تمه یمه چې هر دویم تن یې منصور وي او دار هېڅ نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالباري جهاني له ((وركې مېنې)) تر ((شيش محله))

عبدالباري جهاني د هېواد نوماند، غښتلی او پیاوړی شاعر دی.

د جهاني شعر له دوو لسیزو راهیسې زموږ د خلکو په

زړونو او ذهنونو کې لکه د یوې خوږې وږمې په څېر چلېږي او هغو ته ښکلا، ارام او تود وخه ښني.

دده په شعر کې، مستي، مایوسي، بغاوت، درد، سوز، اوښکې، می، بزم او رزم، اهونه او ګلونه ټول ځلېدلي او ځلېږي. ((ورکه مېنه)) د جهاني د شعرونو لومړنۍ چاپي ټولګه ده، ((پایکوب)) یې د شعرونو دویم چاپي

(c) ketabton.com: The Digital Library

غونډ دی او ((شیش محل)) یې د شعرونو اوسنی شعري غونډ دی چې د چاپېدو په درشل کې دی.
دا چې شاعر به په خپله ((ورکه مېنه)) کې ارام، سوزمن او ډاډمن ښکاري او که په ((شیش محل)) کې او یا دا چې د کومې شعري جونګړې شعرونو به یې د خپل سوي لوي هېواد د اوښکو او وسپلیو ښکلې انځور ګري کړې وي دا به د ((شیش محل)) تر چاپ او پرتلنې وروسته څرګندېږي، خو د شاعر هغې ګړنۍ مرکې ته چې ما (یون) ورسره (د طالبانو د واکمنۍ پرمهال) په پېښور کې کړې وه او پورتنی عبارت هم پر همغه وخت لیکل شوی و، ستاسې پام را اړوو. دا یوه ګړنۍ مرکه ده چې له راډیو کسټ څخه د کاغذ پر مخ پلې شوې ده او همغه مهال د هیلې مجلې د ۱۳۷۷ل کال په لومړۍ ګڼه کې خپره شوې ده.

تر هر څه لومړی که د خپل شعري ژوند د پیل په اړه خبرې وکړې خوښ به شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعر د پیل په باب باید ووایم چې چندان د پیل وخت یې ځکه راته معلوم نه دی چې له ډېر کوچنیوالي مې پر شعر لیکلو پیل کړی دی، تقریباً له اووم ټولګي څخه مې شعر پیل کړ، دا چې شعري کیفیت یې څنګه و او اوس د شعري ارزښتونو له مخې ورته شعر ویلی شو او که نه؟ دا نو ښه خبره ده. څرنګه چې هېڅ مشوق مې په کور او چاپېریال کې نه درلود ، نو څوک را څخه خبر هم نه شول، چې زه لا شعر لیکم، نو په شعر ویلو مې پیل وکړ، تقریباً یوه کتابچه مې له شعرونو ډکه کړه، هغه بیا را څخه پاتې شول، اوس مې په لاس کې نه شته. په پوهنځي کې مې د ملګرو په زیاته هڅونه بیا د شعر نړۍ ته مخه کړه، شعرونه مې لیکل، خو جمع کول مې نه، لنډه دا چې هغه وخت چې زه متوجه شوی یم او یا متوجه کړای شوی یم چې شعر لیکلی شم او شعر کې مې یو څه شته نو هغه مې د پوهنځي دوران دی. تر دې وروسته باید دا حقیقت ووایم چې زما د شعر په تشویق، روزنه، هڅونه او پالنه کې په سلو کې پنځوس زما خپل فطري استعداد او زما کورنۍ رول درلود ، نو په سلو کې پنځوس اغېز د محمد صدیق روهي و ، زه هغه شاعرۍ ته تشویق کړی یم، سیمینارونو او غونډو ته یې بللی یم. هغه زه په دې وپوهولم چې زه شعر لیکلی شم او د شعر استعداد لرم.

د یو شخص شاعر کېدل یا د فردي او یا هم د ټولنیز درد زېږنده ګڼل کېږي، ستاسې د شاعرۍ علت څه دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما له کوچنيوالي څخه له موسيقۍ سره مينه لرله. زما د شاعرۍ يو اساسي علت په کوچنيوالي کې همدا موسيقي وه. زه له موسيقۍ سره سخته مينه لرم او اوس هم دا مينه لرم، په کندهار کې داسې دود و چې چا به کوم غزل يا شعر ليکلی و، هغه به يې پټ په کتابچه کې ځان سره ليکلی و، بل چاته به يې نه ورکاوه، که ورکاوه يې هم نو غلط نقل، دغه بيتونه چې د کندهار شاعران يې ليکي، زه هم کولای شم سره پيوند کړم، نو ما به د هغو پر طرز باندې شعر جوړ کړ او بيا به مې خپله وايه او يا به مې د کوڅو هلکانو ته ورکول، هغو به ځان سره په ترنم کې ويل، خو که شعر د شعر په مانا او يا هم د يوې اجتماع لپاره وقف شوی وي او يا شعر د خلکو لپاره وي چې زه خپله هم ځان همداسې يو ژمن شاعر بولم او خلک بايد زما په شعر پوه شي، نو هغه وخت د پوهنتون وخت دی. خيانت، رشوت، ظلم، فساد، شاته پاتې والی، مفاهيم په مظاهرو، جريدو، مجلسونو، مجلو او هر ځای کې يادېدل، نو طبيعي خبره ده چې شعرونه هم دغه مسير ته سوق شوي دي. نو زما شعر هم له دغه مسير څخه مستثنی کېدی نه شوای، نو ما هم په دغه ترڅ کې شعرونه ويل او د هغه وخت استبداد ته به مې ګوته نيوله، نو انګېزه به يې د هغه وخت ټولنيزې نيمګړتياوې وې. وروسته خو بيا تاسې ته معلومه ده چې زما شعر د وخت په بېلابېلو پړاوونو کې بېلابېل رنګونه اخيستي دي. هر وخت چې زه شعرونه ليکم نو ملګرو ته وايم چې له ما نه مه خپه کېږئ، زما شعرونه د پردېسۍ رنګ لري او که اوس د پردېسۍ رنګ ونه لري نو د څه شي رنګ به ولري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ما یا تشویقوي او یا د شعر په اصطلاح اغېزمنوي، نو هر وخت که زما د شعر چینه وچېدله یو علت به یې دا وي چې زه د شعر لپاره هېڅ ډول چاپېریال نه لرم.

د شعر د انځورونو په باب ستاسې نظر څه دی؟ په شعر کې باید کوم ډول انځورونه زیات وي، عیني، ذهني؟ که د دې دواړو انډول وي؟

زما په نظر دې که د انډول خبره چندان مطرح کېدی نه شي، فکر کوم دا د شاعر خپل خیال دی، کله کله شاعر په خپل خیال کې دومره ډوب شي چې د واقعیتونو له پولو ووځي، د تخیل دنیا ته ځي او هغه دنیا بیا د ده په الفاظو او ترکیباتو پورې اړه لري. کله کله داسې الفاظ او ترکیبونه استعمال کړي چې هغه د تخیل نړۍ دومره درته رانږدې کړي چې دده خپله فکر نه وي چې دومره به یې ښه مجسمه کړی شم. نو په خپله ځینې مجسمه شي او کله کله شاعر بیا په خپله دا تصمیم نیولی وي چې یوه منظره، یوه تابلو، د یو غریب سړي کور، استبداد او یا هر شی چې وي، هغه ته د واقعیت جامه واغوندي، تصویر او انځور یې کړي. زه په دې مسئله کې شاعر مختار بولم، یوازنی شی چې زه فکر کوم کله کله د انځور مخه نیسي هغه د غزل چوکاټ دی، د غزل په چوکاټ کې زیاتره ښکلي ترکیبونه او احساسات ښه رسېدلی شي، نسبت دې ته چې انځور دې ورسېږي، انځور د خپل ځان لپاره لږ شان پراخه چوکاټ ته ضرورت لري، چې هغه ازاد نظمونه او یا د اوس په اصطلاح چې دا زما لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوي ده او (پېيلي نظمونه) ورته وايي، هغه د انځور د ترسيم لپاره ډېره زمينه لري.

ځينې کسان يا شاعران د هنري او ژور تخيلي شعر په نامه تکلفي او تصنعي نظمونه وړاندې کوي او ان کېدی شي لوستونکي هم ذهناً تېر باسي، په دې باب ستاسې نظر څه دی؟

په دې باب زه وايم چې کله شاعر شعر ليکي بايد خپل لوستونکي په پام کې ونيسي، چې د غه شعر چاته ليکم؟ که ماته څوک د غسې يو شعر وړاندې کړي، زه پرې پوهېږم او که نه؟ زه سره له دې چې زه ځان شاعر نه بولم، خو زه چې څه ليکم، زما تعهد له خلکو سره دادی چې زما پر ژبه بايد خلک پوه شي، البته سل په سلو کې د خلکو پوهېدل امکان نه لري، شعر څوک دومره راکښته کولی نه شي چې پر هغه باندې ټول بېسواده خلک پوه شي، شعر د يو ډول خلکو لپاره ويل کېږي چې شعر ورباندې درک کړي، نو که چېرې داسې شعرونه وليکل شي چې دا ډول خلک دې هم پرې پوه نه شي، نو زه خو شاعر ته فرمايش ورکولای نه شم چې د غه راز شعرونه وليکي، خو زه خپله ورسره يو څه مخالف يم.

د پښتو اوسني شعر په باب هيله من ښکارې که نهيلی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه یوازې دا چې هیله من یم، بلکې زما تر توقع ښخې لوړ دی، خصوصاً د ځوانو شاعرانو شعرونه زما تر توقع ډېر لوړ دي. باور وکړئ چې ماته لږ رخه هم راشي، چې بیا وګورم اکثره ځوان شاعران زما د زامنو په سن دي، ماته داسې ښکاري لکه زما زامنو چې شعر ویلی وي او یا لکه ما چې په خپله ویلی وي. پښتو زه خپل مال بولم، د پرمختګ په باب یې که له ما څخه څوک پوښتنه وکړي نو زه وایم چې د پښتو شعر او نثر هېڅوخت د نن ورځې په شان پرمختګ نه و کړی، زه پوهېږم چې په دې حالت هم دا شعرونه نه پاتې کېږي، په ډېر سرعت باندې دغه حالت ته راغلي او دغه حالت چې زه ګورم نو په هره برخه کې یې متوازن پرمختګ او وده کړې ده، نو زه په سلو کې زر هیله من یم.

ستاسې: ((دا د مستو پسرلی دی)) خصوصاً ((زموږ کښتی یې ډوبوله خپل دریاب یې توپاني شو)) شعر ډېر عام مقبولیت او منښت پیدا کړی دی، ستاسې په شعرونو کې نور داسې شعرونه ستاسې په نظر کوم دي چې دې پوړۍ ته رسبدلي وي؟

زه د دې شعر په مقبولیت نه یم خبر، دا مې ستاسې له خولې واورېده، کېدی شي دا د لوستونکو او اورېدونکو ځاني نظر وي، چې زما د دغه شعر په باب یې لري، تاسې ته مې مخکې هم وویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې زه شعر لیکم، نو ورته ژاړم، نو ما یو شعر لیکلی دی ((ځوانه دا څوک یې چې ګولۍ اوروې، - د خپل نیکه او د ابا پر کلي)) فکر کوم دا شعر هم ډېرو خلکو اورېدلی او هلته په امریکا کې یې ډېر خلک خوښوي او د کندهار خلک معمولاً ((زما کندهاره د زمرو وطنه!)) دا هغه وخت ویل شوی دی چې روسان کندهار ته راغلل او کندهار کې قیام شروع شو، څلور پينځه ورځې وروسته دا شعر لیکلی شوی دی، د کندهار خلک دغه شعر ډېر خوښوي، دغه دوه شعرونه زه یادولی شم.

له خپل اصلي چاپېریال څخه د شاعر لرې کېدل د هغه پر شعري ژوند څه اغېز لري؟

د بل چا پر ژوند څه نه شم ویلی خو زما پر شعري ژوند یې پوره اندازه اغېز کړی، زما شعر یې د مایوسۍ خواته کش کړی دی، زه ځینو شاعرانو لکه په دې پېښور کې ځینو شاعرانو ته حیران یم، ځکه چې دوی په شعر کې ډېره ښه مستي لري، په اصطلاح نغمې یې ناځي، بیتونه یې ناځي، خو زما په شعر کې له کلو کلو راهیسې مستي نه شته، نڅا پکې نه شته، زما هر شعر چې در واخلې، غزل وي که ازاد، ما په دې نیت نه دی لیکلی چې هغه دې د پردېسۍ رنګ ولري، مګر زه چې هر څومره ځان ترې ګوښه کوم، نه کېږي یو بیت یا نیم غزل یا بېټول شعر خامخا دغسې وي چې هغه دې د پردېسۍ رنګ لري. له خپل محیط لرې کېدلو زما پر شعر دغه تاثیر کړی چې د مایوسۍ خواته یې کش کړی دی. زه کله کله ببربېږم چې هغه ستاسې په اصطلاح د شعر چینه مې وچه نه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسې نړیواله شاعري مطالعه کوئ، په دې باب په ټولیزډول څه فکر کوئ چې کوم مسایل په کې زیات مطرح دي او کوم لور ته روانه ده؟

تاسې خپله د یو شاعر او محقق په توګه دې ته اشاره وکړه چې د شاعر شعر له خپل چاپېریال څخه متاثر وي، د نورې نړۍ خصوصاً د امریکا یا د غرب ادبیات چې موږ ته رارسېږي او لولو یې، د هغو شاعري هم له خپل محیط څخه متاثره ده، هغه انعکاسات چې تاسې یې په پښتو شعر کې وینئ دا تمه مه کوئ چې هغه دې د غرب په ادبیاتو کې ووینئ، البته د غرب ادبیات ځانته خپله خوږلني او شریني لري، خپل ترسیمونه او انځورونه لري او شرقي ادبیات ځانته جلا رنګ لري او دا رنګ یې له ډېره وخت څخه جلا و. که پښتو ادبیات په پام کې ونیسو، نو د پښتو اوسني ادبیات د داسې خاصو شرایطو محصول دي چې هغه د هېچا له شرایطو سره د مقایسې وړ نه دي. د غرب شرایط او د پښتو شرایط بېخي سره بېل دي، نو شعر یې هم سره بېل دی.

په پښتو شاعرۍ کې ستاسې په نظر داسې شعرونه شته چې هغه د نړۍ په نورو ژبو واړول شي او هغوی ترې خوند واخلي؟

غربیان له شرقي شاعرۍ سره هېڅ وخت نابلده نه وو، له فارسي شاعرۍ سره بلد دي، هلته یې پر دې شاعرۍ ډاکټرۍ اخیستې دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه راز له پښتو ادبیاتو سره، د خوشال، رحمان بابا، هجري، کاظم خان شیدا، له شاعرۍ او ادبیاتو سره خلک ښخي ډېر بلد وو، پر هغوی یې ډاکترۍ اخیستي، خصوصاً په روسیه او انګلستان کې د پښتو ادبیاتو په باب ډېرې څېړنې شوې دي او اوس هم خلک ورسره بلد دي، خو که چېرې له ما څخه د پښتو د اوسنۍ شاعرۍ په باب پوښتنه کوې، نو زموږ شاعرۍ په هېڅ صورت شاته پاتې نه ده او که چېرې ترجمه شي، نو زه پر دې یقین لرم چې هلته به هم خلک ترې ښه خوند واخلي او هم به سبا ورځ پرې ماسترۍ واخلي.

زیات تخنیکي او ان فزیکي کار د شاعر پر شعري زېږېدنې څه اغېز لري؟

د بل چا د ژوند په باب څه نه شم ویلی، خو زه یې ډېر متاثر کړی یم، ډېر یې له کاره ویستلی او ستړی کړی یم، ځکه چې له سهاره تر ماښامه یا ژباړه کوم یا میک ته ناست یم، چې دا دواړه زما کارونه نه وو، په افغانستان کې زما ډېر ښه او خوږ محیط پښتو ټولنه او د علومو اکاډمي وه. ما د ژوند خوږې ورځې هلته تېرې کړې، ځکه چې امضا به مې وکړه، نو بیا به مې هغه کار کاوه چې زما زړه غوښته او پر هغه به حکومت ماته معاش راکاوه. ما به کله کله ملګرو سره ټوکې کولې چې دا څومره عادل حکومت دی چې موږ خپل کتاب لولو او دوی موږ ته پیسې راکوي. هغه کار چې د سړي له مسلک سره جوړ وي نو بیا لویه نېکمرغي ده، خو اوس مې په اوونۍ کې پینځه ورځې ټولې په ډېر غیر مسلکي کار باندې چې زه ورسره هېڅ ډول علاقه نه لرم، مصرفېږي او دا یوازې د ډوډۍ د برابرولو لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. يوازې په کور کې شعر ليکم او تاريخ مطالعه کوم چې هغه بيا زما له کار سره اړيکې نه لري. زه فکر کوم ورځينۍ چارې سړی ډېر متاثر کوي.

سره له دې چې تاسې په نسبتاً خوشاله او سوکاله ټولنه کې او سېږئ او ظاهري صورت مو هم ګلاب رنګه معلومېږي، خو پر شعرونو مو يو ډول نهيلۍ سيوری کوي، دا له مهاجرت پرته کوم بل علت هم لري؟

له مهاجرت پرته بل عامل نه لري، زه د خدای(ج) په فضل په کورني ژوند کې له خپلې مېرمنې او اولادونو سره پوره صميمي ژوند لرم، يوازينی علت يې له هېواده لرېوالی دی. زما هېواد يادېږي، ما همېشه خلکو ته ويلي، چې زما لپاره په دنيا کې جومات، جنت او کعبه اول کندهار دی او دويم پېښور. نه پوهېږم چې دغه دوه ښارونه مې ولې په نړۍ کې ډېر خوښ دي. زه په دې دوو ښارونو پسې هر وخت خپه کېږم، خاصتاً چې د ځوانو شاعرانو شعرونه لولم، زړه مې غواړي چې هره جمعه د دوی په منځ کې ناست وای، سړی يو شعر دوه شعره تصنعي ويلای شي، ټول نه شي ويلای، نو ځکه زما په شعرونو کې د نهيلۍ رنګ دی.

ستاسې په نظر د يو ښه او اوچت شعر ځانګړنې کومې دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعر کمال د شعر موسیقیت او د شعر شعریت دی، سړی چې خپله شعر وګوري بیا پرې قضاوت کولای شي، چې قوي دی، که ضعیف، خو یوازې دا وایم چې شعر باید دومره قوي نه شي چې د هغو خلکو له ذهني سطحې هم اوچت شي چې همېشه شعر لولي. د ښه شعر بیا چندان تعریف ځکه نه شم کولای چې د هر چا په نظر بېل تعریف لري.

په تېرو شلو کلونو کې پښتو شعر د څومره والي او څرنګوالي له پلوه څنګه ارزوئ؟

پښتو شعر ته اوس زیاتې هیلې شته، له پخوا څخه یې زیات توپیر کړی دی، که روسانو افغانستان وران کړ، خو د دې ورانۍ ګټه بیا ادبیاتو ته ورسېدله. یو وخت چا داسې تصور نه کاوه چې پښتو کې به په دومره زیات شمېر ښایسته شعرونه وویل شي. په پښتو کې پخوا ښه شعرونه موجود وو، خو په اوسني مقدار نه وو، اوس چې هر غزل او یا ازاد شعر راواخلې تر هغه بل ښه خوند کوي.

د شاعرۍ ترڅنګ دې نور کوم اثار لیکلي او یا هم ترلاس لاندې دي؟

اوس خو مې یو تاریخ لیکلی چې په دې نږدې وختونو کې باید چاپ شي، دا کتاب ((د هرات پښتانه او ستره لوبه)) نومېږي. په دې اثر کې د ایران او برتانیې ترمنځ رقابت څېړل شوی دی، ایران غوښتل چې د روسیې په مرسته هرات د ځان کړي او برتانیه غوښتل چې هرات د هغوی لاسته ور شي، دا په بېلابېلو پړاوونو کې د هرات

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاریخ دی. نوري پروژې مې دادي: پښتانه په ۱۸مه پېړۍ کې، پښتانه په ۱۹مه پېړۍ کې او پښتانه په ۲۰مه پېړۍ کې. دا هر یو ځانته جلا جلا اثر دی.

د پښتو په اوسنۍ شاعرۍ کې دې د چا شعرونه ډېر خوښ دي؟

شاعران زما په خیال داسې دي لکه ګلان، هر یو ځانته بېل رنګ او بېل بوی لري او بېل ښایست، زما لپاره هر شاعر جلا جلا ګل دی، جلا رنګ لري او جلا خوند، ماته د هر شاعر کلام خصوصاً د ځوانو شاعرانو شعرونه ډېر خوند راکوي.

د موسیقۍ او شعر ترمنځ اړیکي څنګه څېړې؟

موسیقي شعر د ټولو خصوصاً د بېسوادو خلکو غوږو ته رسوي، هغوی کتابونه نه شي لوستلای، نو که یو سندرغاړی یو شعر په خپل اواز کې د خلکو غوږو ته ورسوي، نو قوت یې څو چنده زیاتېږي، خو که چېرې شعر موسیقۍ ته وقف شي، نو په دغه وخت کې د ابتذال خواته ځي.

وروستۍ پوښتنه مې سیاسي غوندې ده: تاسې د یو مهم هېواد په سیاسي- تبلیغاتي دستګاه کې کار کوئ، دلته داسې اټکل کېږي چې تاسې به له حالاتو ژر خبرېږئ ! ایا په نږدې راتلونکي کې داسې هیله

(c) ketabton.com: The Digital Library

شــته چــې د افغانســتان دا غميــزه نــوره پــای تــه ورسېږي؟

هېڅ ولس له دا سې ستونزې سره نه دی مخامخ شوی، چې سرې د هغې ستونزې حل ناممکن وبولي، افغانستان پخوا هم له سختو ستونزو سره مخامخ شوی، يو وخت په افغانستان کې اتيا کاله پرله پسې ګډوډي راغلې، خو افغانستان د هغه اغتشاش له دورې څخه هم ووته، سړی ورته هيله کوی شي، دا چې څه وخت دا ستونزه حلېږي، نو سړی د وخت دقيق اټکل نه شي کولای، خو که څوک له ما څخه وپوښتي چې دا ستونزه به حل شي، نو ورته وبه وايم چې زه په دې ايمان لرم چې حل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترخګو چیګ په افغانستان کیګ قانون حاکم نه شي

دمطبوعاتو ازادي ممکنه نه ده

شګاغلی حاجي سیدداود د هیګواد له أیګرو تکؤه ژورنالیګستانو او د ژورنالیګزم له لویو خدمتکګارانوخګخه دی، ده دجهاد په کلونو کیګ په أیګرو سختو حالاتو کیګ افغان نشراتي مرکز فعال کؤ او له دیګ لاریګ ییګ تګولیګ نؤة ته د افغانانو اوازونه او فریادونه ورسول، دغه راز ییګ په سلګګونو ژورنالیګستان وروزل او تګولنیګ ته ییګ وؤاندیګ کؤل، حاجي سیدداود پر ژورنالیګستکو خدمتونو سربیګره هیګواد ته یو لؤ نوریاد وؤ تګولنیز خدمتونه هم وکؤل او په سیاسي أکګر کیګ ییګ هم د ملي ارمانونو د بري لپاره أیګریګ هلیګ حګلیګ او ستاینیګ وؤ مبارزه وکؤه، دی اوس هم خپلو دیګ أول ملي او فرهنګګي هخګو او فعالیتونو دوام ورکوي. دا مرکه ییګ له پورتنی متن سره یوحګای د طالبانو نظام ترؤنګګیګدو ؤادیګ اته میاشتیګ وروسته هیلیګ د ۱۳۸۱ل کال ۳ کګنګه کیګ خپره شویګ ده چیګ دلته ییګ تاسو لوستو ته رابولو:

که تر هرخګه دمخه د افغان نشراتي مرکز یا میأیا سنتګر د فعالیتونو نچوؤ راته وو ایئ أیګره مهرباني به مو وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان نشراتي مرکز له پنځګلسو کلونو را په دیخوا د پاکستان په صوبه سرحد کې د ویډیو ، عکاسۍ او د خبرونو د تګولولو په برخه او همدارنګه دیو شمیګر لنأیک مودیګ کورسونو او راأیو تګلویزیون د انستیتیوت په دایرولو کیګ خپل فعالیتونه ترسره کوي، په دیګ موده کیګ مو تقریباً دریګ زره ساعته ویدیویي مطالب د افغانستان له (۲۹) ولایتونو نه راتګول کؤي دي، دغه ویدیویي مطالب یو ازیګ په جګګګؤیګ یا مهاجرت پوریګ اؤه نه لري، مواؤ هغه موضوعات چیګ په افغانستان کیګ منحګته راغلي لکه شګوونه او روزنه، کرکیله، روغتیا ، عادي ژوند او همدا أول د خلکو مهاجرتونه، جرګګیګ او حګینیګ نور په دغه ارتباط باندیګ مواؤ ویدیویي مواد د افغانستان له (۲۳۲) ولسوالیو نه راتګول کؤي دي.

د عکاسۍ په برخه کیګ مو تقریباً یولکو پنځګوس زره رنګګه، تور او سپین عکسونه ، اولترا یکسا یلأیدرز او همدا أول (۲۰۰۰) ساعته راأیویي مطالب په خپل ارشیف کیګ ساتلي او همدا سیګ مو نورو راأیو ګګانو ته ورکؤي دي. زمواؤ د لنأیګ مودیګ په کورسونو کیګ تقریباً دریګ سوه شپیګته کسه خبریالان، دریګ سوه شپیګته کسه کمره مینان روزل شوي، چیګ حګینیګ ییګ اوس عملاً د افغانستان راأیو تګلویزیون سره کار کوي او یو شمیګر ییګ په غیر دولتي موسسو کیګ کار کوي، د افغانستان د راأیویي تعلیماتو انستیتیوت چیګ تقریباً په ۱۹۹۰_۱۹۹۱ کیګ ییګ دوه دریګ دوریګ شاګګردان فارغ کؤي، چیګ ددوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمیگر هم (۴۰) تخنیکککگرانو او خګلویګشګتو پروأیوسرانو ته رسیګاږي، ددغه انستیتیوت موده یو کلنه ده چیګ زیاتره هغه استادان چیګ په کابل کیګ د ژورنالیګزم په خګانکګه کیګ تدریس کوي، له مواږ سره همکاري لري. دلته تقریباً هر کال (۲۰) کسه پروأیوسران، شل کسه تخنیکککگران روزل شوي دي.

تر دیګ وروسته کله چیګ په افغانستان کیګ د طالبانو دوره وه زیاتره مو د عکاسة، ویدیویي فعالیتونه نه درلودل، د افغان نشراتي مرکز یو شمیګر نوریګ پروژیګ لکه دمیأیا یانیګ د أله بیزو رسنیو سرویګ کول، په افغانستان کیګ دا معلومول چیګ د افغانستان خلګ کومیګ راأیوکګانیګ اوري او خپل ورحګني معلومات له کومو منابعو خګخه لاسته راوؤي. مواږ تقریباً دریګ حګلي پر ۱۹۹۰ پر ۲۰۰۰م کال او اوس دریګ میاشتېمخکیګ تقریباً دوه زره غوشګتنلیکونه چیګ د افغانستان خلګ ورحګني معلومات له کومو منابعو نه ترلاسه کوي، ترتیب کؤي، بیا په دغو منابعو کیګ کومه سرچینه زیاته اوري، کوم اخبار زیات لوستل کیګاږي، کومه مجله په خلکو کیګ محبوبیت لري، له دیګ سرویګ سره مواږ دعامه افکارو سرویګ په افغانستان کیګ کوو، چیګ پر ۲۰۰۰ زرم کال تقریباً شپاږزره غوشګتنلیکونه مواږ د افغانستان د راتلونکو حالاتو، شګوونیګ او روزنیګ لپاره ترتیب کؤي په تیګره بیا په دیګ سرویګ کیګ مواږ جوته کؤه چیګ د افغانستان خلګ د شګحګو له کار سره خګومره علاقه لري، یانیګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

واقعاً دوی غواؤي چیگ ددوی لونگیگ شگوونحگي تـه ولاؤیـگ شي، ددوی لونگیگ په دفاترو کیگ کار وکؤي.

دغه سرویگ کگانیگ چیگ مواِ سره پرتیگ دي لـه دیـگ سره مواِ یو شمیگر کگردي میگزونه چیگ تقریباً لـه خگو کلونـو را پـه دیگخوا په نؤیوالو راأیو کگانو په تیگره بیا بي بي سي، امریکا غاِ همدا اوس د ازادة راأیو ، دغـه کسـان چیـگ راأیو کگانیـگ اوري لـه دغو راأیو کگانو نه خگه ترلاسه کوي، ددغوراأیو کگانو کگتگیگ خگه دي، یانیـگ دغـه راأیـو کگانیـگ خگه شباهتونه او توپیرونـه سره لري. په دیگ اؤه مو یـو شـمیگر کگردي میگزونـه دایـر کـؤي او بیا ییگ نؤیوالو منابعو ته ورکوو چیگ په افغانستان کیگ میأیا خگومره رول لوبولای دی.

دغو اثارو خو هغه وخت هم تاریخي ارزشگت درلود ، خو د وخت په تیگریگدو سره بـه نـور ارزشـگت هم پیـدا کـؤي، ددیـگ اثـارو دسـاتنیگ او پـالنیـگ لپـاره خگـه ترتیبات شته؟

هو ! دا أیگره شگه پوشـگتنه ده، مـواِ ددیـگ لپـاره چیـگ لـه دغـو موادو نه د افغانستان حگوان کهول او هم هغه خگیگؤونکي چیگ غواؤي د افغانستان په تیگر شل کلن، خگلریشت کلن تـاریخ حگـان خبر کؤي، مواِ د امریکیگ د ویلیمزکالج سـره قـرارداد کـؤی هغـوی مواِ ته یو شمیگر وسایل رالیگاِلي، مواِ دا غواؤو چیگ خگه مـواد چیگ په ارشیف کیگ لرو هغـه دریگ کـاپي کـؤو ، یـوه کـاپي خپـل دفتر کیگ وساتو ، یوه کاپي کابل پوهنتـون یـا د افغانسـتان راأیـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تګلوبزیون په ارشیف کېګ وساتو ، یوه کاپي باید په خارج کېګ و اوسي او دا مو له مخکېګ نه هم ورکوېدي، چېګ موږ دغه مواد لرو ، دغه ویډیو کګانېګ دي چېګ هم په افغانستان کېګ افغانان او هم په بهر کېګ خلک تریګ کګتګه اخلي.

دېګ خګو کلونو کېګ چېګ تقریباً تر لسیزېګ نه زیاته موده وشوه، کومو نړیوالو اژانسونو ستاسو له موادو نه أیګره کګتګه اخیستېګ ده؟

موږ په شروع کېګ درېګ خګانکګېګ درلودېګ، یانېګ پر ۱۹۸۲م کال کله چېګ موږ دا دفتر پرانیست پر **۱۳۲۵**ل کال کېګ موږ أیګرېګ هلېګ حګلېګ وکوېګ چېګ زموږ خبرونه، عکسونه، ویډیويي مطالب، نړیوال د خپلو رسنیو له لارېګ نشر کړي، په هغه وخت کېګ دا باور چا نه کاوه، د هغه وخت مشکل دا و چېګ تنظیمونه وو ، دوی خبري اژانسونه درلودل، دوی فرهنګګي کمېګتګېګ درلودېګ، دوی به مبالغه کوله، یو تګانک به بېګ سل تګانکه شګودل، یا دوی به مثلاً په یو جنګګ کېګ کګأ وو ، کله چېګ موږ په مسلکي معیار کار شروع کړ، نو موږ د یوېګ حادثګېګ عکس، د حادثېګ ویډیويي فلم او د حادثېګ رپورتګ درېګ واړه یوحګای اژانس ته ورکول، یانېګ هغه خګه چېګ په فلم کېګ و ، هغه خګه چېګ په عکس او خط کېګ و تګولو به له یو بل سره اړخ لګګاوه. نو تر دېګ شپږو میاشتو وروسته زموږ خبرونه پرانس پریس، نیوزلینأ ، اسوشیست

(c) ketabton.com: The Digital Library

پریس ته ورسیګدل او حګینو نورو نؤیوالو اژانسونو له موإ سره قراردادونه وکؤل او هغوی زموإ خبرونه نشرول.

زموإ زیات ویأیویي مطالب په لندن کیګ د I-T-M تګلویزیون له لاریګ او W-I-M له لاریګ خپریګدل، پخوا ویزنیوزو، اوس رویتګرنیوز دی، هغوی سره موإ قرارداد کاوه، د ۱۹۸۸کلونو په شاوخوا کیګ کله چیګ CNNأکګر ته راووت، د اول حګل لپاره په دغه سیمه کیګ موإ CNN سره هره اوونۀ دریګ دقیقیګ دنؤیوالو ساعتونو په نامه یو پروګګرام کیګ قرارداد وکؤ چیګ د افغانستان په باره کیګ به بییګ هره اوونۍ دریګ دقیقیګ زموإ خلاصه خبرونه د خپل تګلویزیون له لاریګ نشرول، زیاتره زموإ عکسونه د (سیلما) چیګ د عکاسۀ نؤیواله ایجنسي ده او په فرانسه کیګ ده، بلیګ (کمره کیس) په نامه چیګ په نیویارک کیګ ده دوی زموإ عکسونه اخیستل او زموإ ویأیویي مطالب زیاتره د ایران، چین، جاپان تګلویزیونونو او ددغو هیګوادونو له ورحګپانګو خګخه نشریګدل، خو زیاتره په دیګ وخت کیګ د امریکیګ غإ او بي بي سي له لاریګ خپریګدل.

له نوي تحول سره زیاتره موسسیګ داخل ته انتقال شوي ددیګ مرکز د انتقال په باب ستاسیګ نظر خګه دی؟

له نیګکه مرغه موإ هم د ۱۳۸۰ل کال په وروستیو شپو ورحګو کیګ هغه مهال چیګ زه کابل ته ولاؤم هلته ما سرویګ وکؤه، چیګ موإ خګنګګه کولای شو خپل فرهنګګي فعالیتونه له خپلو افغانانو ورونو سره اوإه په اوإه په تیګره بیا په ولایاتو ، ولسوالیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او علاقه داريو کيګ سرته ورسوو، بالاخره موإ پر ديګ بانديګ وتوانيګدو چيګ د اسد په مياشت کيګ د افغان نشراتي مرکز اوونيزه (اراده) کابل ته انتقال کؤو، اوس زموإ خپرونه (اراده) په کابل شګار کيګ چاپيګإي او هلته ويګشل کيګإي او له هغه حګايه ننګګرهار، لغمان، کونړ، ميدان، هرات، کندهار او حګينو نورو ولايتونو ته ليګإدول کيګإي او په راتلونکي کيګ افغان نشراتي مرکز هيله لري چيګ په راتلونکي نإديګ وخت کيګ يو چاپحګی هلته فعال کؤي او خپله ورحګپانګه به تقريباً د کابل له شګار نه د هيګواد حګينو ولايتونو ته وويګشي، کله چيګ مو چاپحګی فعال کؤ، نو موإ يو بل پروګګرام هم لرو او هغه دا چيګ موإ خګنګګه کولای شو چيګ محلي راأيو کګانيګ فعاليګ کؤو، يانيګ اوس خو أيګريګ راأيو کګانيګ بي بي سي، امريکيګ غإ، ازادۀ راأيو او سهار په خير اوريګدل کيګإي، تقريباً زياتيګ راأيو کګانيګ شته خو موإ کوشش کوو که موإ وکؤای شو افغاني پروأيوسران افغاني تخنيکګګران وروزو، د افغانانو په مرسته افغاني ستګيشنونه جوؤ کؤو، که سبا ته دغه نؤيو اليګ راأيو کګانيګ حګي چيګ زموإ په ملک کيګ حد اقل دومره راأيو کګانيګ خو وي چيګ خلک ييګ واوري او خلک د راأيو له خپرونو نه محروم نه شي.

په افغانستان کيګ د مطبوعاتو له ازادۀ نه خګومره أاأمن يا ست؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه دا عرض کولای شم، کله چیگ په یو ملک کیگ سیگستم نه وي، کله چیگ په یو هیگواد کیگ نظام نه وي، کله چیگ په یو ملک کیگ پر تگوپک باندیگ اتکا وشي، هلته هیگخگ أول ازادي نه شته. متاسفانه چیگ په افغانستان کیگ خگلریشت کلنیگ جکگؤیگ زموإ دغه تگول بنیادونه نؤولي دي او موإ ته په میراث کیگ یو ویجاؤ افغانستان، په اقتصادي، سیاسي او فرهنگگي لحاظ کمزوری افغانستان راپاتیگ دی، اوس موإ د نؤیوالیگ تگولنیگ په مرسته هخگه کوو چیگ موإ د مطبوعاتو د ازادة پر لوري کگام واخلو، تر هغیگ چیگ د مطبوعاتو او نشراتو د ازادة په رنگا کیگ افغانستان یو سیگستم پیدا کؤي او په افغانستان کیگ قانون حاکم شي او تر هغیگ پوریگ چیگ په افغانستان کیگ قانون حاکم نه وي افغانستان کیگ سیگستم رامنحگته نه شي تاسو په دیگ برخه کیگ شگه پوهیگإئ دا مشکله ده چیگ موإ ووایو هلته د مطبوعاتو او نشراتو ازادي تظمینیگدلای شي.

تاسو دلته أیگر کار کؤی، أیگره شتمني مو خوندي کؤیگ که دفتر تگول کابل ته انتقال کؤئ او خدای مه کؤه کومه پیگشگه رامنحگته شي دا به أیگره غتگه ضایعه نه وي؟

اوس له نیگکه مرغه د افغانستان راتلونکیگ دنؤة له راتلونکیگ سره غوتگه شویگ ده، که چیگریگ نؤیوال بیا افغانستان له یاده وباسي او افغانستان ته شا کؤي لکه خگنگگه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چیګ پـه تیګرو لسـو کلونـو کیـګ ییـګ کؤیـګ وه، هـر ملـک، کګاونأیو هیګوادونـو، او نؤیوالـو لـه افغانسـتانه صدمه ولیـده، زه هیله مند یم چیګ اول به کګاونأیو هیګوادونو په افغانستان کیـګ له مداخلو او لاسوهنو خګخه، له بربادیو او تباهیو خګخه یـو خګه پند اخیستی وي، نؤیوالو په تیګره بیا امریکا هم پر دیګ باندیګ معتقد شویګ ده چیګ په افغانستان کیګ سوله دمنطقیګ سوله ده، په افغانستان کیګ سوله د نؤة سوله ده، نو ددغیګ خوشبینیو په رنګا کیګ موإ وایو که چیګریګ له یویګ خوا موإ هغـه افغانان چیـګ دغـه وطـن تـه غـواؤي یـو خګـه کـار وکـؤي او لـه بلیـګ خـوا کګاونأیان زموإ پـه کورنیـو کیـګ چارو کیـګ لاسوهنه ونـه کـؤي، نؤیوالـه تګولنـه لـه مـوإ سره مرسـتـه وکـؤي، هیلـه ده چیـګ هلتـه پـه تدریج سره یو باثباته هیګواد رامنحګته شي او هلته دغه فعالیتونه لکه خګنګګه چیګ تاسو اشاره ورتـه وکـؤه، کـوم چیـګ مـوإ دلتـه کـؤي چیګ دا په خپل وطن کیګ، په خپل نظام کیګ د خپلو خلکو په منحګ کیګ ترسره کؤو، زه فکر کوم دا به په راتلونکیګ کیګ زموإ تاریخ روشګانه ساتي.

اوس به راشو سیاسي أکګر ته! تاسو پر هغـه وخت چیـګ دلوییګ جرګګیګ خبره چا نه شوه کولای، د افغانسـتان د ملي زعامت د تګاکلو لپاره د لوییګ جرګګیګ غوشګتنه کوله، خو په بیګؤنة لویه جرګګه کیګ چیګ د افغانسـتان ملي زعامـت تګاکـل کیګده، تاسـو حاضـر نـه وئ، ایـا لـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوییـګ جرګګیـګ خګخـه مطمـین نـه وئ او کـه کو مـه بلـه ستونزه وه؟

متاسفانه مـوإ لکـه خګنکګه چیـګ تا سـو اشاره وکؤه، ددغیـګ لوییګ جرګګیګ د کمیسیون له اعلان سره سم د خلکو پـه منحګ کیګ یو أول نا امیدي رامنحګته شوه، که خګه هم کوم کسـان چیـګ دغه کمیسیون ته پیشنهاد شوي وو، موإ یو بل سره شګه پیګژندل، دوی دلوییـګ جرګګیـګ لـه نـوم سـره حساسیت درلـود، دوی لـه دموکراسة سره حساسیت درلود، نو دغـه کسـان چیـګ کله انتخاب شول، په خلکو کیګ ددیګ کار عکس العمل أیګر منفي و او ما هم شخصاً په دغه ارتباط تر کومه چیګ زما له لاسه کیګدل یـو شـمیګر ورحګپـانګو او نؤیوالـو اژانسـونو سـره خبریـګ وکؤیـګ، خـو بدبختانه نؤیوالیګ تګولنیګ او هغو هیګوادونو چیګ غوشګتل ییګ په افغانستان کیګ سوله راشي، هغوی ته داسیګ ویل شوي وو، چیګ په دغو شرایطو کیګ تر دیګ زیات شګه کمیسیون نـه جوؤیګـإي او تـر دیـګ قابـل خلـک پـه افغانسـتان کیـګ نـه شـته، یانیګ نؤیوالیګ تګولنیګ په تیګره امریکایـانو پـر أیګـرو غلطـو معلوماتو باندیګ اتکا وکؤه او اوس هم دوی پـر غلطـو معلومـاتو اتکـا کـوي، لـه دیـګ پرتـه یـو شـمیګر خلـک دي چیـګ دا وضـعه امریکایانو تـه بـل أول شګیي، یانیـګ پـه دیـګ مانـا چیـګ د خپـل اقتدار د دوام په خاطر دا هلیګ حګلیګ کـوي چیـګ امریکایـانو، غربیانو او نؤیوالو تـه ووایـي چیـګ پـه دغـو شـرایطو کیـګ واقعي لویـه جرګګه نه کیګإي، پـه دغـو شـرایطو کیـګ هغـه افغانـان چیـګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

غواؤي واقعاً افغانستان ته خدمت وكؤي بيگرته نه راحگي، په دغو شرايطو كيگ د افغانستان بيا جوؤول اسانه كار نه دى، موإ بايد دغو قوماندانانو او تگوپكسالارانو ته موقع وركؤو او همدغه كسان چيگ دلته اوسيگدلي او له تنظيمونو او جنگگي ألو سره تؤاو لري دغه كسان شگه دي، نظر هغو كسانو ته چيگ هغوى سوليگ، دموكراسة او ثبات ته كار كوي، نو كله چيگ دغه أول معلومات ملكگرو ملتونو، امريكايانو او يو شميگر نورو اژانسونو ته وركؤل شول، ما له دغه نظر سره مخالفت وشگوده او اوس هم زه په ديگ باور يم چيگ افغانستان أيگر رسيگدلي كسان لري، هغه تعليم يافته چيگ په داخل كيگ دي او زده كؤي او مسلكي خلك چيگ په ايران، پاكستان او اروپا كيگ دي، دوى تگول غواؤي چيگ په ديگ هيگواد كيگ و اوسي او خپل هيگواد ته خدمت وكؤي، يانيگ هيگخگوك نه غواؤي چيگ افغانستان ديگ ديويگ سيميگ او يو كگروپ په كنتگرول كيگ وي، افغانستان ديگ له يو قوم سره وي، افغانستان د تگولو افغانانو كگأ كور دى. نو كه پر دغه اساس هر قدم پورته كيگإي زه ورسره يم، زه ددوى په خدمت كيگ يم زه په سر او مال، په وينو حاضريم خو كه چيگريگ دغه تگول امكانات يانيگ زموإ ملي منافعيگ دحگينو ألو او اشخاصو د شخصي منافعو په خدمت كيگ وي، زه هيگخگكله دغسيگ لوبيگ جركگيگ، دغسيگ سيگستم او اداريگ سره كار هم نه شم كولاى او توافق هم ورسره نه لرم، خو يو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شی دی دا وطن پر ما حق لري زه حګان د دیګ وطن بچی ګګنګم خګه چیګ زما له لاسه کیګاٍي هغه به کوم.

تاسو اشاره وکؤه په لویه جرګګه کیګ هغو خلکو ګګأون کـؤی و چیـګ د لوییـګ جرګګیـګ لـه اصـل سـره ییـګ مخالفت درلود ، نو حګینیـګ خلـک بیا دا خپله یو بری بولي حګګه هغه کسان چیګ د لوییګ جرګګیـګ لـه نامـه سره ییـګ حساسیت درلود هغوی هم پـه دیـګ قـانع شـول چیـګ لویـه جرګګـه د افغانسـتان د سیاسـي مسـایلو یـوه اساسي حل لاره ده، همدا پرمختګګ بس دی چیګ اصـل ومنل شو پـه بله لویـه جرګګه کیګ کیګدی شي یـو خګـه زیات پرمختګګ وشي، تاسو خګه نظر لرئ چیګ بیګؤنـة لویه جرګګه تر کومه حده مثبتـه وه او د راتلونکي لوییـګ جرګګیـګ لپـاره مـو وؤاندیزونـه خګـه دي چیـګ کیفیـت ییـګ اوچت شي؟

زه غواؤم دومره عرض تاسو ته وکؤم چیګ پر ۲۰۰۱م کـال مـوإ شـپإ زره مرکیګ د افغانستان په دننه کیګ وکؤیګ ، پـه شـپإ زره مرکـو کیګ (۴۸۰۰) افغانانو یانیګ قـاطع اکثریـت د لوییـګ جرګګیـګ پلوي کؤیګ وه، پـه هغـه وخت کیـګ لا طالبـان موجـود وو ، پاتیـګ دوه دریـګ سـوه کسـانو بـه د اسلامي شورا او حګینـو هـم نظـر نـه و ورکـؤی، خـو (۴۸۰۰) تـر (۵۰۰۰) پوریـګ افغانـانو د هیګـواد پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کگو تگ کگو تگ کیگ یانیگ هغو افغانانو چیگ ددوی اواز چا نه و اوریگدلای، هغو افغانان چیگ په سیاست کیگ شگکیگل خلک نه وو، دا هغه افغانان وو چیگ په ۲۳کلونو کیگ ییگ د هر چا له لاسه ازار لیدلای و، خو کله چیگ دیگ پوشگتنیگ سره مخ شول چیگ له کومیگ لاریگ غواؤي د افغانستان مسئله حل شي، هغوی تگولو دلوییگ جرکگیگ لاره غوره بللیگ وه، نو دغه لویه جرکگه چیگ دایره شوه مواِ غوشگتل هغه عظمت چیگ لوییگ جرکگیگ درلود او هغه مینه چیگ له لوییگ جرکگیگ سره افغانانو درلوده، باید د هغه عظمت او هغیگ مینیگ پر بنیاد دا لویه جگرکگه جوؤه شویگ وای، نه دا چیگ مواِ ته غربیان د لوییگ جرکگیگ د جوؤولو دستور راکؤي، په دیگ چیگ لویه جرکگه زمواِ عنعنه وه هغه د امریکایانو عنعنه نه وه، امریکایان پر دیگ باندیگ نه پوهیگدل، ملکگري ملتونه پر دیگ نه پوهیگدل، دا دملت غوشگتنه وه ما په خپله دغه غوشگتنه کؤیگ وه، افغان نشراتي مرکز دا سرویگ د امریکا بهرنیو چارو وزارت، د ملکگرو ملتونو حگانکگؤي استازي ته هم وؤاندیگ کؤیگ وه، مواِ نه غوشگتل چیگ د خلکو له ارزوکگانو او هیلو سره دیگ لوبیگ وشي، له بده مرغه د داسیگ کمیسیون تگاکل او یا لوییگ جرکگیگ ته د هغو کسانو رابلل چیگ هغوی په دیگ جرکگه کیگ د کگأون مستحق نه وو، یا په لویه جرکگه کیگ حگینو خلکو ته دا حق نه ورکول چیگ هغوی د خپل راتلونکي او د خپل ملت د زعامت په اؤه فکر وکؤي، دغه تگول دلوییگ جرکگیگ له

(c) ketabton.com: The Digital Library

عملییـګ سـره مخالفتونـه وو ، دغـو شـیانو د لوییـګ جرګګیـګ اهمیت ته صدمه ورسوله، همدغه کسان چیګ اوس په کابل کیګ ناست دي، دوی د ااکتګر نجیب الله پرلوییګ جرګګیګ ریشخند واهه، دوی د ببرک کارمل پر لوییګ جرګګیګ ملنأیګ وهلیګ، اوس خلک وایي چیګ دغه لویه جګرګګه د هغوی د لوییګ جرګګیګ نه هم کمزوریګ وه. زه په دیګ خفه یم چیګ لویه جګرګګه خپله ګګناهکاره نه ده، لویه جرګګه خپله هم محبوبیت لري او هم سپیګخګلتیا، دا چیګ د خلکو غوشګتنه عملي نه شوه په دیګ مواِ خفه وو. خو بیا هم نظر جنګګ ته، نظر تجزییګ ته دا حالت شګه دی چیګ حد اقل دنیا توجه کوي، هلته سوله ساتی حګـواک دی، هلتـه دیـو شـمیګر سـؤکونو او شـګوونحګیو دبیارغونیګ خبره ده او نوریګ پروژیګ دي، امید دی چیګ په راتلونکو انتخاباتو کیګ دغه ازادي افغانانو ته ورکؤل شي او واقعاً هر هغه خګه چیګ خلک وغواؤي هغو ته د عمل جامه واغوستل شي، نه دا چیګ امریکا خپل فرمایش ورکؤي، نه دا چیګ یو ګګروپ د پیسو په زور په دیګ کیګ رامنحګته شي، دا اوس زمواِ او ستاسو او دفرهنګګیانو وظیفه ده چیګ مواِ باید مخکیګ تر مخکیګ خلک پوه کؤو، چیګ خپل اینده زعامت خګنګګه د ازادو انتخاباتو له لاریګ تګاکلای شي، نو زه فکر کوم چیګ بیا هم مخکیګ لوی پؤاو دی او دا أیګر کار غواؤي او دا خګه چیګ شوي یانیګ نظر جګګؤیګ او تجزییګ ته، دیګ لوییګ جرګګیګ ته مواِ ترجیح ورکوو او دا چیګ اوس مواِ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخل کیگ یو هلته کار کوو، هلته فعالیت کوو دا هم یو مثبت تگکی دی او د اینده په خاطر باید کار وکؤو، خو حگینیگ مسایل دي چیگ هغه موإ افغانانو ته د زیات احترام وؤ دي چیگ له هغیگ جملیگ نه لویه جرکگه ده، یانیگ موإ نه غوشگتل چیگ دلوییگ جرکگیگ تر نامه لاندیگ دیگ یوه فرمایشي جرکگه جوؤه شي، موإ غوشگتل واقعي لویه جرکگه جوؤه شي، لکه خگنکگه چیگ خلکو د طالبانو تر حکومت لاندیگ حگایونو کیگ هم د لوییگ جرکگیگ غوشگتنه کوله او په هغه وخت کیگ چیگ آن د لوییگ جرکگیگ نوم هم چا نه شو اخیستی، موإ داسیگ خلک لیدلي چیگ د طالبانو کوتک ییگ مانه خو د لوییگ جرکگیگ نوم ییگ اخیسته، خو هیله ده چیگ په اینده کیگ اصلاحات رامنحگته شي.

تاسو ته خو ترتگولو شگه تجربه ده چیگ په افغانستان کیگ په شلو پنحگه ویشتو کلونو کیگ غتگ جنجال دا و چیگ هر کگوند او تنظیم انحصار کاوه او د انحصار په نتیجه کیگ افغانستان أیگر تباه شو اوس هم په دولتي چوکاتگ کیگ زیات انحصار موجود دی، ددیگ انحصار دله منحگه وؤلو حل لاریگ خگه دي؟

خبره دا ده چیگ په دغو ألو ألبازیو کیگ افغانستان هیگخگ کگتگه نه شي کولای، موإ که داسیگ لإ سره مخکیگ لاؤ شو، کله چیگ شهید داود خان کودتا وکؤه او هغوی هم کوشش کاوه چیگ

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو شميګر باوري خلک رامخته کړي، يانيګ هغه کسان چيګ ده پيګژندل هغه رامخته کړي او هغه کسان چيګ ده نه پيګژندل که خګه هم مسلکي وو، خو دده له حکومت نه د بانديګ پاتيګ شول، چيګ نتيجه ييګ مواږ وليده، کله چيګ د خلق دموکراتيک کګوند راغی، دوی هم له نورو کګروپونو سره پراخه ملي جبهه رد کړه، ان نور خلک ييګ په راز راز نومونو له منځګه يوړل، اوس هم په افغانستان کيګ په هيګګخګ صورت سره يوه ألـه پرتګول افغانستان بانديګ حکومت نه شي کولای، يانيګ خلک دا حق نه ورکوي، خلک وايي چيګ په افغانستان کيګ د مسلکي کسانو يانيګ هغه کسان چيګ مسلکي پوهه ولري، هغه کسان بايد دحکومت چاريګ په لاس کيګ واخلي، که دا مسلکي شخص هزاره وي، که دا پښګتون وي، که تاجک وي او که ترکمن وي، دا که هرخګوک وي پر ديګ بانديګ د افغانستان خلک باور کولای شي، نظر ديګ ته چيګ يويګ خواته يو کګروپ، يوه ألـه رامنځګته شي او بيا دي په ديګ ألـه کيګ مسلکي پوهه هم نه وي، نو زه فکر کوم دديګ نتيجه به لکه دخلق دموکراتيک کګوند، لکه دغو تنظيمونو چيګ د جهاد په دوران کيګ يا له ۷۱ نه تر **۷۵** پوريګ په کابل کيګ وو د ددوی ترمنځګ خو هيګخګ نوعه اختلاف نه و.

اختلاف خو په ديګ کيګ نه و چيګ مواږ داسيګ دموکراسي غواړو، يا دا غواړو يا هغه، اختلاف يوازيګ په ديګ کيګ و چيګ دوی هر يو انحصار غوښګته. نو زما په نظر يويګ ألـيګ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې حکومت کول دا أیګره کګرانه خبره ده، شګه خبره به دا وي چې خلکو ته مراجعه وشي او له خلکو هغه کسان چې هغوی کولای شي وطن اباد کړي، هغه کسانو ته په دولتي چارو کې، په حکومتي پوستونو کې ځګای ورکړل شي، دغه یو ازیني لاره ده، دغه مسئله چې خلک وایي پراخ بنسګتګه حکومت، د پراخ بنسګتګه حکومت اصطلاح باندې تقریباً ۱۴ کاله مخکې مو إکار کړې دی، دا اصطلاح په هغه وخت کې رامنحګته شوې، چې تنظیمونو ویلې هغه خګوک چې جهاد یې نه وي کړی، باید حکومت کې نه وي، هغه چا چې تګوپک یې نه وي ګګرحګولای باید حکومت کې رانه شي، مو إ خلکو دا هلیګ حګلیک پیل کړې چې نه جهاد یو ازې تګوپک کګرحګول نه دي، أیګر کسان دي چګې هغوی مسلمانان دي، هغو کې عقیده شته، هغوی افغانستان باندې دردیګګإي او دا اوس هم خدمت کوي، هغوی د کاندیدو حق لري، هغوی د رایې ورکولو حق لري، دغه حق ترې حګینو تنظیمونو اخیسته او مو إ د هغو تنظیمونو په مقابل کې وویل چې دې کې باید تګول افغانان سهم واخلي، خو اوس وخت د پراخ بنستګه حکومت نه دی چې مو إ ووایو دا ددې او د هغه قوم حق دی طبعاً هغه مسلکي سړی چې هغه پوهه لري، د کارتجربه لري، هغه پر دې پوهیګإي چې د قومونو ترمنحګ ملي یووالی، ملي وحدت او ملي ثبات خګنګګه راولو، نو دا خو په تنظیمي یا په منطقه یي خبرو پورې هیګخګ تړاو نه لري او په اوس وخت کې زه فکر کوم د پراخ بنستګه اصطلاح

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم نه په کاريګږي، يوازينۍ اصطلاح چيګ اوس په افغانستان کيګ ورته بايد احترام وشي هغه د کدرونو ده، هغه د مسلکي کسانو ده، دغه کسان بايد رامنځګته شي، له هريګ خوا نه چيګ وي هرڅګوک چيګ وي، پر دوى بايد اعتماد وشي، دغو خلکو ته بايد د حکومت چاريګ وسپارل شي، زه فکر کوم دا مشکل به تر يوه حده حل شي.

د افغانستان د تګولو کورنيو او بهرنيو ستونزو په نظر کيګ نيولو سره د ديګ هيګواد راتلونکي ځګنګګه ارزوئ؟

تاسو پر ديګ پوهيګږئ د افغانستان خلک له جنګګ نه ستړي شوي دي، هيګخګ شريف افغان جنګګ نه غواړي، هيګخګ شريف افغان بيګ ثباتي نه غواړي، دويمه خبره داده چيګ په سيمه کيګ هم اوضاع فرق کوي، يانيګ په ديګ مانا چيګ ګګاونډيو هيګوادونو په نوبت سره په افغانستان کيګ جګګړو ته لمن وهله، خو تاسو د تګولو عواقب وليدل، شوروي اتحاد مو وليده، ايران تاسو وليده، پاکستان مو د سپتمبر تر حادثيګ وروسته وليده او همدا أول خپله امريکا او غرب د مخدره موادو مارکيټګونه او بازارونه، دغه د افغانستان د جنګګ عوامل او د هغه اغيګزيګ ويګ چيګ پر هغوى باند يګ پريګوتيګ ويګ، خو زه فکر کوم له يو يګ خوا افغانان سوله غواړي له بليګ خوا نه د سيميګ په هيګوادونو کيګ يو تغير راغلى دى او هم نړيوال مجبور دي، يانيګ هغه شعار چيګ نن بيګ ورکوي چيګ په نړۍ کيګ جګګړه نه غواړو، تروريګزم نه غواړو، مخدره مواد نه غواړو، ددغو شيانو تقريباً په دغو لسو کلونو او يا په يوه حساب په درويشتو کلونو کيګ مرکزيت افغانستان و،

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس نـو نؤیـوال مجبـور دي چیـگ خپـل شـعار تـه د عمـل جامـه ور واغوندي او دا کار لومؤی له افغانستان نه شروع کؤي، افغانان هم لـه دوی سره مرسته کوي، سمه ده پـه دیـگ کیـگ شـک نـه شـته چیـگ د کگوتو په شمیگر افغانان په دغو جکگؤو، تروریـزم او مخدره مـوادو کیگ ککؤ دي، خو تر ۹۹ فیصدو زیات خلک سولیگ، ثبات او ملي مرکزي دولت ته، ملي وحدت او دخاوریگ بشپؤتیا ته لیگواله دي.

شـگاغلی حـاجي صـیب داود ستاسـیگ د مفصـلیگ او معلوماتي مرکیگ له امله ستاسو خگخه أیگره مننه کوو.

تاسو نه هم مننه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه جل وهلی یم باران ته اړ یم

دا مرکه ما له خدای بښلي ننګیال صاحب سره د ۱۳۷۳ل کال په وروستیو ورځو کې کړې وه او د ۱۳۷۴ل کال د وري پر لومړۍ نېټه، له پېښوره خپرېدونکې ارمان جریدې په لومړۍ ګڼه کې خپره شوې ده. دا دی دلته یې قدرمنو لوستونکو ته په خپل آر متن وړاندې کوم.

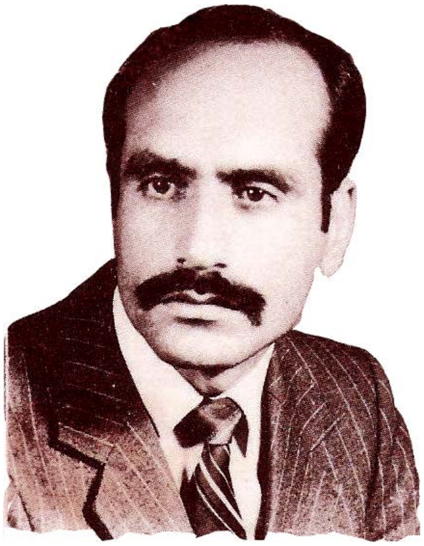

اسحق ننګیال زموږ د هېواد پیاوړی او نومیالی شاعر دی، د ده په شعرونو کې ښکلا، مینه، عاطفه، تفکر او د شعر نورې ښکلاوې له ورایه ځلېږي. ننګیال تراوسه پورې د شعرونو څلور مجموعې (ډالۍ، سپېره ډاګونه او غوړېدلي بزغلي، هغه شپې هغه کلونه او څاڅکي څاکي) خپرې کړي دي، د شعرونو دوه مجموعې یې اوس چاپ ته تیارې دي. موږ په دې ګڼه کې له ښاغلي اسحق ننګیال سره لنډه مرکه کړې چې په ګډه یې لولو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنه: څرنګه چې ماته معلومه ده ستاسو په شعرونو کې د نورو هنري ښېګڼو ترڅنګ، عاطفه ډېره زياته ځلا او جلا مومي، ان کله کله د شعر پر فکري اړخ عاطفي خوا ډېره درنه وي، کېدی شي د دې خبرې لامل را په ګوته کړئ؟

ځواب: ښايي ژوند مې پر همدغو ستنو ولاړ وي، ښايي ژوند مې همداسې وي او عاطفه مې په وينو کې ګډه شوې وي او هغه چې ډېر عاطفي نه وي زما په اند نه شي کېدی چې ډېر ښه شاعر شي. يوازې اند شعر نه دی، يوازې عاطفه او په همدې توګه له اند او عاطفې پرته تخيل او تخييل هم شعر نه دی، دا ټول بايد لاسونه سره يو کړي څو چې ښه شعر ترې جوړ شي. خو دا چې ستاسو په اند زما په شعر کې عاطفي برخه زوروره ده، هم تصادفي خبره نه ده، د خپل ژوند يوه کيسه درته کوم:

د اوړي يوه تاوده ورځ وه، په دېره کې ناست وم، يوازې او تنها له خپلو سوچونو سره لوبېدم، چې يوه ماشوم چې په يوه لاس کې يې مړ ژواندی چرګ او په بل لاس کې يې تېره چاړه وه راته راغی، چې چرګ يې حلال کړم، نه مې غوښتل چې خپل لاسونه په وينو سره کړم، خو چرګ ناروغه و، مړ کېده او هلک نارې راته کولې، چرګ مې حلال کړ خو اوس اوس چې له هغې ورځې نه درې کاله تېر دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه چرګ مې خوب ته راځي. وسله وال وي په ټوپک مې ولي، چاړه ورسره وي حلالوي مې. په اوونۍ کې يو ځل داسې خوب وينم.

پوښتنه: ځينې شاعران تر يو ټاکلي وخت پورې په ډېر سرعت سره وده کوي خو بيا ورو ورو د نزول خواته درومي په دې باب تاسو څه وايئ او علت به يې څه وي؟

ځواب: څو کاله دمخه د افغانستان د ليکوالو په ټولنه کې د پښتو ژبې يوه سپين ږيري او نامتو شاعر خپل شعرونه لوستل او موږ کره کتنه پرې کوله، همدغه پوښتنه مې له هغه نه هم وکړه او ورته مې وويل: چې پخواني شعرونه يې شعرونه دي او د وروستيو کلونو شعرونه يې بېولالې، هغه راته وويل: هغه وخت يوه ځوانه او سمسوره ونه وم، چې ډېرې او خوږې مېوې مې راوړلې، خو اوس هغه زړه ونه يم چې مېوې مې اومې، بدرنګې او ترخې دي. هغه په دې باور و چې شعريت او هنريت د شاعر په ځوانۍ کې وي، خو کله چې زوړ او کمزوری شي، شعر يې هم ورسره زوړ او کمزوری شي. خو زه په دې ټکو باور نه لرم. شاعر چې زوړ شي، د ژوند د هرې ورځې په نوې کېدو سره يې بايد شعر نوی شي او کله چې مړ شي بايد شعر يې هم د کليمې په رښتينې مانا تکميل شي، خو د ژړا خبره داده، چې خبره يوازې په سپين ږيرو کې نه ده، زموږ ډېر زلمي او ځوان شاعران د يو څه مودې لپاره داسې راوټوکېدل چې زموږ د سبا هيلې يې هم له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانه سره وتړو کولې، خو هغوی د بر ژر د شهرت، شعریت او هنریت له اسمانونو راولوېدل او د بر ژر یې بېرته په خاپوړو پیل وکړ.
سوچ کوم چې یو علت دغو ځوانو شاعرانو ته به بېځایه لاس پړه کونو کې نغښتې دی او زموږ یو شمېر نامتو شاعران همدا چې د شهرت پوړیو ته ورسېږي سوچ کوي، چې منزلونه او سفرونه تمام شول. تنبل شي او غلي شي.

پوښتنه: تاسو ولې ازاد شعرونه زیات لیکئ او غزل کم؟

ځواب: کله چې الهام ذهن، زړه، لاسونه او پښې رانه واخلي او ویلو ته مې وهڅوي او قلم پورته کړم، په هغو شېبو کې زه ددې فرصت نه شم موندلی، چې د شعر په فورم سوچ وکړم، په هغو شېبو کې زه د شعر په سوچ کې یم، په هغو شېبو کې د فورم د ټاکنې واک له ما سره نه وي. زجل وهلی یم باران ته اړ یم او ماته دا مهمه نه ده چې باران په دښتو کې راباندې واوري او که په کوڅو کې.

پوښتنه: ځینې شاعران د هنري شعر په نوم تکلفي او تصنعي نظمونه وړاندې کوي او ځینې نور د فکر او محتوا د ښه بیان په پلمه د شعر د لفظي ښکلا او هنري تلازماتو له راوړلو څخه ډډه کوي او یا کېدی شي له وسه یې پوره نه وي، ستاسو نظر په دې باب څه دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: زموږ د پښتو نني شعر تر ټولو لویه ستونزه همدا ده. یوه خیرې او زړه لمن مو مخې ته پرته ده. یوه خوا یې ګندو، بله خوا یې رانه خیرې شي. ددې لپاره چې د شاعرانو په منځ کې ځان مهم، هوښیار او نوښتګر وښیو، تصنع ته لاس اچوو او کله هم چې وغواړو د تعهد نغاره سینې پورې وتړو هنریت او شعریت رانه هیر شي. خو اصلي ستونزه داده چې موږ تراوسه شعر نه دی پېژندلی، موږ اکثره په دې هکله ((بېسوادان)) یو. یوازې لیکلو ته مو ملا تړلې، لوستلو ته ړانده یو.

پوښتنه: د خپلو شعرونو د ودې له بهیر څخه راضي یې؟

ځواب: نه، هېڅکله هم نه. زه چې ځان ته ګورم او خپلو هستونو ته ګورم سوچ کوم، چې هېڅکله به شاعر نه شم، زه لا تراوسه شاعر نه یم شاعر ګوټی یم.

پوښتنه: کېدی شي د خپل شاعرانه ژوند یوه خوږه او یوه ترخه خاطره راته بیان کړئ؟

ځواب: خواږه خو مې په ژوند کې نشته، زه یې له ترخو هست کړی یم یوه خوږه کلیمه هم زما د ژوند په کتاب کې نشي لوستلی. خو زه چې د ترخو درمند یم کومه ترخه دانه به دې مخې ته کېدم؟ خو اوس اوس کومه خبره چې ځوروي مې او موسکاوې مې راته وژني دا دی چې زه په خونړي کابل کې د شعر اورېدونکی نه لرم، لکه دمخه مې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې وويل: زما د شعر اورېدونکي د بوالونه دي. زه مې شعرونه د بوالونو ته اوروم. ماته به له دې نه بله ترخه خاطره څه وي؟

پوښتنه: د لغمان د شاعرانه سيمې په باب چې تاسو پکې رالوی شوي يې او هم په دې سيمه کې د ډېرو شاعرانو د ټوکېدو علت او د خلک د شعر خوښوونې او ادبپالنې په باب غواړم ستاسو له نظر څخه خبر شم.

ځواب: رښتيا خبره داده چې که زه شاعر يم، نو لغمان شاعر کړی يم. دا ځکه چې لغمان شاعر دی، لغمان ښکلا ده او لغمان په خپله د شعر الهه ده. د هغه ځای غرونه شاعران دي، سيندونه يې شاعران دي او پولې، لښتي يې شاعران دي، خلک يې خو پرېږده، او که شعر، ښکلا، ادب او ادب پالنه له لغمانه واخلې، خو په يوه توت هم نه ارزي؛ په لغمان کې له دو پرته نور څه دي؟

پوښتنه: د يوه شاعر او ليکوال د ادبي شخصيت او ځاني شخصيت په باب ستاسو نظر څه دی؟

ځواب: دا ډېره ستونزمنه پوښتنه ده چې ځواب ورکول ورته يو خروار کاغذ غواړي. خو همدا شېبه زما ځواب دادی، چې زموږ خوږې، سرې او ښکلې مڼې په کار دي، زه به هېڅکله د مڼو د باغ د عرض او طول او د مڼو د باغوان د نامه او کورنۍ پوښتنه ونه کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما منې خوښې دي، نه باغوانان، باغوان هرڅوک چې وي، وي دې،
زما پرې څه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان یوې ملي ستراتیژۍ ته اړتیا لري

ښاغلی ډاکټر محمد ابراهیم شینواری د افغانستان یو

ځوان لیکوال او د طب ځانګې یو دقیق ډاکټر دی. تراوسه یې په طبي او ټولنیزه برخه کې څو عنوانه کتابونه چاپ شوي او په لسګونو علمي لیکنې یې خپرې شوې دي.

د هیلې مجلې له پیله بیا تر دې دمه یې د هیلې په زیاتو ګڼو کې مقالې خپرې شوې دي. دا مرکه یې هم د هیلې د پرله پسې شپږم کال (۱۳۸۱) په څلورمه ګڼه کې خپره شوې ده، چې تاسې یې لوستو ته رابولو:

له دود سره سم که د هیلې درنو لوستونکو ته خپل ځان ور وپېژنئ خوښ به شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر ټولو دمخه د هیلې درنو لوستونکو ته سلامونه وړاندې کوم. د پېژندنې په باب باید ووایم چې زه محمدم ابراهیم شینواری د کونړ ولایت د شیګل په شینکوړک کې زېږېدلی یم. لومړنۍ زده کړې مې په کونړ، جلال اباد او سروبي کې کړې دي. لېسه مې هم په سروبي کې لوستې ده او بیا له کابل طب څخه فارغ شوی یم. دا شپږ کاله کېږي چې د عامې روغتیا په برخه کې کار کوم.

لیکوالي دې له کوم وخت څخه پیل کړه او اساسي علت یې څه و؟

ما لیکوالي د ښوونځي له شپږم ټولګي څخه پیل کړې وه، خو چې پر ۱۳۶۷ل کال پوهنتون ته ولاړم، له نورو لیکوالو سره د راشه درشې او ملګرتوب له امله مې په کې یو څه پرمختګ وکړ، علت یې دا و چې زما پلار به لا هغه وخت چې زه د ښوونځي په لومړي او دویم ټولګي کې وم، کور ته مجلې او کتابونه راوړل او د لیکوالانو نوم به یې ډېر دروند یاداوه، نو ما له هماغه وخته له کتاب، لیکوال او مطالعې سره شوق درلود او لیکوالان مې د ټولنې تر ټولو شعوري خلک او لیکوالي مې انسانانو او هېوادونو ته د خدمت تر ټولو غوره لار بلله.

په پیل کې دې شعرونه هم لیکل، خو دا ډېره موده کېږي چې په مطبوعاتو کې دې شعرونه نه خپرېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعري دې پرې ايښې که څنګه او که پرې ايښې دې وي علت يې څه دی؟

هو ! ما څه شعرونه ليکلي دي، زه چې کله پوهنتون ته لاړم، هلته زما ډېر نږدې ملګري اسمعيل يون صيب، ممتاز ارمان صيب، لال پاچا ازمون صيب، تکل صيب او دغه نور ځوان شاعران وو، مونږ همدا راز د اسحق ننګيال صيب، عارف خزان صيب او نورو شاعرانو ملګرو سره راشه درشه درلوده، نو دغه وخت له دوی سره په مباحثو او د شعر په باب مطالعې زه پر دې پوه کړم چې شعر په پوره مانا يو ګران کار دی. شعر چې هنر، شعريت، پيغام، ښکلا ولري بايد په ډېر زيار وليکل شي، د شعر لپاره بايد رياضت او د نفس د پاکۍ مجاهده وشي. د فکري تمرکز تمرين وشي، د عاطفې او احساس جذبه په ځان کې پياوړې شي او پر ژبه او الفاظو حاکميت پيدا شي. که څه هم ګرانو مشرانو استاد خالق رشيد او استاد هېوادمل صيب او زما پورتنيو يادو شويو ملګرو او نورو دوستانو زه هڅولم چې بايد شعر ويلو ته دوام ورکړم او يو ځل خو لا ما د ځوانو ليکوالانو د کلنيو جايزو په لړ کې جايزه هم واخيسته، خو ما دا يقيني کړه چې زه د شعر لپاره دغومره اړين رياضت ته وخت نه لرم. ما ته دا غوره وبرېښېده چې خپلو خلکو او هېواد ته له علمي لارو چارو خدمت وکړم. د شعر اغېزه دايمي او تل پاتې هم ده او ژوره هم ده خو زما تصميم داسې شو چې نور دوام ور نه کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستاسو د ليکنو زياته برخه د ټولنيزو- سياسي مسايلو پر محور راڅرخي، ددې علت څه دی؟

زما د کتابونو موضوعات سياسي نه بلکې طبي او ټولنيز دي او د مقالو ډېره برخه د ټولنيزو- سياسي مسايلو پر محور راڅرخي. بايد ووايم چې که څه هم زه د کوم سياسي ګوند غړی نه وم او نه يم او د زده کړې څانګه مې هم طب دی، خو په تېرو دوه نيمو لسيزو کې ټولنيزو او سياسي مسايلو دومره د افغان ولس پر ژوند محسوس او ملموس اثر کړی دی چې هر څوک په دغه باب فکر کوي، بحث کوي او ځان په کې دخيل ګڼي. د ارستو په وينا انسان يو سياسي حيوان دی او هر انسان حق لري چې د خپل ژوند او سرنوشت د کليدي مسايلو په باب خپل فکر وکړي او نظر څرګند کړي.

په طبي برخه کې ستاسو يو لړ ليکنې او همدا راز د کتابونو سمون يو غوره کار ګڼل کېږي، تر اوسه دې په دې برخه کې څومره کار کړی دی او د نور کار تکل هم لرې او که نه؟

دا زما يوه پخوانۍ هيله ده، چې ټول افغانان په خپلو برخو کې د ليکنو او ژباړو له لارې د هېواد د علمي، فرهنګي پانګې په شتمنۍ کې برخه واخلي، موږ ته دا موقع هله په لاس راغله چې زموږ ملګرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه جوړه کړه (البته دا کار موږ د خوشحال فرهنګي ټولنې له جوړېدو سره سم پلان کړی و.) ما له همدغو امکاناتو څخه په ګټه پورته کولو په خپله دوه طبي کتابونه تاليف او چاپ کړل او د طب د پوهنځي د استادانو او ځينو نورو ورونو (۷) عنوانه طبي کتابونه مې اډيټ او چاپ کړل.

البته ما يو دوه نور غير طبي کتابونه هم وژباړل چې د ملګرو په مرسته چاپ شوي دي. د دوام ورکولو په برخه کې بايد ووايم چې غواړم دغه کار ته دوام ورکړم او له نورو ملګرو سره هم تر خپله وسه مرسته وکړم.

ستاسو په نظر د پښتو ژبې علمي کېدنې ته څه کول په کار دي؟

د پښتو ژبې علمي کېدنې بهير بايد د پښتو ژبې د پرمختيا له عمومي بهير سره يوځای پرمخ لاړ شي. زما په اند بايد دا بهير په لاندې برخو کې پياوړی شي:

۱- په دولتي چارو کې:

❋ په اساسي قانون کې د ژبې روا او معقول حق تسجيل شي.

❋ په دولتي ادارو او چارو کې شامله شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

❋ په ښوونځيو او پوهنځيو کې د زده کړې او تدريس ژبه شي (البته په هغو سيمو کې چې پښتانه اکثريت جوړوي او کابل کې دې دواړه ژبې پښتو او دري د زده کړې ژبې وي).

❋ په راډيو تلويزيون، خپرونو او مطبوعاتو کې دې خپل متناسب ځای ونيسي.

۲- په نا دولتي چارو کې:

❋ ازادې فرهنګي ټولنې دې، دې کار ته ملا وتړي.

❋ فرهنګپال سوداګر دې ددې خدمت لپاره مرستې وکړي.

❋ شخصي فرهنګي موسسې دې په دې باب نوښتګر کارونه ترسره کړي.

تاسو د هېواد له سياسي او ټولنيزو حالاتو خبر ياست، د افغانستان راتلونکی درته څنګه ښکاري؟

دا ډېره عامه او ګرانه پوښتنه ده، دا چې حالات کوم لوري ته ځي او څه منځته راځي په دقيق ډول يې ويل ګران دي، خو عامې نښې نښانې داسې دي، چې افغانستان اوس عملاً د يوې ډلې په انحصار کې دی او په راتلونکي کې به انحصار ونه چلېږي، نو طبيعي ده چې د يوې مدني ټولنې پر لور ګامونه واخيستل شي.

انحصار ځکه نه چلېږي چې موږ ته تجربه شوه، د خلقيانو حاکميت دومره انحصاري و، چې د ((انقلابي شورا له رئيس)) څخه تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

((علاقه دار)) پوري د دوی ((ملګري)) ټاکل شوي وو. ملت بې وسلې و، بهرنۍ مداخله ډاګيزه نه وه او ملت هم ويده و. ترې راوروسته د روسي لښکرو او برچو په زور ببرک کارمل هم ددغه انحصار د ټينګښت لپاره هڅې وکړې، خو نتيجه يې ورنه کړه، دوی مجبور شول چې د ګورباچوف د ((نوی سياسي تفکر)) په تقليد ملي روغه جوړه اعلان کړي او لږ تر لږه په نظرياتي ډول له انحصار ګرۍ څخه تېر شي. بيا د مجاهدينو يوې ډلې او ترې راوروسته طالبانو هم د انحصار هڅې وکړې، خو تجربې ناکامې وختې نو اوس هم نتيجه نه ورکوي او دا په دې دليلونو چې:

ـ سره له دې چې امريکايان او نړيوال سوله ساتي په افغانستان کې فعال حضور لري، د هېواد په ډېرو سيمو کې د مرکزي حکومت او شمال ائتلاف امر نه چلېږي.

ـ شمال ائتلاف په خپله پر څو غير متجانسو ګروپونو وېشل شوی دی.

ـ د دوی په منځ کې د نظار شورا ظاهراً متحده ډله هم د رهبرۍ په فقدان اخته ده او تر مسعود وروسته د يو وړ رهبر د نشتوالي له امله دوی د يو موټي سازمان په توګه کار نه شي کولی.

ـ ملت د انحصار ګرو ډلو له اعمالو ډېر ستړی شوی دی او ذهناً دې ته تيار دی چې د انحصار ګرۍ پر خلاف له هغو ملي او ولسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

حرکتونو سره مل شي چې د اسلامي ارزښتونه او د افغانستان ملي ګټو ساتنه یې د کار په محور کې وي.

ـ نړیواله ټولنه هم وجداني مسئولیت لري او هم د خپلو ویناوو او ژمنو پر اساس مجبوربږي، چې د ډیموکراسی، قانونیت او پلوراليزم پر لوري د افغانانو د روا هڅو ملاتړ وکړي.

ـ بهرني هېوادونه (ایران، روسیه، عربي هېوادونه، پاکستان) په افغانستان کې متضادې ګټې لري او انحصار ګري نه غواړي، ځکه ورته مخالفین پیدا کوي چې دا بیا د هېواد په ضرر ده او د تباهی پر لور یې بیایي.

نو په لنډیز سره به وو ایو د افغانستان راتلونکي کې د یوې مدني، ملي ټولنې د جوړېدو امکانات ډېر دي، خو په دې شرط چې ملي اشخاص او ځواکونه یو مدبرانه، له جرئت ډک سنجول شوی او منسجم خوځښت پیل کړي، دوام ورکړي او تر بري یې ورسوي.

په افغانستان کې د سیاسي انحصار د مخنیوي لپاره څه کول په کار دي؟

د سیاسي انحصار د مخنیوي لپاره په کار ده چې تر ټولو لومړی افغانان د انحصار غوښتنې پر ځای پر یو ملي –اسلامي، غیر انحصار طلبه ولسواک بدیل فکر وکړي، اقدام ته راودانګي او منسجم او هدفمند کار ترسره کړي. دویم دا چې ملي اردو او ملي پولیس د یوې ډلې له اختیاره ووځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بلې خوا نړیوال پر دې قانع کړل شي چې انحصار غوښتونکي د دوی د اوږدې مودې ملګرتیا نه شي کولای او د ملت له نارضایتۍ سره د مخامخ کېدو په صورت کې له ستونزو سره مخ کېدونکي دي.

ځینې کسان د افغانستان د بحران د اوږدوالي یو علت د یوې ملي ستراتیژۍ نشتوالی ګڼي، ستاسو په نظر اوس یوې اوږدې ملي ستراتیژۍ ته اړتیا شته او که نه؟

دا ډېره مهمه خبره ده که افغانستان پیاوړې ملي ستراتیژي درلودلای له دومره ستونزو سره نه مخ کېده. دا سمه ده چې زموږ سیاسي، جغرافیاوي موقعیت داسې دی چې د هر فاتح او زورور د هدف وړ ګرځو او باید له دې لارې خپلې نظر وړ سیمې ته ځان ورسوي، خو د یوې روښانه ملي ستراتیژۍ نشتوالی د بهرنیانو له بدو نیتونو سره مرسته کړې ده چې په اسانۍ په افغانستان کې نفوذ وکړي.

د افغانستان تېر حکومتونه په دې نه دي توانېدلي چې د افغانستان د ملي هویت، په ملي هویت کې د مرکزي ټکیو، ملي ژبې، ملي تاریخ، ملي ګټو، د نړیوالو ګټو او ملي ګټو ترمنځ د توازن، د اسلام د اساساتو د رول (نقش)، د اسلامي او ملي ګټو ترمنځ د توافق او توازن، فردي او ټولنیزو حقوقو او د پرمختیا او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سولې او ملي ټولنې لپاره د شعارونو او ستراتیژیو په باب یو واحد فورمول وړاندې او د ټول ملت توافق پرې واخلي.

افغانان تر دې وروستنیو ناتارونو وروسته باید پر دې خبرو پوهېدلي وي:

ـ ګاونډیان زموږ له ملي عظمت سره لېوال نه دي او له موږ سره د خپلو ګټو د لومړي ګڼلو په صورت کې معامله کوي.

ـ افغانستان بل بدیل نه لري او د هر افغان ابرو یوازې په خپل کور کې خوندي ده. اوس نو ددې وخت دی چې افغانان پر یوې ملي ستراتیژۍ باندې فکر وکړي او د داسې شرایطو د رامنځته کولو لپاره هڅې وکړي چې ټول افغانان وکړای شي پرې توافق وکړي او د عملي کولو تعهد یې وکړي.

افغانان باید د اوږدې مودې تاریخي او ټولنیزو واقعیتونو په دقیق تحلیل سره د راتلونکي په باب پوخ فکر وکړي او پخه، اوږده، متوازنه ملي ستراتیژي جوړه کړي، چې له نړیوالو بهیرونو سره هم موازي وي.

په افغانستان کې د ملي غورځنګونو د نه پرمختیا او نه بریالیتوب علتونه څه دي؟

زما په نظر په دې کې څو خبرې مهمې دي:

ـ د اعلیحضرت محمدظاهرشاه په دوران کې حکومت یوه ملي پالیسي درلوده او کوم ګوندونه چې یې په مقابل کې جوړ شول، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی اکثریت له بهرنیو منابعو پیاوړي کېدل او طبعاً پر غیر ملي ایډیالوژیو سمبال او عملاً د ملت پر خلاف ولاړ وو.

ـ دولت نه په خپله کوم ملي ګوند او منسجم سازمان جوړ کړ او نه یې ملي سازمانونه حمایه کړل.

ـ بهرنۍ مداخله ډېره زیاته وه او له ملي ضد ګوندونو سره یې بې دریغه مرستې وکړې.

ـ د روسانو تر بربنډ تېري وروسته ټول ملي قوتونه مجبور شول پاکستان او ایران ته پناه یوسي، هلته هم د پاکستان حکومت او هم د ایران اخوندانو د ملي قوتونو په ځپلو کې خپل رول ادا کړ.

ـ ملي غورځنګونو خپل ولس ته نفوذ ونه کړای شو او د روښانفکرانو په وړو دایرو کې منحصر پاتې شول او ولس ته یې د خپل اسلامي هویت ډاډ ورنه کړ، له بلې خوا ځینو جهادي ډلو هم د ملت په منځ کې دوی د اسلام پر ضد او یا لږ تر لږه د اسلام پر وړاندې په بې تفاوته دریځ تورن کړل.

ـ ملي غورځنګونو د کمونیستي او جهادي ګوندونو په شان منظمه سازماندهي هم نه درلوده، نو دغه ټول ددې سبب شول چې په افغانستان کې ملي قوتونه ونه ځلېدل او بریالي نه شول.

ایا اوس یوه پراخ ملي ګوند ته چې د ټولنې اکثره خواوې رانغاړي اړتیا شته او که نه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس ډېره اړتیا ده چې یو پراخ ملي- افغاني تحریک جوړ شي چې د ټول هېواد د بقا لپاره یوه اساسي فورموله ولري او د مشخص پروګرام او کړنلارې له لارې له تېرو تجربو څخه په استفادې د روښانه راتلونکي لپاره لاره خلاصه کړي.

دغسې یو پراخ تحریک ته اړتیا ډېره ده، خو له لاندې چلنجونو سره به مخ وي:

۱- ایا ټول ملي او دموکرات قوتونه چې واحد افغانستان او د اسلام دین ته وفادار وي، تر یوه چتر لاندې راټولولای شي که نه؟

- دا چې اوس عملاً د افغانستان د اقلیت قومونو په منځ کې د دوی د حقوقو د (دروغجنو) مدعیانو له خوا ګوندونه موجود دي، دا ملي پراخ تحریک به له ټولو قومونو باکفایته، بادرکه او پر هېواد مین خلک راټول کړای شي که نه؟

۳- که دغه پورته کارونه وشي ایا پر یو ښه رهبر او با کفایته مشرۍ به سره متفق شي او که نه؟

- دوی به د خپل پروګرام د حقانیت او جامعیت په باب بادرده او زده کړو افغانانو ته قناعت ورکړی شي شي او که نه؟
- او که دا هم وشي ایا وبه کړای شي له روښانفکرې دایرې د ولس د پراخو پرګنو، او ولسي او روحاني مشرانو ملاتړ ترلاسه کړي او که نه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- ایا دوی به نړۍ پر دې قانع کړای شي چې د داسې مسایلو اړتیا او هم امکان اوس تر هر وخت زیات دی او دا کار هم د افغانستان او هم د نړۍ په ګټه دی.

نو د اړتیا خبره خو حل ده، خو د امکاناتو پر خبره باید پوره بحث وشي. دقیق فکر، قوي او متین ګامونه ورته واخیستل شي. داسې چې د افغانستان د تاریخي او ټولنیزو واقعیتونو ټول اړخونه دقیق تحلیل شي. دقیق او ستراتیژیک پروګرام جوړ شي او په پوره تدبیر، حوصله، عزم، پوهه او جدیت دا کار پرمخ ولاړ شي.

د راتلونکي اساسي قانون په باب ستاسو نظر څه دی، چې څه ډول قانون باید وي؟

د راتلونکي اساسي قانون په باب خو زموږ نظر په عام ډول دا دی چې باید د افغانستان خپلواکۍ، ملي هویت، ملي ګټې، د اسلام د سپېڅلي دین اساسات، د ترقۍ او دموکراسۍ لپاره تکل، د بشري حقوقو موازین، ټولنیز عدلت، اقتصادي پرمختیا، ملي یووالي او ورورولي، ټولنیزه پرمختیا، ملي ښوونه او روزنه، د حقوقي نظام اساسات او ټول لوړ ارمانونه په کې تضمین او تسجیل شي. دا قانون باید د ټولو تېرو قوانینو د یوې بشپړوونکې نسخې په حیث وي او د تېرو قوانینو کمۍ پوره کړي او نوې ستونزې ونه زېږوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینې کسان غواړي چې په اساسي قانون کې د فیډریشن موضوع راپورته کړي، ستاسو په نظر په افغانستان کې فیډریشن د افغانستان یووالي ته څومره زیان اړولای شي؟

موږ باید فدریشن مسئله په کلکه و غندو. دا د افغانستان او افغانانو پر خلاف د روسانو د وحشي ظلمونو او تېریو یو دوام و بولو او د افغانستان د ټولو خلکو په تاوان یې وګڼو.

زموږ خلک لا د افغان واحد ملت په یوه ملي لوښي کې پوره حل شوي نه دي او په دې نومونو د ملي نفاق او قومي او سیمه ییزو لانجو زړي له سره زرغونېدای شي. افغانستان واحد هېواد دی او باید یو پیاوړی مرکزي دولت ولري چې پر ټولو ولایتونو پوره کنټرول ولري. د افغانستان د خلکو ډېره لوړه فیصدي د زده کړې له نعمت څخه بې برخې ده، په تېرو جګړو کې ډېرې کینې او کرکې پیدا شوې دي او سره له دې چې تر افغانستان ښه بدیل د هیڅ قام او وګړي له پاره نشته، خود فدرالیزم دا ناوړه نظریه د مضر میکروب په توګه زموږ ملي وحدت او د خاورې یووالي له ګواښ سره مخ کولای شي، نو ځکه یې زه غندم او باید په اساسي قانون کې رد شي.

د ملي ژبې مسئله په اساسي قانون کې څنګه حلېدی شي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ وړاندیز دادی چې د ۱۳۴۳ل کال د اساسي قانون په شان دې پښتو د افغانستان ملي ژبه او پښتو او دري دې د افغانستان رسمي ژبې وي، موږ غواړو په دې باب جنجال زیږوونکې تبصرې او مباحثې ونه شي او ګوندونه په دې باب د ملت له احساساتو سو استفاده ونه کړي، بلکې د ټولې نړۍ په شان په اصولي، معقول، متوازن او بې جنجاله ډول د ۱۳۴۳ل کال د اساسي قانون په شان عمل وکړي. ځکه هغه قانون د یوې ارامې فضا او پیاوړو اشخاصو د کار محصول و.

د رسمي مذهب مسئله باید څنګه حل شي؟

د رسمي مذهب په باب باید موږ پر دې توافق وکړو چې حنفي فقه دې د افغانستان رسمي مذهب ومنل شي، د دې لپاره ډېر دلایل شته:

ـ یو د افغانستان د خلکو قاطع اکثریت د حنفي مذهب پیروان دي.

ـ بل حنفي مذهب په اسلامي نړۍ کې د حاکمیت اوږده او روښانه تاریخ لري او ډېر جامع دی. (حتی په ځینو اسلامي هېوادونو لکه: سوډان کې سره له دې چې د حنفي مذهب پیروان اکثریت نه دي، خو د دوی دولتي چارې په حنفي مذهب چلېږي او علت یې همدغه د حنفي مذهب جامعیت دی.)

ـ په دې ډول به د مذهبي اختلافاتو مخنیوی هم وشي، ځکه که دویم مذهب په قانون کې شامل شو، نو بیا به د ټولو مذاهبو پیروان د غسې غوښتنه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ تر اوسه د افغانستان خلکو د حنفي مذهب حاکمیت منلی و او څه ستونزه نه وه موجوده.

ـ خو باید مذهبي ازادي د هر چا لپاره موجوده وي او په قانون کې تضمین شي.

زموږ په هېواد کې د مطبوعاتو ازادۍ ته څومره اړتیا ده؟

ازاد مطبوعات داسې دي لکه څوک چې په خپله خوله خپلې خبرې کوي او دا هر څوک غواړي، هېڅوک نه غواړي او نه شي کولای چې خپلې خبرې ونه کړي. د مطبوعاتو ازادي په هېواد کې د دموکراسۍ او مدني ټولنې له جوړېدو سره اساسي مرسته کولای شي او باید ټول افغانان ددې لپاره مبارزه وکړي، خو ازاد مطبوعات باید یوه قید ته راضي وي او هغه دا چې د افغانستان او اسلام پر ضد به خپرونې نه کوي.

پر اوسنیو مطبوعاتو څومره د ازادو مطبوعاتو اطلاق کېدی شي؟

اوسني مطبوعات دوه ډوله دي: یو هغه چې په هېواد کې دننه خپرېږي. دا زیاتره د یوې ډلې او یوه شخص صفت کوي، رښتیا نه وایي، یا یې کم وایي، یا یې له ویلو څخه وېرېږي او یا هم وېرول

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي، خو اوس نوي نوي د يو بغاوت نښښې ښکاري او سړي ته دا ډاډ پيدا کوي چې مطبوعات د ازادۍ پر لوري درومي.

بل هغه دي چې له هېواده بهر چاپېږي او خپرېږي: هغه بيا په پوره ډول ازاد دي او هر څوک کولی شي د خپل زړه خبره په ښکاره ډول وکړي. په دغه دويم ډول کې بايد يوازې يو ټکي ته متوجه شو چې د افغانستان او د اسلام پر ضد بايد نه وي، ځکه بيا به د ازادو مطبوعاتو نوم بد کړي.

اوس د چاپ او خپرونو د اسانتياوو او کمپيوټري وسايلو د عامو الي له امله خپرونې ډېرې اسانې او ارزانې شوې دي او هر څوک کولای شي د ازادو مطبوعاتو په وده او ترويج کې فعاله برخه واخلي او بايد وايې خلي.

ډاکټر صيب ستاسو له مرکې نه ډېره مننه.

ستاسو نه هم ډېره مننه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه

محمد اسمعیل یون د حاجي محمدخان زوی پر ۱۳۴۲ل کال، د لغمان ولایت د الینګار ولسوالۍ دنیا زیو په یوې روښنفکرې کورنۍ کې زیږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې د الینګار ولسوالۍ د سلینګار په لومړني ښوونځي کې سرته رسولي دي، تر هغه وروسته کابل ته راغی او په خوشال خان لیسه کې شامل شو. پر ۱۳۶۲ل کال له نوموړې لیسې څخه په دویم نومره بریالی او پر ۱۳۶۷ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې محصل شو. پر ۱۳۷۰ل کال له نوموړې څانګې څخه اول نومره بریالی او پر همدې کال بېرته دپښتو څانګې د کدر غړی شو. پر ۱۳۸۵ل کال په نوموړې څانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د ماسترۍ دوره پیل شوه، یون په ډېر ښه او بریالي ډول دا دوره پایته ورسوله.

محمد اسمعیل یون له ۱۳۷۰ل کال څخه بیا تر ننه پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي تدریسي غړی او د(پوهندوی) علمي پوړۍ ته رسېدلی دی، پر استادۍ سربېره،استاد یون د ((کابل پوهنتون))، ((هیلې)) او((شمشاد))مجلو د چلوونکي دنده هم په ښه ډول ترسره کړې ده. په پېښور کې د چاپېدونکې ((معارف)) مجلې کتونکی غړی هم و. همدارنګه دیو شمېر نورو چاپي خپرونو همکار هم پاتې شوی دی.

استاد یون پر ۱۳۸۱ل کال، په جلال اباد کې بېړنۍ لویې جرګې ته د ختیزو ولایتونو د انتخاباتو د دفتر مشر شو، ددې جرګې لپاره تر ټاکنو وروسته د جرګې غړی، بیا د جرګې د غړو له خوا د بېړنۍ لویې جرګې دلومړي منشي په توګه انتخاب شو.استاد یون په دې جرګه کې تر خپل وروستي وسه خپل ملي او تاریخي مسولیت ادا کړ او د هېواد دښمنه عناصرو د توطیو مخه یې ونیوله.

تر دې جرګې وروسته، کله چې د افغانستان د اساسي قانون د تدوین بهیر پیل شو، نو استاد یون بیا ددې بهیر لپاره د ختیزو ولایتونو د دارالانشاد دفتر مشر وټاکل شو. په ختیزو ولایتونو کې د اساسي قانون د لویې جرګې لپاره انتخابات هم د همدې دفتر له خوا ترسره شول.استاد یون د اساسي قانون د تصویب په لویه جرګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د نوموړې جرګې د دارالانشا د غړي په توګه خپل فعال رول ادا کړ. ټاکل شوې وه، استاد یون په ختیزو ولایتونو کې د افغانستان د جمهوري ریاست لپاره د عمومي ټاکنو د دفتر مسول شي، خو په کابل کې د لویو جنګسالارانو او ځینو تنظیمي مشرانو له خوا پر حکومت او ملګرو ملتونو د زیات فشار له امله له کاره ګوښه شو.ملګرو ملتونو(UNAMA) استاد یون ته وړاندیز وکړ، چې په کابل کې به تر دې لوړه دنده دروسپارو، خو استاد یون ونه منله او خپلې استادۍ ته یې دوام ورکړ.

درې کاله وروسته یې د ځینو ملګرو په زیات ټینګار او غوښتنه، د جمهوري ریاست د ملي امنیت شورا په دفتر کې د فرهنګي چارو د ریاست دنده ومنله او په کابل پوهنتون کې پر استادۍ سربېره لا تر اوسه دا دنده پر مخ وړي.استاد یون پر **۱۳۸۵**ل کال د افغانستان او پاکستان د امن ګډې جرګې لپاره د افغانستان له خوا د منشي په توګه غوره شو او دا دنده یې هم په ښه ډول ترسره کړه.

استاد یون د خپلو اکلیکوال په توګه په تېرو شلو کلونو کې ګڼ شمېر فرهنګي او ټولنیز خدمتونه ترسره کړي، په ګڼو چاپي، رادیویي او ټلویزیوني مرکو کې یې د و اقعیتونو او حقایقو د ثرګندبیان له امله د خلکو په زړونو کې ځای نیولی دی. که څه هم ډېر خلک د یون لیکنې، مرکې او نظریات خوښوي، خو یو شمېر داسې خلک هم شته، چې د یون سرسختي مخالفین دي. د هغه ملي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګټورو نظریاتو ته هم غلط رنګ او تعبیر ورکوي، دا ډول اشخاص، چې اکثره یې زورواکي او د سیاسي ډلو ټپلو غړي او مشران دي، د استاد یون نظریات خپلو شخصي او تنظیمي ګټو ته خطر بولي، نو ځکه یې په ټینګه مخالفت کوي. زه دديې شاهد یم، هر کله چې یون کومه لیکنه او مرکه کړې، نو دده پر وړاندې یې مثبت او منفي غبرګونونه دواړه راپارولي دي، منفي غبرګونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سیاسي بهیر کې یې ډېرې نامشروع ګټې ترلاسه کړي او ځانونه یې مطرح کړي دي.

مثبت غبرګونونه اکثره د ولس د مشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خو استاد یون په دغسې سختو اغزنو او تنګو شرایطو کې بیا هم خپل فرهنګي، سیاسي او ټولنیز کار ته دوام ورکوي.

دا اوسنی فرهنګي کار، چې تاسو یې اوس په مسلسل ډول ګورئ، دا د تېرو شلو کلونو کارونه دي، چې له تېر یو نیم کال راهیسې پرې په منظم ډول کار شوی، اوډل شوي او دادی ستاسو مخې ته ایښودل کېږي، په داسې یو دولتي دفتر کې چې بوختیاوې په کې ډېرې وي، د منظم او ستر فرهنګي کار سرته رسول اسانه کار نه دی. استاد یون پر خپلو فرهنګي کارونو سربېره د ګڼو فرهنګي ټولنو د غړي، همکار او موسس غړي په توګه هم خپل فرهنګي رول ادا کړی، په پېښور کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې د دوو المان مېشتو فرهنګي ټولنو (د افغانستان د کلتوري ودې ټولنې) او (د پښتني فرهنګ د ودې پراختيا ټولنې) د همکار په توګه د بېلابېلو ليکوالو په لسګونو اثار، ايډيټ او چاپ کړي دي. دغه راز يې په سلګونو کورنيو مشاعرو، ادبي غونډو او سيمينارونو کې ونډه اخيستې ده، خپله يې هم په لسګونو مشاعرې، سيمينارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي.

سربېره پر دې، په يو زيات شمېر، ملي او نړيوالو کنفرانسونو کې يې په ښه ډول د خپل هېواد استازي کړې ده. دلته به يې د اثارو يادونه وکړو:

اثار

الف- پنځونې:

کتاب نوم	څرنګوالی	چاپکال
• مټکور	لومړی شعري ټولګه	دويم ۱۳۸۷
• په اورونو کې سندرې	دويمه شعري ټولګه	دويم ۱۳۸۷

ب- راټولونې:

• هيلې	ګډه شعري ټولګه	دويم ۱۳۸۷
• نيمګړي ارمانونه	د حيران شعري ټولګه	دويم ۱۳۸۷
• د لوونو فصل	ګډه شعري ټولګه	دويم ۱۳۸۷
• د نازو انا ياد	د سيمينار د ليکنو ټولګه	دويم ۱۳۸۷
• د استاد الفت نثري کليات	د استاد الفت نثرونه	دريېم ۱۳۸۷
• سيندونه هم مري	د اسحق ننګيال شعري منتخبات	دويم ۱۳۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج- ژباړنې:

- د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه
  د پوهنوال روستار تره کي اثر دویم ۱۳۸۷
- .د افغانستان فرهنګي میراثونو ته یوه کتنه
  د نینسي دوپرې اثر دویم ۱۳۸۷
- په افغانستان کې د جګړې جنایتکارانو محاکمه
  د پوهنوال روستار تره کی اثر دویم ۱۳۸۷

د- یونلیکنې:

- د اماراتو سفر د اماراتو یونلیک دویم ۱۳۸۷
- که یون دی یون دی د اروپا یونلیک لومړی ۱۳۸۷
- د پنټاګون ترڅنډو د امریکا یونلیک لومړی ۱۳۸۷

هـ- څېړنې او شننې:

- د محمد ګل خان مومند اند و ژوند ته یوه لنډه کتنه دویم ۱۳۸۷
- استاد زیار د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری دویم ۱۳۸۷
- د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي پښتو کتابښود دویم ۱۳۸۷
- د افغانستان فرهنګ ته اوښتي ژبانونه دویم ۱۳۸۷
- د پښتو شعر هندسي جوړښت شپږم ۱۳۸۷
- له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل دویم ۱۳۸۷
- ساینسي پرمختیاوې دویم ۱۳۸۷
- بېړنۍ لویه جرګه ولسواکي او زورواکي دویم ۱۳۸۷
- اندیال خوشال لومړی ۱۳۸۷
- هیله د خپلو سریزو په لمن کې لومړی ۱۳۸۷
- کلتوري یون لومړی ۱۳۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

- فرهنګي فقر لومړی ۱۳۸۷
- مرکه او مرکې لومړی ۱۳۸۷
- خوشال په خپل ایډیال لومړی ۱۳۸۷
- دکتابونو په وړمو کې لومړی ۱۳۸۷
- افغانستان په سیاسي کړلېچ کې لومړی ۱۳۸۷
- پښتو لیکنی سمون لومړی ۱۳۸۷
- او سنی رسنۍ لومړی ۱۳۸۷
- که نړیوال ماته وخوري؟ لومړی ۱۳۸۷

خدای(ج) دې استاد یون ته ډېر عمر ورکړي او جرئت دې ورته هم تاند لري، الله(ج) دې دی له هر ډول بدو بلاوو وژغوري، په فرهنګي کارو زیار کې ورته د نور زغم او وسېلې هیله لرم.

په درناوي
وفاالرحمن وفا
کابل- افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

maraka āw marake

(Interview and Interviews)

By:

M. Ismael yoon

ISBN 978-9936-500-24-2
9 789936 500242 >

د خپرونو لړ: (۲۵)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library